

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורבול בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודשי

סיון-תמוז

תשפ"ד

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

סאת ב"ק סרן ארס"ר זצוקלה"ה

רבוּן העולָמים מִלֵּךְ עֲלֵינוּ אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
הַרְחֵמֵנוּ וְהַסְלִיחוֹת מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוֶיָה עַל
אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבַּתְנוּ לְעִבּוֹדְתֶךָ וְנָחַת לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמוֹשְׁפָטִים יְשָׁרִים וְחַיֵּי עוֹלָם נְטֻמֶת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עֲלֵינוּ קְרָאתָ:

אָמֵן מִלֵּךְ הַמְלִכִים פָּתַח לִבְנוּ בְּתוֹרַתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשֵׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהִבְיֵן וְלִהְשִׁבֵּל לְשִׁמְעַע לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת וְלַקְוִים אֵת כָּל דְּבָרֵי הַלְלִמּוּד
תוֹרַתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוּן לְאַמִּתּוּהָ וְלִהְבִּיֵן
עִמְּךָ סוֹדוֹתֶיךָ, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל שְׂגִיאוֹהָ וּמַעֲוֹת,
וְתַשִּׁים בְּלִבְנוּ אֲהָבָתְךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֵת יַצְרֵנוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִדְחִמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רֹאעֵינוּ, וְשִׁירָאוּ
מַעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מִהֵם,
וְחַנּוּבִיָּה קָרַנְנוּ לְמַעֲלָה, וְתַצִּילֵנוּ מִכּוּף כָּל אוֹיֵב,
וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עֲלֵינוּ רָעָה מִתְּהַרָה הַפֶּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מוֹחֲשֵׁבָתָם וְעִשָׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְתַרְנֵי כוֹלֵל עֲצָמוּ בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִמּוּד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלִאֲרֹב כֹּל נַפֶּשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוֹשִׁים
וְלִהְבִּלֵל בָּהֶם בְּכֹל וּפְרָט, וְיִהְיֶה לְלִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלְּבָנוּ כְּאֵלּוּ קִימֵתִי כֹל מִצְוֹת הַמִּלֵּךְ
חֲקִיו וּמוֹשְׁפָטִיו וְגוֹרֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְרִים שְׁפִתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עִבְדְּךָ נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתְּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמִיד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ וְצִאֲצָאֵינוּ וְצִאֲצָאֵינוּ עִמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבְנוּ יוֹדְעֵי שְׂמֵךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ
לְשִׁמּוּהָ, וְחַמּוּדָה וְתוֹדִישׁ לְנַאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשֶׁה
עֲדָקְנוּ וְתַבְנֵה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נַעֲבֹדְךָ בְּרָאָה
כִּיְמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדֻמְנוֹת:

(אחרי הלימוד יאמר גם ברוך אלֵהֵינוּ שְׂבָרָנוּ לְמַבּוּד וְכו').

בחדשות סבון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

ב"ק סרן ארס"ר הנח"ק זצוקלה"ה

בנשיאות ב"ק סרן הארס"רים סליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית איננואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

www.nekuda.com

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ז ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמורי"ם מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ח ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודשי סיון-תמוז נתנדב ע"י

הרה"ח ר' אברהם בער קליינבארט הי"ו

לעילוי נשמות

ר' אברהם דוב ב"ר יוסף הי"ד - נעקד"ה כ"ה אייר תש"ד
מרת הענטשא בת ר' אברהם ע"ה - נלב"ע י"א אייר תרצ"א
ר' אשר צבי ב"ר יוסף הי"ד - נעקד"ה כ"ה אייר תש"ד
מרת ליבא בת ר' שלמה זלמן ע"ה - נלב"ע ד' סיון

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

718-255-9118, 2, 1

להשיג בכל חודש את הקונטרס:

לקבלת הקונטרס ב'אימייל'

נא לשלוח אימייל ל:

MitzvaYomis@gmail.com

לקבלת הקונטרס ב'פאָסט'

(דואר במחיר מזול)

929.387.0384

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים, ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווידא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא היים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

מושה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבייאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מבאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נדע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוק"ל
קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מקאסישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטינאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

לוח מצוה יומית - חודש סיון

שבת קודש:	ט"ז סיון
מצוה תנן. לא תוסיף עליו	
יום ראשון - שלח:	י"ז סיון
מצוה תנא. ולא תגרעו ממנו	
יום שני:	י"ח סיון
מצוה תנן. לא לשמוע לנביא ע"ז	
יום שלישי:	י"ט סיון
מצוה תנן. שלא לאהוב המסית	
יום רביעי:	כ' סיון
מצוה תנח. לשנוא המסית	
יום חמישי:	כ"א סיון
מצוה תנט. שלא להצילו	
ערב שבת:	כ"ב סיון
מצוה תס. שלא ללמד עליו זכות	
שבת קודש:	כ"ג סיון
מצוה תסא. ולא תכסה עליו	
יום ראשון - קרה:	כ"ד סיון
מצוה תסב. שלא להסית לע"ז	
יום שני:	כ"ה סיון
מצוה תסג. לדרוש ולחקור העדים	
יום שלישי:	כ"ו סיון
מצוה תסד. שריפת עיר הנדחת	
יום רביעי:	כ"ז סיון
מצוה תסה. לא לבנות עיר הנדחת	
יום חמישי:	כ"ח סיון
מצוה תסו. שלא ליהנות מממונה	
ערב שבת:	כ"ט סיון
מצוה תסז. לא תתגודדו	
שבת קודש:	ל' סיון
מצוה תסח. לא לקרח שער הראש	

ערב שבת - במדבר:	א' סיון
מצוה תלט. לא להקריב חוץ לעזרה	
שבת קודש:	ב' סיון
מצוה תמו. להקריב הקרבנות במקדש	
יום ראשון - נשא:	ג' סיון
מצוה תמא. לפדות קדשים בע"מ	
יום שני:	ד' סיון
מצוה תמב. אכילת מע"ש דגן בחוץ	
יום שלישי:	ה' סיון
מצוה תמוג. אכילת מע"ש תירוש בחוץ	
יום רביעי:	ו' סיון
מצוה תמד. אכילת מע"ש יצהר בחוץ	
יום חמישי:	ז' סיון
מצוה תמה. ובכורות בקרך וצאנך	
ערב שבת:	ח' סיון
מצוה תמוו. חטאת ואשם חוץ לעזרה	
שבת קודש:	ט' סיון
מצוה תמוז. לא לאכול בשר העולה	
יום ראשון - בהעלותך:	י' סיון
מצוה תמוח. אכילת ק"ק לפני זריקה	
יום שני:	י"א סיון
מצוה תמוט. ביכורים לפני הבאה	
יום שלישי:	י"ב סיון
מצוה תנו. שלא לעזוב הלוי	
יום רביעי:	י"ג סיון
מצוה תנא. שחיטת בהמה חיה ועוף	
יום חמישי:	י"ד סיון
מצוה תנב. איסור אבר מהחי	
ערב שבת:	ט"ו סיון
מצוה תנג. להביא הקרבנות לביהמ"ק	

לוח מצוה יומית – חודש תמוז

יום שני:	ט"ז תמוז
מצוה תפד.	לא תגזו בכור צאנך
יום שלישי:	י"ז תמוז
מצוה תפה.	לא תאכל עליו חמץ
יום רביעי:	י"ח תמוז
מצוה תפו.	לא להותיר בשר חגיגה
יום חמישי:	י"ט תמוז
מצוה תפז.	הקרבת פסח בבמה
ערב שבת:	כ' תמוז
מצוה תפח.	ושמחת בחגך
שבת קודש:	כ"א תמוז
מצוה תפט.	להראות כל זכר
יום ראשון – מט"מ:	כ"ב תמוז
מצוה תצ.	ולא יראו פני ריקם
יום שני:	כ"ג תמוז
מצוה תצא.	להעמיד שופטים ושוטרים
יום שלישי:	כ"ד תמוז
מצוה תצב.	לא תטע לך אשירה
יום רביעי:	כ"ה תמוז
מצוה תצג.	שלא להקים מצבה
יום חמישי:	כ"ו תמוז
מצוה תצד.	לא להקריב בעל מום
ערב שבת:	כ"ז תמוז
מצוה תצה.	לשמוע לב"ד הגדול
שבת קודש:	כ"ח תמוז
מצוה תצו.	מצות לא תסור
יום ראשון – דברים:	כ"ט תמוז
מצוה תצז.	למנות מלך מישראל

יום ראשון – חקת:	א' תמוז
מצוה תטס.	אכילת פסולי המוקדשין
יום שני:	ב' תמוז
מצוה תע.	לבדוק בסימני הערף
יום שלישי:	ג' תמוז
מצוה תעא.	לא לאכול שרץ הערף
יום רביעי:	ד' תמוז
מצוה תעב.	שלא לאכול נבילה
יום חמישי:	ה' תמוז
מצוה תעג.	להפריש מעשר שני
ערב שבת:	ו' תמוז
מצוה תעד.	להפריש מעשר עני
שבת קודש:	ז' תמוז
מצוה תעה.	לא לתבוע חוב בשמיטה
יום ראשון – בלק:	ח' תמוז
מצוה תעו.	את הנכרי תגוש
יום שני:	ט' תמוז
מצוה תעז.	להשמיט כספים בשמיטה
יום שלישי:	י' תמוז
מצוה תעה.	לא תאמץ את לבבך
יום רביעי:	י"א תמוז
מצוה תעט.	לעשות צדקה בשמחה
יום חמישי:	י"ב תמוז
מצוה תפ.	מניעת הלואה בשמיטה
ערב שבת:	י"ג תמוז
מצוה תפא.	לא תשלחנו ריקם
שבת קודש:	י"ד תמוז
מצוה תפב.	הענק תעניק לו
יום ראשון – פינחס:	ט"ו תמוז
מצוה תפג.	לא תעבוד בכבוד שורך

עֲדוּן בָּלְאוּ לְאַחַר רֶגֶל אֶחָד עַד שִׁיעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשׁ רִגְלִים, דְּבַג' פְּעָמִים הָיָה חֲזָקָה וְכִיּוֹן דְּפִשַׁע כּוֹלֵי הָאֵי פּוֹשַׁע הוּא, אֲבָל פְּעַם אַחַת וּשְׁנַיִם יִקְרָה אֲשֶׁר לֹא יָבִיא וְלָכֵן אֵינּוּ אֵלָא בְּעֵשָׂה" (עיין מצודת דוד שם).

ר"ה ו. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ד, ספר המצוות מצות עשה פ"ג, סמ"ג עשין קפ"ו.

מצוה תל"ט

שָׁלֵא לְהַעֲלוֹת קָרְבָן חוּץ לְעֹזָרָה (לא תעשה רנ"ב)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלֵא לְהַעֲלוֹת שׁוֹם דְּבָר מִהַקְרָבֹת חוּץ לְעֹזָרָה, שְׁנַיִמֵּאָמֵר (דברים יב, יג) 'הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַמְּקוֹם גֹּרָם לְקַדְשָׁהּ, וְזוֹ הוּא תַּקְנָה לַמְּקָרִיב וְלַנִּקְרָב, דְּהֵינּוּ הַקְרָבָן, שֶׁתְּרוּיָהוּ צְרִיכִין תַּקּוּן, וְהַמְעֵלָה אוֹתוֹ בַּחוּץ דוֹחָה אוֹתוֹ מִקְדָּשְׁתוֹ וְתַקְנָתוֹ, וּמִתִּי יִהְיֶה לוֹ תַּקְנָה, כִּי אוֹלֵי יִצְטָרֵךְ לְהַתְנַלְגַּל עוֹד הַפְּעַם עַד שִׁכָּא לְתַקּוֹן הַשְּׁלָם, וְהַגֹּרָם זֶה גְדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשֵׂא,

משנה הלכות

והעלה בחוץ או שחט בחוץ והעלה בפנים חייב אחת.^א

שחיטה והעלאת הפטורות. ואינו חייב אלא על קדשים הראויין להקריב על גבי מזבח, אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי המזבח או מחטאות המתות הרי זה פטור.^ב מחוסר זמן בגופו, כגון ולד בהמה שלא שלמו לו ז' ימים, ותורין שלא הגיע זמנו, וכן בהמה שנשחטה אמו היום ואינו ראוי עד למחר, פטור על כל אלו.^ג בעלים שלא הגיע זמנו ליקרב כגון זבה בימי ספירה ומצורע שנשחט חטאתם או אשם בחוץ

ידוע אינו חייב עד שימצאנו, נדר לגבאי צדקה במקום שנהגו שהגבאי גובה אינו עובר עד שיבקשונו.^ד ונוהג בזמן הבית, ולענין צדקה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תל"ט) גדרי החיובים. המקריב קרבן שכשר להקריב למזבח חוץ לעזרה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, ואם הקריב במזיד חייב כרת ובהתראה מלקות ובשווג מביא חטאת קבוע.^ה וכן השוחט חוץ לעזרה אף על פי שלא העלם חייב כרת,^ו והשוחט וגם העלה בחוץ חייב שתים, אחת על השחיטה ואחת על ההעלאתה, שחט בפנים

יא. ר"ה ו. יב. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב. ב. שם ה"ג. ג. שם ה"ה. ד. שם ה"ו. ה. שם ה"ז-ח.

וּלְפִיכֹךְ חִיבָה הַתּוֹרָה פְּרַת עָלֶיהָ מְדָה כְּנֶגֶד מְדָה, כִּי קָרְבַּן הַנִּקְרָב
בְּמִקְוָמוֹ בְּקִדְשָׁה מוֹכֵן לְעֹלוֹת וּלְהַדְבֵּק בְּשָׂרָשׁוֹ וּמְקוֹם מַחְצָבָתוֹ, וְשֶׁהוּא
הָאֵילָן אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ פּוֹרְחוֹת הַנְּשָׁמוֹת, וּבְהַעֲלוֹתוֹ חוּץ נַעֲשֶׂה כַּעֲנַף הַנִּכְרַת
מִן הָאֵילָן. וְחַיֵּב עַל הַקְּרָבָתוֹ בְּפָנָיו עֲצָמוֹ לְפִי שֶׁהוּא זְמַן עֲלוּיָה לְשָׂרְשָׁה,
וְאִם תֵּעָלֶה בְּחוּץ גְּדָחָה אֶל הַחִיצוֹנוֹת וּמָתִי יִשׁוּב (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה
שעא). וְעַיִן לְהֵלֵן בְּמִצְוֵה ת"מ.

זבחים קו. קיח. כריתות ב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח, ספר המצוות לא תעשה פ"ח
ומצוות עשה פ"ד, סמ"ג לאוין ש"ב עשין קפ"ח.

מִצְוֵה ת"מ

לְהַקְרִיב כָּל קָרְבַּן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (מצוות עשה קפ"ח)

צְוֵה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב כָּל הַקְּרָבָנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא בְּחוּץ
לְאֶרֶץ, שְׁנֵאמַר (דברים יב, יד) 'כִּי אִם בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד
שְׁבָטֶיךָ שָׁם תֵּעָלֶה עֲלֵיךָ'.

משנה הלכות

והעלה בחוץ בלילה פטור^א. המולק העוף
בחוץ והעלה פטור^ב.

חיובים מיוחדים. בהמה שגופה בפנים
וצוארה בחוץ או צוארה בפנים
וגופה בחוץ חייב^ב. גנב בהמה והקדיש ושחט
חייב^ג. השוחט בחוץ בלילה חייב^ד. מלק
בפנים והעלהו בחוץ חייב, שחט העוף בחוץ
והעלהו בחוץ חייב שתיים^ד. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות.

(ת"מ) גדרי המצוה. כל הקרבנות כולם בין
קרבנות בהמה ועוף, בין קרבנות

וכיוצא בהם פטור, וזה הנקרא מחוסר זמן
בבעלים, אבל אם שחטו ועולותיהן בחוץ
אפילו בתוך ימי ספירה חייב, שהעולה דורון
הוא והחטאת והאשם היא עיקר כפרה, נזיר
ששחט חטאת בחוץ תוך ימי נזירותו פטור,
הקריב עולתו או אשמו חייב^א. חטאת העוף
ואשם תלוי הבא על הספק שהקריב בחוץ
פטור, שהרי לא נקבע האיסור, וכל קרבן
שפטור על שחיטתו פטור על העלאתו^א.
השוחט בגגו של היכל פטור^ב. בהמת חולין
שהוקדש עוברה ושחטה פטור עליה^ט. שנים
שאחזו בסכין ושחטו פטורין^י. שחט בפנים

ו. שם ה"ט. ז. שם ה"י. ח. שם ה"ו. ט. שם ה"ג. י. שם ה"ז. יא. שם ה"ז. יב. שם ה"ח. יג. שם
ה"ו. יד. שם ה"ד. טו. שם ה"ז. טז. שם ה"ח.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בֵּית הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה נִבְחַר לְעִבּוּדָה וְלִקְרִבָנוּת, וְהַמָּקוֹם הַזֶּה הַקְּדוֹשׁ מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם,^א וּמִשָּׁם לָקַח עֲפָרוֹ שֶׁל אָדָם הַרְאֵשׁוֹן^ב (עֵינַי מִצּוֹרֶת דּוּד (רדכ"ז) מִצּוּחַ שְׁעָא. וְעֵינַי שֶׁם מִצּוּחַ שֶׁסֵּט), וְשָׁם הִקְרִיב קָרְבַּן שָׁם, וְכֵן נָח וְהָאָבוֹת כּוֹלְהוּ הִקְרִיבוּ שָׁם, עַד שֶׁנִּבְנְהָ שָׁם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְנִתְקַדְּשׁ יוֹתֵר בְּקִדְשָׁהּ וְתַפְלָה וְנִחְהָ עָלָיו רוּחַ ה' בְּהַתְמַדְתַּת הַקְּדוּשָׁה. וְהִתְנַה אֲבֹרָהּם אֲבִינוּ בְּעִקְרָהּ עִם יוֹצֵר כֹּל יִתְפַּרֵּךְ שֶׁכָּבֵל פְּעַם שִׁיעָלוּ לְרִגְלֵי יְרֵאָה וְיִזְכִּיר הַשֵּׁם יִתְפַּרֵּךְ אֲפָרוֹ שֶׁל יִצְחָק אֲבִינוּ. וְאִם יֵלֶךְ כָּל אֶחָד וְיִבְנֶה בָמָה לְעִצְמוֹ וְיַעֲמִיד לוֹ כְּהִנָּים בְּכִמּוֹת, יִתְחַלְפוּ הָעִבּוּדוֹת בְּהִתְחַלְפֵי הַדַּעוֹת, וְתִתְבַּטְּלַת הַכּוֹנֵה הָאֱלֹקִית בְּהִקְרַבְתָּ הַקְּרִבָנוּת, וְלָכֵן צִוָּה שֶׁיִּבְיֵאוּ כָּלֵם אֶל מָקוֹם אֶחָד אֲשֶׁר שָׁם הַסִּנְהֶדְרִין וּמִתְרַבֵּה שָׁם הַדַּעַת וְהַחֲכָמָה (עֵינַי שֶׁם מִצּוּחַ שֶׁסֵּט). וְעַל

משנה הלכות

או מים, כללו של דבר כל המתקבל בפנים חייב עליו בחוץ.^א הזורק שיורי הדם או מנסך יין פחות מכשיעור וכיוצא בהן פטור כל שחסר מן השיעור.^ב המעלה בהמה כולה בחוץ חייב כאלו הקטיר האימורין בפני עצמו, המעלה מנחה שלא נקמצה פטור שאין הקומוץ מובדל,^ג וכל שאינו גמר עבודה פטור עליה בחוץ.^ד

השיעור לחייב. ושיעור לחייב בכזית ככל החייבין.^א העלו אבר והעצם משלימו לכזית בשר חייב.^ב וחייב על כל אבר ואבר.^ג שנים שהעלו בחוץ חייב.^ד

קדשי נכרים והקרבה בזמן הזה. השוחט קדשי נכרי בחוץ חייב, ונכרי עצמו מותר להקריב קרבנותיו בכל מקום לשם

מנחות, מצות עשה להקריבן בבית הבחירה, וכן מצות עשה להיות כל אדם מטפל ומביא קרבנות בהמה שנתחייב להקריבן מחוץ לארץ לבית הבחירה שנאמר (דברים יב, כו) 'קדשיך אשר יהיו לך תשא ובאת' וגו', מפי השמועה למדו שמדבר בקדשי חוץ לארץ שהוא מטפל בהם להביא לבית הבחירה.^א לא הביא ביטל עשה זו ואם הקריב בחוץ עובר גם בלאו הנתבאר לעיל.^ב ואין המעלה בחוץ חייב עד שיעלה לראש המזבח וישחט לשם השם, העלה על הסלע או על האבן פטור.^ג

מינים החייבים. ואינו חייב אלא על דבר הראוי לאישים כגון השוחט או הזורק דם או מקטיר איברי עולה או קומוץ או לבונה או קטורת, או המנסך יין שלשה לוגים

תמ) א. עיין חינוך מצוה קפה. ב. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ב ה"ב. ג. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ח ה"א. ד. שם ה"ב. ה. שם פ"ט ה"א. ו. שם ה"ב-ג. ז. שם ה"ד. ח. שם ה"ה. ט. שם ה"ו. י. שם ה"ח. יא. שם ה"י. יב. שם ה"א. יג. שם ה"ב.

דָּרָךְ הַסּוּד כִּי זֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם, וּמִזְבֵּחַ שֶׁל מִטָּה מְכוּן בְּנֶגֶד מִזְבֵּחַ שֶׁל מַעֲלָה, וְכָל תְּפִלוֹת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם בָּאִים בַּתְּחִלָּה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן כָּל הַקְּרִבְנוֹת בְּלֵם אֶפְלוּ בְּשַׁעַת הַתָּר הַבְּמוֹת עוֹלוֹת דָּרָךְ שֶׁם לְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם (עיין שם מצוה שעא).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תמא

לְפָדוֹת קְדָשִׁים שֶׁנִּפְּל בָּהֶם מוֹם (מִצְוַת עֲשֵׂה קפ"ט)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְפָדוֹת קְדָשִׁים שֶׁנִּפְּל בָּהֶם מוֹם, שִׁיעֲשֵׂה לְחֻלִּין, וְלוֹקַח בְּדַמּוֹ קָרְבָן אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, טו) 'רַק בְּכָל אֹת נִפְשָׁךְ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בִּשְׂר' וְגו'.

משנה הלכות

הקדשים שנולד בהם מום ויצאו לחולין ויאכלו, וכן המקדיש בהמה בעלת מום למזבח אף על פי שהוא לוקה נתקדשה ותפדה.^א

מתה, וולדה. נפל בה מום עובר אינה נפדית, וימתין עד שתתרפא ויקריב למזבח.^ב

מתה הבהמה קודם שפדאה אסורה בהנאה, דאין פדיון אחר מיתה, נשחטו שני סימנים ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחיה לכל דבריה ומותר לפדותה קודם שתמות,^ג ודעת התוספות^ד דכיון שנשחטה כהלכתה אינה נפדית עוד. אין פודין קדשים להאכילן לכלבים, ולכן בהמה שנולד בה טריפות אין פודין אותה אלא תמות ותקבר.^ה נפדית ואח"כ

השם והוא שיקריב בבמה, ואסור לישראל לסייעו ולעשות שליחו, ומותר ללמדו האין יקריב להשם.^ו ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות מפני שבזמן הזה ראוי להקריב, אף על פי שאין בית, שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא,^ז אבל אין חיוב בזמן הזה להקריב קרבנות עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן, ודעת הראב"ד דאין מקריבין בזמן הזה.^ח

תמא) גדרי המצוה. קיום המצוה, בהמה שהוקדשה למזבח ונפל בה מום קבוע תפדה בערך הכהן ותצא לחולין, ויביא בדמיה קרבן אחר, ומצות עשה לפדות

יד. שם הט"ז. טו. שם הט"ו. טז. שם הל' בית הבחירה פ"ו הט"ו-טז. **תמא** א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"א ה"י. ב. שם פ"ב ה"ו. ג. שם פ"א ה"א. ד. חולין פד. ד"ה בעיניו, ב"ק עו. ד"ה שחיטה שאינה ראויה. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"י.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂמֵאֲחֵר שֶׁחָלָה הַקִּדְשָׁה עַל הַקֶּרֶבֶן שׁוֹב לֹא יֵצֵא לְחֵלְוֵי
 לְעוֹלָם בְּלִי פְדִיּוֹן, אֲפֹלוּ לֹא רָאוּ עוֹד לְמִזְבֵּחַ. וּבֵא הַצְּוִי
 לַפְדוֹתָהּ וְלָקַח בְּהֵמָה אַחֶרֶת בְּדַמְיָהּ שֶׁלֹּא יִפְסִיד הַמִּזְבֵּחַ בְּמָה שֶׁנִּפְלַב בּוֹ
 מוֹם, וַיָּבִיאוּ קֶרֶבֶן אַחֵר בְּמִקְוָמָהּ. וְלֹא הֵנִיחַ הַכָּתוּב בְּרִשׁוֹתֵינוּ לַפְדוֹתָהּ אוֹ
 שֶׁלֹּא לַפְדוֹתָהּ, לְפִי שֶׁחָל עָלֶיךָ הַקִּדְשָׁה וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ נִמְנָעִים בְּנֵי אָדָם
 מִלְּאָכַל אוֹתָהּ וּמִחֲמַת חֲסִידוֹת יְחוּשׁוֹ לְגַע בָּהֶם בֵּינָן שֶׁפֶּא מִן הַהַקְדָּשׁ,
 צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַפְדוֹת וְלֵאכֹל אוֹתוֹ 'כַּצְּבִי וְכֵאֵיל', כְּלוּמַר אֲכַלְוּהוּ
 בְּלֹא פְקָפוּק כַּצְּבִי וְכֵאֵיל דְּלֹא חָיִל עָלֵיהוּ שׁוּם קִדְשָׁה (עיין מצודת דוד (רדב"ז)
 מצוה שמנ). וְזוֹלַת כִּי רַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּתוּב (תהלים קמה, ט), וְאִם לֹא יִפְדּוּ
 אוֹתוֹ לְהַקְרִיבוֹ אִי אֶפְשָׁר, נִמְצָא הוֹלֵךְ לְמִיתָהּ וּבְמָה יִתְקַן, וְלָכֵן יִתְקַן עַל
 כָּל פָּנִים כָּל מָה שֶׁאֶפְשָׁר (מצודת דוד שם).

בכורות טז. יז: תמורה ט: רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"א, ספר המצוות מצות עשה פ"ו,
 סמ"ג עשין קע"ו.

משנה הלבית

שמכירתן בשוק מוסיף בדמיהן, ושאר
 הקדשים שמביא בדמיהן בהמה אחרת מוכרן
 בשוק, בכור ומעשר שאין דמיהן הקדש אלא
 נאכלין במומן אין שוחטין ומוכרין בשוק,
 ואפילו התפיס בכור לבדק הבית לא ישחוט
 וימכור בשוק שאינו יכול להתפיס אלא דבר
 הקנוי לו קנין גמור¹.

שאר פרטים. הקדיש עובר במעי אמה
 ושחטה או שנולד יוצא דופן נפדה
 אפילו תמים כיון שפסול לקרבן, וכן הדין בבן
 פקועה². ועיין רמב"ם בהל' איסורי מזבח
 (פ"ב) על איזה מומין פודין. ונוהג בזמן הבית
 בזכרים ונקבות.

מתה או נטרפה טעונה קבורה דאסור
 להאכילה לכלבים או לעכו"ם. כשירה שנפדית
 וראויה לאכילה מותר ליתן ממנה לכלב
 ולעכו"ם³. ילדה קודם שנפדית מקריבין הולד
 לשם אותו הקרבן, נתעברה קודם שנפדית
 וילדה לאחר שנפדית הולד אסור ואינו נפדה,
 וכיצד יעשה סמוך לפדיון אמו מתפיס הולד
 לשם אותו הזבח לפי שאינו יכול להקריבו
 מכח אמו מפני שבא מכח קדושה דחוויה⁴.

דיני קדשים שנפדו. כל פסולי המוקדשין
 כשיפדו מותר לשוחטן בשוק של
 טבחים ולמוכרן, ולשקול בשרם בליטרא
 כשאר חולין, חוץ מבכור ומעשר מפני

1. מנחת חינוך ע"פ התוס' זבחים עא: ד"ה ובטריפה. 2. רמב"ם שם פ"א הל' א, עיין שם. 3. שם הל' ב.
 4. מנחת חינוך ע"פ רמב"ם הל' תמורה פ"ד הל' ח, ולחם משנה שם.

מצוה תמב

שָׁלֹא לֶאֱכַל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי חֳוֹזֵי לִירוּשָׁלַיִם (לא תעשה רנ"ג)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלֹא לֶאֱכַל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי שָׁל דָּגָן חֳוֹזֵי לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, יז) 'לֹא תֹכֵל לֶאֱכַל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁמַעֲשֵׂר שְׁנֵי קִדְשׁ הוּא וְצָרִיךְ לְהִתְנַהֵג בּוֹ קְדוּשָׁה בְּאֲכִילָתוֹ, וְאֵינּוּ דוּמָה הָאוֹכֵל בְּבֵיתוֹ לֶאֱכֹל בְּפִלְטָרִין שֶׁל מֶלֶךְ שְׁצָרִיךְ שֶׁם זְרִיוֹת וּזְהִירוֹת יִתְרָה, וְלִכֵּן צָרִיךְ לֶאֱכֹל בְּבֵית וּבְחֹמַת הַמֶּלֶךְ כִּי פֶת בָּגוּ הוּא, וְהוּא בְּרוּךְ הוּא צוּה לֶאֱכֹל בְּבֵית מְגוּרָתוֹ. שֶׁהָאוֹכֵל מֵעֵשְׂרוֹת כְּמוֹ כֵּהֵן הוּא, וְאָסוּר לֶאֱכֹל 'בְּשַׁעֲרֵי' דְּרֵךְ בְּיוֹזֵן כְּשֶׁאֵר אֲכִילוֹת

משנה הלבות

פודה, ומשליך הפרוטה לים הגדול או מאבדו באופן אחר¹. חילל מעשר שני על פירות אחרות בשוה פרוטה פדוי לדעת הרמב"ם, והראב"ד חולק², ונהגו כהרמב"ם³.

בירושלים. ואין פודין מעשר שני בירושלים אפילו בזמן הזה, ואין מחללין אותן ואין מוכרין אותן, ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה אין מוציאין אותו משם ומניחים שם עד שירקב, וכן אם עבר והוציאו משם מניחין אותן עד שירקב, ולפיכך אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה אלא מוציאין את הפירות בטבלן מחוץ לעיר ומפרישין אותו שם ופודהו, ואם הפרישו בירושלים ירקב⁴. ועיין בסמוך (מצוה תמ"ג) עוד אופנים ותקנות לזמן הזה. מעשר שני שנטמא פודין אותו אפילו בירושלים, היה הוא בפנים ומשאו בחוץ אפילו היה אוחז בקנה הואיל

תמב) גדרי האיסור. קיום המצוה, מעשר שני נאכל לבעליו לפנים מחומת ירושלים, ואינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית⁵. אכלו חוץ לחומה במזיד והתראה לוקה⁶. ואינו חייב מלקות עד שיאכלנו אחר שכבר נכנס לחומת ירושלים וחזר והוציאו, אבל אם אכלו קודם שיכנס לירושלים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם⁷. היה לו מקצת מעשר בחוץ ומקצתו בפנים, האוכל ממה שעדיין לא נכנס מכין אותו מרדות, ומה שכבר נכנס האוכל בחוץ לוקה מן התורה⁷.

פדיונו. ומעשר שני נוהג בזמן הזה אבל אינו נאכל בירושלים, ומידת חסידות שפודין מעשר שני בזמן הזה בשוויו כדרך שפודין אותו בפני הבית, ואם רצה לפדות שוה מאה מנה על פרוטה לכתחילה בזמן זה

תמב) א. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב ה"א. **ב.** שם ה"ה. **ג.** שם ה"ו. **ד.** שם ה"ז. **ה.** שם ה"א-ב. **ו.** י"ד סי' של"א סעיף קל"ג. **ז.** רמב"ם שם ה"ב-ג. **ח.** ועיין י"ד שם. **ט.** רמב"ם שם ה"ד. **י.** י"ד שם סעיף קל"ה.

גְּסוֹת שֶׁל חֶלְוִין. וְהִזְכִּיר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָרָה, יַעַן הֵם רְאִישֵׁי אֲבוֹת לְכָל
הַמְּזוֹנוֹת לְפָנָי ה' תֹּאכְלֵם (מעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רמט). וְלִפִּי שְׂמִטָּבַע
הֶרְבֵּה בְּנֵי אָדָם בְּשָׂעָה שְׂאוֹסְפִין פְּרוֹתֵיהֶן עוֹשִׂין סְעוּדוֹת גְּדוּלוֹת וְשִׂמְחָה
גְּדוּלָה בְּסְעוּדַת מִרְעִים, צִוָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיִקַּח חֶלֶק הַזֶּה וְיַעֲלֶהוּ
לִירוּשָׁלַיִם וְיִשְׂמַח בּוֹ בְּשִׂמְחָה שֶׁל מְצוּנָה עִם מִרְעִים תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים עַל
שְׂלַחְנֵנוּ.

מס' מעשר שני, מכות יז. כריתות ד: ה. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב, ספר המצוות לא תעשה
קמ"א-קמב-קמג, סמ"ג לאוין רנ"ט-רס-רסא.

מְצוּנָה תַּמְנֵן

אֲכִילַת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם (לֹא תַעֲשֶׂה רנ"ד)

הַזְּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל תִּירוֹשׁ חוּץ
לִירוּשָׁלַיִם, שְׁנַאֲמַר (דברים יב, יז) 'לֹא תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר וְגו'
וְתִירְשֶׁךָ!'

משנה הלכות

ועיין מה שכתבנו לעיל (מצוות קמ"ח
ותמ"ב), ורוב פרטי דינים המבוארים שם
נוהגין גם כאן.

**מעשר או טבל הנמצא בירושלים בזמן
הזה.** והנה הבאתי לעיל דאין פודין
מעשר שני בירושלים, וירושלים היינו העיר
העתיקה, ומה שנקרא היום ירושלים אין לו
דין ירושלים לענין קדושת החומה, וזה פשוט
ולא באתי רק לעורר. מי שיש לו פירות
בירושלים ורוצה לצאת ידי הכל יוציאם חוץ
לחומת ירושלים טרם שנתמרחו בעודם
בטבלם וממרח שם, ומפריש תרומה

ולא הכניס המעשר לפנים מן החומה מותר
לפדותו שם בצד החומה^ט. מעשר שני אפילו
של דמאי, וכן פירות הנלקחין בכסף מעשר
שני, אסור להוציאם מירושלים, עבר והוציאן
בשוגג או במזיד יחזרו ויאכלו בירושלים,
מעות מעשר שני נכנסין ויוצאין מירושלים.
ונוהג בזכרים ונקבות בכל זמן. בזמן הבית
מדאורייתא ובזמן הזה מחלוקת הפוסקים
ככל תרומות ומעשרות.

תמג) גדרי האיסור. השותה שיעור רביעית
מתירוש של מעשר שני שכבר
הובא לירושלים וחזר והוציאו חייב מלקות^א,

ט. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם. י. רמב"ם שם ה"ט. תמג) א. שם הל' מעשר שני פ"ב ה"ה.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבָּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. וְהַכְּתוּב בְּאֵר הַטַּעַם (שם יד, כג) 'לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל הַיָּמִים'. כִּי בַּעֲלוֹתוֹ שֵׁם לִירוּשָׁלַיִם, מְקוֹם הַחֲכֵמָה וְהָעֲבוּדָה, וְכָל יוֹשְׁבֵיהָ אֲנָשֵׁי אֱמֶת יִרְאִי אֱלֹקִים גַּם הוּא יִלְמַד מֵהֶם, כִּי הוּא דִבֶּר יְדוּעַ שֶׁמִּטְבַּע הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר רַב בְּנֵי הַמְּדִינָה אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם: (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה רסו). וְהָיִיתָ כִּי עַל פִּי הַנְּדָמָה בַּעֲיֵנֵי הָעַם שֶׁהָעֲבוּדָה לָהּ תִּלְוִי רַק בְּרַב תַּעֲנִיתִים וְסִגּוּפִים וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שְׂאִין בָּהֶם הַנְּאִת הַגּוֹף, וְלְהוֹצִיא זֶה מִלִּבָּם בְּאֵה הַצּוּוִי כִּי אֲדַרְבָּה מִצְוָה גְּדוּלָה הִיא לֶאֱכֹל וְלִשְׁמַח לִפְנֵי ה', וְרַק יֵהָא בְּקִדְשָׁה וּבְטָהֳרָה, וּכְמֵאֲמַר הַחֲכָם יוֹתֵר קָשָׁה יוֹתֵר לֶאֱכֹל לְשֵׁם שְׂמִים מְלַהֲתֵעֲנוֹת לְשֵׁם שְׂמִים, וּבָא הַצּוּוִי שְׂאֵם הָעֵלָה מְעוֹת מְעֵשֶׁר שְׁנֵי אֲסוּר לְהוֹצִיא לְשָׂאֵר צָרְכֵי זוּלָת הָאֲכִילָה וְשִׂתְיָהּ לְהִרְאוֹת עַל גְּדֹל מְעֵלָת אֲכִילָה בְּקִדְשָׁה לִפְנֵי ה'.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

פּרטי דינים. אילן שעומד לפניו מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה אין אוכלין תחת נופו מעשר שני ואין פודין מעשר שני שנכנס תחת נופו. בתים שבצד החומה שפתחיהם לפניו מן החומה וחללן לחוץ, מכנגד החומה ולפנים כלפנים, ומכנגד החומה אין אוכלין שם ואין פודין שם להחמיר, והחלונות ועובי החומה כלפנים! והנה לעיל כתבתי במקצת מעשר בפנים ומקצת בחוץ האוכל הפנים בחוץ לוקה מהתורה ולא על החיצון, ויש להסתפק בחבית יין אי אמרינן ג"כ הכי, או כיון דלח הוא ונתערב ונמצא האיסור בכל

ומעשרות, ופודה המעשר שני וחוזר ומכניס. הדרך השני למי שאינו רוצה להוציא הפירות חוץ לירושלים להכשיר הפירות במים שיקבלו טומאה קודם שנתמרחו, ויפריש מעשר שני אפי' בירושלים ופודה, דקיימא לן פודין מעשר שני טמא בירושלים, ובדיעבד אפילו נתמרחו קודם שהוכשרו, או שהכניסו ממזרחין קודם שהפריש, מותר להכשירן גם לאחר המירוח בזמן הזה או להוציאן חוץ לירושלים ולהפריש שם (הגר"ש סלנט זצ"ל). שכונות ירושלים בפרברים, מן נחלת שבעה ולמערב ומחוץ לשער שכם לצפון הם ודאי חוץ לירושלים.

ב. ע"ע חינוך מצוה שס. ג. עיין רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"א. ד. עיין שו"ת כתב סופר או"ח סי' עח. ה. שם הט"ו. ו. שם הט"ז.

מצוה תמד

אֲכִילַת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל יִצְהָר חוּזִין לִירוּשָׁלַיִם (לא תעשה רנ"ה)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לֶאֱכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל יִצְהָר (היינו שָׁמֶן) חוּזִין לִירוּשָׁלַיִם, שְׁנֵאָמַר (דברים יב, יז) 'לֹא תוּכַל לֶאֱכַל בְּשַׁעֲרֵיךָ מַעֲשֵׂר וְגו' וַיִּצְהָרֶךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁנֵתְבָאָר בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר לְפִי מֵה שְׁפָתְכָב הַסְפָּרִי (פר' ראה נה) "וְהָלוּי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לֹא תַעֲזֹכְנוּ" (דברים יד, כז), מְלַמֵּד שָׂאֵם כִּי אֵינן לֹא חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךָ וְגו' אֵינן לֹא מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן תֵּן לֹא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, אֵינן לֹא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי תֵן לֹא מַעֲשֵׂר עֲנִי, אֵינן לֹא מַעֲשֵׂר עֲנִי תֵן

משנה הלכות

דיני פדיון מעשר שני. והנה פדיון מעשר שני הוא על מטבע היוצא באותה מדינה, ולא על מטבע שפסלתה מלכות ולא על גרוטאות כסף אף ששוין הרבה, כלל הדבר מטבע היוצאת בכל מקום². ואין פודין בשטרות ובכסף נייר. (וכתב הגאון החתם סופר ביורה דעה (סי' קל"ד) דעל באנק נאטען של ממשלה פודין שהם גופן ממון, ואין נוהגין כן³). ולכתחילה פודין על מטבע של כסף, אין לו כסף פודה על נחושת או שאר חומר כגון ניקעל או אלומיניום ובלבד שתהיה המטבע שוה פרוטה. ונוהגים ליחד שתי מטבעות לפדיית מעשר שני, וכשנתמלאה הראשונה בשיעור הפרוטות שיש בה אומר כל המטבע של מעשר שני הלזו מחוללת על פרוטה אחת שבמטבע השניה והמטבע ראשונה יוצאת לחולין, וכן

מקום וצריך עיון¹. ונוהג הכל כמו שכתבנו במצוה הקודמת.

תמד) דיני המצוה. דיני המצוה של יצהר הם שוים לדיני תירוש ודגן שכתבנו לעיל (מצוות תמ"ב-תמ"ג) עיין שם ומשם תקחם.

שיעור למשקין הנאכלין. אלא שהחינוך כתב כאן דבר חדש ויקר, דשמן שיעור אכילתו לחייב עליו בכזית ולא ברביעית, אף דהוה משקה וקיימא לן שיעור המשקין ברביעית, אבל שמן כיון דלאכילה הוא עומד לכל בני אדם ואין שותין אותו הוה בכזית. ועלה לנו דין חדש, דאפילו משקין שאין דרך לשתותם אלא לאכלם שיעורם בכזית⁴, ומכאן נראה לי דהאוכל גלידה (איזו קרים בלע"ז) מברכין ברכה אחרונה בכזית.

ז. מנחת חינוך. **תמד) א.** ועיין רמב"ם הל' תרומה פ"י. ובמשנה נגעים פ"ב, ור"ש שם. ב. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ד ה"י. יו"ד סי' של"א סעיף קל"ח. ג. הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה ס"ק ו.

לו שְׁלָמִים, אִין לוֹ שְׁלָמִים תֵּן לוֹ צְדָקָה! וּבְהִיּוֹת הָאָדָם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ
 וְעַל נַחֲלָתוֹ אֵינּוּ מְרַגֵּישׁ בְּחֶסְרוֹן הַלְוִי וְאֵינּוּ רוֹאֶה כִּי אֵין לוֹ לְלוֹי חֶלֶק,
 וְצוּהָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְצִיאַת לִירוּשָׁלַיִם וְלִהְיוֹת גֵּר זְמַן קָצֵר בְּלִי נַחֲלָה
 וְיִרְגֵּישׁ חֶסְרוֹן הַנַּחֲלָה לְלוֹי וַיִּקְרָא לוֹ וַיֹּאכַל מִזִּבְחוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמוֹז 'כִּי
 יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם' (דברים שם כד) הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא 'מָקוֹם', וְכִי
 יִרְגֵּישׁ אֲשֶׁר נִתְרַחַק מִמֶּנּוּ חֵם וְחֲלִילָה עַל יְדֵי הַיּוֹתוֹ מְרוד וְעֶסוֹק
 בְּעִבּוּדַת הָאָרֶץ מִפְּשֵׁט מִקְדָּשָׁה יוֹמָם וְלַיְלָה, וְיִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ' (שם),
 וְלֹא אָמַר כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ אֲלֵא 'מִמֶּךָ', כְּלוּמַר שְׂלֵדָה נִרְאָה שֶׁהַדֶּרֶךְ רַחוּק,
 וְהַכֹּל 'כִּי יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ' (שם) וְנָתַן לָךְ מִכֹּל וְתִרְגֵּישׁ רַחוּק הַשֵּׁם 'מִמֶּךָ',
 אֲזוּ מִיַּד 'וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'" (שם, כה)
 וְתַעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם, מִיַּד 'וְאָכַלְתָּ שֵׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ' (שם, כו) וְתִשָּׂא
 מִקְדָּשֶׁת הַמָּקוֹם וְשָׁב וּרְפָא לְךָ.

מראה מקומות עיני צעיר במצוה תמ"ב.

משנה הלבית

'אשר קדשנו במצותיו' וכו', ואומר 'הוא
 וחומשו פדוי על מטבעת הכסף, ואם פודה
 של חבירו אינו אומר חומשו. והברכה אם
 היו פירות ומחללן על מעות אומר על
 פדיון מעשר שני, ואם היו מעות והוא
 מחלל על פירות אומר על 'חילול מעשר
 שני'.^ד ונוהג בזכרים ונקבות במקום וזמן
 שמעשר שני נוהג.

עושה על שניה כשמתמלאה וחוזר כן
 חלילה כמה פעמים, ויש מהדרין שלא
 לפדות על מטבע אחת של כסף רק ג'
 פעמים וכשמתמלאה פודה בפרטה של
 נחושת ושובר המטבע הקטנה, ואם אין לו
 מטבע קטנה מחללו על פרי (הגר"א). ויש
 שהורו לפדות על חתיכת סוכר שגם זה פרי
 ויש חולקין. הפודה מעשר שני שלו מברך

ד. עיין מציאת 'צחק פר' ראה ד"ה וכי ירבה ממך הדרך וגו'. ה. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד סי' של"א סקל"ה.

מצוה תמה

אכילת בכור תמים חוץ לירושלים (לא תעשה רנ"ו)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר (דברים יב, יז) 'לא תוכל לאכל בשעריך מעשר וגו' ובכרת בקרבך וצאנך'.

משרשי המצוה. בין שהבכור תמים קדוש הוא וראוי להקריבו למזבח, אסור לאכלו חוץ לירושלים בשאר קדשים, ואם כבר הקריבו כל שכן שהוא אסור להוציאו חוץ. והצריך הכתוב להזהיר עליו בפרטות שלא יאמר הכהן בין דקדשת בכור באה לו מאליו (אף שמצוה להקדישו, מכל מקום ממילא הוא קדוש), ומעת הבה כל בכור הקדש בכור אדם ובהמה לה' וצוה לתנו לכהן, אם בן הרי הוא בשאר מתנות בהנה שנאכלין חוץ מירושלים

משנה הלכות

נטרפה לעולם, נמצא דזר לוקה שתיים משום טריפה ומשום 'לא תוכל', וכהן לוקה שתיים משום טריפה ומשום 'לא תוכל', והנפקא מינה רק בירושלים דכהן מצוה לאכול או לוקה אחת אם חזר ונכנס, וזר בירושלים לוקה אחת, ושתיים כשיצאה וחזר ונכנס, וכהן האוכל קודם זריקה נמי חייב¹. ועיין להלן (מצוה תמ"ח). ועיין בגמרא מכות (יז. ברש"י שם ד"ה אפילו לאחר זריקה), דחוץ מלאוין אלו עובר עוד בעשה 'כי אם לפני ה' אלקיך' (דברים יב, יח)².

אכילת בכור ושאר מתנות כהונה. כהן האוכל בכור תמים בירושלים מקיים

תמה) החיובים. כהן שאכל בכור תמים חוץ לחומת ירושלים עובר בלאו זה, וחייב מלקות בעדות והתראה, ופסול לעדות עד שלא שב או לקה. ולשון הספרי (פר' ראה כ) "ובכורות" זה הבכור, ולא בא הכתוב אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים ובין לאחר זריקת דמים שעובר בלא תעשה³, כלומר דגם הזר בכלל הלאו, וזר שאכל מבכור בכל מקום בין בירושלים ובין חוצה לו לוקה⁴. וכהן האוכל חוץ לירושלים לוקה שתיים אחת משום לאו זה, ואחת משום 'בשר בשדה טריפה' (שמות כב, ל)⁵, ואם חזר והכניס אינו עובר עוד משום לאו זה אלא משום לאו דטריפה, כיון שיצא פעם אחת

תמה) א. רמב"ם הל' בכורות פ"א הט"ז. ועיין מנחת חינוך. ב. עיין רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ו. ג. מנחת חינוך. ד. מנחת חינוך.

בְּתְרוּמָה וּזְרוּעַ וּלְחָיִים וְהִקְרְבָה, שֵׁהֶם מִתְּנוֹת פְּהִנָּה וְנֹאכְלִין בְּכָל מָקוֹם, וְכֵן בְּכוֹר בְּעַל מוֹם שִׁשּׁוּחֲטִין וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם, לְכֵן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה דְּבִכּוֹר זֶה תָּמִים וְרֵאוּי לְהִקְרְבָה, וּקְדָשְׁתוּ עָלָיו בְּכָל קְדָשִׁים, וְאִם אָכְלוּ בְּשִׁעְרֵיו כִּשְׂאֵר חֲלִין אֵיחָ קְדָשְׁתוּ (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רג).
מכות יט. רמב"ם הל' בכורים פ"א, ספר המצוות לא תעשה קמ"ד, סמ"ג לאוין שמ"ב.

מצוה תמו

שְׁלֵא לֶאֱכֹל חֲטָאת וְאִשָּׁם חוּץ לְעֹזְרָה (לא תעשה רנ"ז)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לֶאֱכֹל חֲטָאת וְאִשָּׁם חוּץ לְעֹזְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, ז) 'לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשִׁעְרֶיךָ וְכוּ' בְּקִרְךָ וְצִאֲנֶךָ'. וְכֵן הַפְּרוּשׁ בְּקִבְלָה שֶׁבְּחֲטָאת וְאִשָּׁם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן הָאוֹכֵל קְדָשִׁים קָלִים חוּץ לְחֹמָה.

משנה הלכות

ובירושלים בזר בזמן הבית ולא בכהן שמצוה הוא לו.

תמו (גדרי החיוב). כל האוכל כזית מבשר קדשי קדשים כגון חטאת ואשם חוץ לעזרה לוקה, והוא הדין לאוכל קדשים ירושלים לקדשים קלים כחומת העזרה לקדשי קדשים, ואחד בשר חטאת ואשם ואחד שיורי המנחות לדין זה^א.

יצא וחזר ונכנס. בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה ובשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים נאסר ונפסל

מצות עשה ומברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול את הבכורות^ה. ונאכלין לזכרים ונקבות לשני ימים ולילה אחד, ואף על פי כן אינן ניתנין אלא לזכרי כהונה שהרי לאנשי משמר ה', ומקריבין חלבו ודמו ואין מקריבין אלא זכרים^ו. וכן פדיון הבן לזכרי כהונה הוא שדין הבכורות כולן שוה לזכרים ולא לנקבות^ז. ובחתם סופר בתשובות פלפל בשיטה אם נתן לאשה אי בנו פדוי. ולפי עניות דעתי ראייה עוד מהלויים שלא פדו במדבר רק הזכרים ולא הנקבות, והבן. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות לענין העובר, ולענין האוכלו חוץ לירושלים,

ה. עיין רמב"ם הל' תרומות פט"ו הכ"ב. ו. שם הל' מעשה הקרבנות פ"י ה"ה-ו. ז. שם הל' בכורים פ"א ה"י. ח. שם הל' בכורות פ"א ה"א-ב. ט. שם הל' בכורים פ"א ה"י. י. יו"ד סי' ש"א, הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה ס"ק ה. **תמו** א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ה.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁמַעְלוֹת יֵשׁ בְּקִדְשָׁהּ זֹו לְמַעֲלָה מִזֹּו, וּכְמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנֵה בְּכָלִים (פ"א מ"ו-ט) 'עֶשֶׂר קִדְשֹׁת הֵן, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקִדֶּשֶׁת מְכַל הָאָרְצוֹת, עִירוֹת הַמְּקִפּוֹת חוֹמָה מְקִדְשֹׁת מְמֻנָּה, לְפָנִים מִן הַחוֹמָה מְקִדֵּשׁ מֵהֶם, הַר הַבַּיִת מְקִדֵּשׁ מְמֻנּוֹ, עִזְרַת יִשְׂרָאֵל מְקִדֶּשֶׁת מְמֻנּוֹ, עִזְרַת כְּהֻנִּים מְקִדֶּשֶׁת מְמֻנָּה, בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ מְקִדֵּשׁ מְמֻנָּה, הַהֵיכָל מְקִדֵּשׁ מְמֻנּוֹ, קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים מְקִדֵּשׁ מֵהֶם', וְהַנִּכְנָס מְקִדֶּשֶׁה קֶלֶה לְקִדְשָׁה חֲמוּרָה טָעוֹן טְבִילָה וְטַהָרָה, וְהַיּוֹצֵא מְקִדֶּשֶׁה חֲמוּרָה לְקֶלֶה אִין צְרִיךְ, נִמְצָא דְמְקוֹם קִדְשָׁה הַקֶּלֶה כְּטַמְאָה לְחֲמוּרָה עַד שְׂיִטְבֵּל, וְלָכֵן חֲטָאת וְאָשָׁם שְׁהֵם קִדְשֵׁי קְדָשִׁים הַמּוֹצִיאִן חוּץ לְעִזְרָה טְמֵאִן וְנִפְסְלוֹ. מְלַבֵּד פִּי יַחֲוֵד הַמְּקוֹם לְדָבָר גּוֹרֵם זְהִירוֹת יִתְרָה, וּיְכַנְּנוּ דַעְתָּם לְקַרְבָּן וְלֹא יָבֵא לְיָדֵי נוֹתֵר וְהִפְסַח הַדַּעַת וְכוּנָה מֵהַעֲגִיז וְשֵׁלֵא יִפְסַל הַקַּרְבָּן (עֵין מִצְוֹת דוֹד (רדכ"ז) מִצְוָה שְׁנוֹ. וְעֵין חִינוּךְ).

מכות יז. רמב"ם הל' מעשה קרבנות פי"א, ספר המצוות לא תעשה קמ"ה, סמ"ג לאוין שכ"ה, רראים שצ"ו.

משנה הלכות

העוף בעזרה לוקה שתיים, משום זר ומשום נבילה, שמליקה נבילה ולכהנים הותרה ולא לזרים, והרי הן שני איסורין הבאים כאחד.¹ שיירי מנחות שיצאו לחוץ והחזירוהו אינו חייב משום לאו דטרופה דלא נאמרה רק בבשר ולא בשאר דברים.¹ קרבנות שנפסלו ביוצא אם אכלם עובר עוד משום לאו ד'לא תאכל כל תועבה' (דברים יד, ג), וא"כ בחטאת ואשם עובר עוד בלאו דכל תועבה, ובשיירי מנחות עובר אלאו דכל תועבה לבד.¹ ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ועיין חינוך כאן.

לעולם, ואף על פי שחזר למקומו אסור, והאוכל ממנו כזית לוקה.² נכנס בשר קדשים קלים בהיכל הרי זה כשר.³

שאר חיובים. זר שאכל בשר קדשי קדשים בעזרה לוקה משום 'זר לא יאכל קודש' (ויקרא כב, י), אבל אם אכל בשר קדשי קדשים בחוץ לוקה משום אוכל בחוץ, ולא משום זר, שאינו ראוי עוד לכהן אין הזר לוקה משום זרות, וכן אם אכלן בעזרה קודם זריקה לוקה משום אוכל קודם זריקה בלבד ולא משום זרות.³ זר שאכל כזית מחטאת

ב. שם ה"ו. ג. שם ה"ז. ד. שם ה"ח. ה. שם ה"ט. ו. מנחת חינוך, ע"פ רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ה, והל' מעשה הקרבנות פי"א. ז. מנחת חינוך.

מצוה תמו

שלא לאכל מבשר העולה (לא תעשה רנ"ח)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לאכל מבשר העולה, שנאמר (דברים יב, יז) 'לא תוכל לאכל בשעריך וגו' וכל נדרריך אשר תדר', ובא הפרוש המקבל 'נדרריך' זה עולה.

משרשי המצוה. לפי שהעולה באה על המחשבה שחשב לעשות עברה, ולא עשה מעשה בפעל ולא נהנה הגוף ממעשה העברה רק מחשבה, וכל קרבן הבא על עברה יש בה שני ענינים, הנאת המחשבה והמעשה שהוא הנאת החמר. וכשבא לכפר לאשר חטא במחשבה יתכפר בהקטרת אמורין, שנאמר 'אשה ריח ניחוח לה', ועל המעשה שנהנה

משנה הלבות

אכילתו בלא תעשה ולוקין עליו בכזית, וכן האוכל כזית מבשר חטאת הנשרפת לוקה, שנאמר (ויקרא שם כג) 'וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד לא תאכל באש תשרף', ועוד אחת משום 'כליל תהיה'.

שיעורו וצירוף. והנה הלאו הזה דאוכל מבשר העולה הוא אזהרה משום דמועל בקדשים, ולענין מעילה צריך שיהנה בשוה פרוטה, ואפילו איכא כזית וליכא שוה פרוטה אינו לוקה, אבל לאו ד'כליל תהיה' עובר בכזית אפילו ליכא שוה פרוטה^א. והמנחת חינוך כאן הקשה על הרמב"ם שכתב 'חלבה ובשרה וסלתה ושמנה' וכו', והאיך משכחת שיין יצטרף לכזית, דלענין מעילה הצירוף לשוה פרוטה, ולענין כזית שהוא לאו

תמו) גדרי האיסור והחיוב. כל האוכל כזית מבשר העולה, בין לפני זריקת דמה בין לאחר זריקת דמה, לוקה שתים, אחת משום 'לא תוכל לאכול', ואחת משום 'כליל תהיה' (ויקרא ו, טז)^ב. וחלבה ובשרה וסלתה ושמנה ויין של נסכיה חמשתן מצטרפין לכזית^ג, ועיין לעיל (מצוה תמ"ד) לענין שמן שיעורו בכזית, ותבין האיך יין ושמן מצטרפין לכזית, ומיושב קושיית האחרונים בזה, והבן.

כליל תהיה לא תאכל. וכן האוכל כזית מן האימורין בין לפני זריקה ובין לאחר זריקה בין כהן ובין ישראל לוקה, שהאימורין כליל למזבח ככל העולה, ונאמר במנחת כהן 'כליל תהיה לא תאכל', כל שהוא כליל למזבח

תמו א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"א ה"א, ועיין שם ה"ג. ב. שם ה"ב. ג. שם ה"ג. ד. עיין כסף משנה ומשנה למלך שם. ה. מנחת חינוך. ועיין כסף משנה הל' מעשה הקרבנות פי"א ה"ג ד"ה מצאתי כתוב.

הגוף, יִהְיוּ הַפְּתָנִים מִבְּשַׂר הַקֶּרֶן ד' הַכְּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעֵלִים מִתְּפָרִים'.¹
 וּלְפִיכֹךְ הָעוֹלָה שְׁלֵא בָּאָה אֶלָּא עַל מַחְשָׁבָה בְּלֹא הַנָּאָת הַמַּעֲשֵׂה בְּלֹא
 אִשָּׁה לֹא לְכַפֵּר עַל הַמַּחְשָׁבָה וּלְהַתֵּם כָּל מַחְשָׁבוֹת רְעוּת, וְאִין מִבְּשָׂרָה
 לְכַהֲנִים דְּלֹא בְּעֵי כַּפָּרָה לְגוֹף שְׁלֵא נִהְיָה מִהֶעֱבָרָה (אור המצות (לאנגר) ח"ג מצוה
 קמו. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רנב). וּמִצְוֹתָהּ לְהִיּוֹת 'עַל מוֹקְדָה עַל
 הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה' (ויקרא ו, ב), כִּי אֲנִין יַחְשָׁב עַל מִשְׁכָּבוֹ בְּלֵילָה לְפַעַל בַּיּוֹם,
 וְלֹא חָשׂ שֶׁתִּבְקַר פְּנִקְסוֹ וְלִכְנִן 'כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר' (טעמי מצות שם)'.¹

מצות יז. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א, ספר המצוות לא תעשה קמ"ז, סמ"ג לאוין שכ"א.

מִצְוַת תִּמְח

שְׁלֵא לֶאֱכֹל קִדְשִׁים קָלִים קִדְשֵׁי זְרִיקַת דָּמִים (לא תעשה רנ"ט)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לֶאֱכֹל קִדְשִׁים קָלִים קִדְשֵׁי זְרִיקַת דָּמִים,
 שְׁנֵאמַר (דברים יב, יז) 'לֹא תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ וְגו' וְנִדְבַחְתֶּיךָ, וְכֹא
 הַפְּרוֹשׁ הַמִּקְבֵּל לְמִשָּׁה רַבְּנוּ מְסִינֵי שֶׁבְּקִדְשִׁים קָלִים לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

משנה הלכות

להיות כליל, וממילא מצטרפין, והבן כי קצתו. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.

תמח) האיסורים. כל האוכל כזית בשר מבשר הקדשים, אפילו

קדשים קלים קודם זריקת דמים כגון מבשר תודה ושלמים, והוא הדין כל שאר קדשים בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים בעדים ובהתראה לוקה, ושוה דברים שבתודה שהם החלב והבשר והסולת והשמן והיין והלחם

ד'כליל תהיה' אין היין מצטרף שאינו כליל רק מתנסך לשיתין, ועיין רבינו גרשום מאור הגולה במעילה (ט"ז) שכתב "מצטרפין לכזית" לענין מעילה בחוץ וליחייב משום פיגול ונותר וטמא ומשום מעילה. וכתב גם כן כהרמב"ם, ונראה דסבירא ליה דאף היין איננו כליל על האישים אלא לשיתין אזלא, מכל מקום נקרא 'כליל' לענין צירוף, דהא דאין נותנין אותו על האש הוא משום פסיק רישא שלא ירבה¹, ולעולם מעיקר הדין היו צריכים

1. פסחים נט: ז. ע"ע ליקוטי רצב"א פר' צו ד"ה היא העולה. ח. עיין כסף משנה הל' מעשה הקרבנות פט"ז הי"ד, ממנהר"י קורקוס.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂאֵכִילַת בֶּשֶׂר הַנִּנְאֵת הַגּוֹף, וְזִרְיַקַת דְּמַיִם הַנִּנְאֵת הַנֶּפֶשׁ, וְכַפְרָה לְנֶפֶשׁ תַּחַת הַנֶּפֶשׁ, וְאִיךָ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לְהַקְדִּים הַנִּנְאֵת הַגּוֹף לְהַנִּנְאֵת הַנֶּפֶשׁ (מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּלִי) לֹא תַעֲשֶׂה רַנַּג), וּמִרְמֹז לְתַת עַל לִבְנוֹ שְׂרָאוּי לָנוּ לְהַקְדִּים לְעוֹלָם תּוֹעֵלַת נַפְשֵׁנוּ לְתוֹעֵלַת גּוּפֵנוּ בְּכָל דְּבַר בְּעוֹלָם (חִינּוּךְ). מְלַבֵּד כִּי אֵין רָאוּי לְאָכַל דְּבַר הַתְּלוּי בְּסַפֵּק, אוֹלֵי יִשְׁפֹּךְ הַדָּם שְׂבַמְזוֹרֵק אוֹ יַחֲשֵׁב הַכֶּהֵן מַחְשֵׁבַת פְּסוּל אוֹ אִיזָה פְּסוּל אַחֵר, וְנִפְסַל הַקְּרָפָן וְנִמְצָא אָכַל פְּגוּל לְמַפְרַע. וְגַם כִּי אֶפְשָׁר יֹאכְלוּ כָּל הַבֶּשֶׂר וְלֹא יִשְׂאָר כְּזִית קָדֶם זִרְיַקַת הַדָּם וְלֹא יוּכַל הַכֶּהֵן עוֹד לְזוֹרֵק הַדָּם בְּלִי בֶּשֶׂר, מְלַבֵּד כִּי הַקְּדוּשִׁים נִתְקַדְּשׁוּ לְגְבוּהַ קְדוּשַׁת הַגּוֹף וְאַסוּרִים בְּהַנִּנְאֵה, וְלֹא פִקְעָה מִן הַבֶּשֶׂר קְדוּשַׁת גְּבוּהַ עַד שְׂיַעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂה גְבוּהַ דּוּמִיָּא דְּמִטְּבַל שְׂאֵסוּר עַד לְאַחַר שְׂיַפְרִישׁוּ כָּל הַהַקְּדוּשׁ (אוֹר הַמִּצְוֹת (לֹאנְגֵר) ח"ג מִצְוֹה קמ"ו).

מכות יז. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"א, ספר המצוות לא תעשה קמ"ו, סמ"ג לאוין שכ"ד.

משנה הלכות

ובמנחות נקרא קרב המתיר משהצית האור ברובו בקומץ, ועיין שו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן ר"ד) ובגמרא בזבחים (קי.) 'בעי ר' יצחק נפחא קומץ מהו שיתיר כנגדו בשיריים, משרי שרי או מקליש קליש', והאיבעיא הוא בהקטרת הקומץ בלבד בלא לבונה או לבונה בלא קומץ, ומסיק בתיקו, אם כן אינו לוקה.² ומה שהיין מצטרף לכזית אף דהוה משקה, עיין לעיל (מצוה תמ"ד). ונוהג איסור זה בזמן הבית, ובזמן הזה אם עבר והקדיש בהמה היום לקדשים ואכל ממנה כזית חייב מלקות.³

כולן מצטרפין לכזית.⁴ ועי' ברש"י (מכות יז. ד"ה לפני זריקה) דאיכא בזה גם עשה דכתיב (דברים יב, כז) 'ודם זבחיך ישפך' והדר 'והבשר תאכל'.

במנחות. ובמשנה למלך חקר שלא כתב הרמב"ם דגם במנחות אם אוכל קודם הקטרת הקומץ הוי כמו זריקה בדמים, ולא כתב רק מיני דמים, ומיהו הדין אמת דכל שיש לו מתירין אם אכל קודם שקרבו מתיריו לוקין, ובזבחים זריקת דמים מתיר ובמנחות הקטרת הקומץ, ובלחם הפנים הבזיכין,

מצוה תמז

שֶׁלֹא לֶאֱכֹל בְּפוּרִים קֶדֶם שֶׁהֵבִיא בַּעֲזָרָה (לא תעשה ר"ם)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא יֵאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּפוּרִים קֶדֶם שֶׁהוֹבֵאוּ לְעֹזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, יז) 'לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ וְגו' וְתִרְוַמַת יָדֶךָ, וְכֵן הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל שֶׁהוּא בְּפוּרִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בֵּינָן דְקָרְיָה רַחֲמָנָא תְרוּמָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִרְוַמַת יָדֶךָ' עַל כְּרִחְךָ לְהַחֲמִיר עֲלֵיהֶן כְּתוּבָה, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עַד שֶׁיָּבִיֵאֵם לְעֹזָרָה וְיִקְרָא עֲלֵיהֶם הַפְּרָשָׁה ד'הַגְּדַתִּי הַיּוֹם' וְגו' (מעמי מצות לר"מ הכבלי) לא תעשה רנד). וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ דָּאֵם שֶׁהוּא כְּתוּבָה הָאֵיךְ הִפְהֵן שֶׁהוּא מִתָּר בְּתִרְוַמָּה עֲצֻמָּה, יֵאָסֵר בְּכַוְנָה שֶׁהִקְשׂוּ לְתִרְוַמָּה, כִּי הַתְּרוּמָה עֲצֻמָּה יֵשׁ

משנה הלכות

שלוקה ישראל טהור שאכל מעשר שני טמא מה שאין כן בתרומה^א. זר שאכל ביכורים לאחר שנכנסו לחומת ירושלים חייב מיתה בידי שמים בכל מקום^ב. היו מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, זה שבפנים חייב עליו זה שבחוץ הוה חולין לכל דבריו^ג. אכל בשוגג משלם קרן וחומש^ד.

שאר פרטים. פירות החייבים בביכורים עיין לעיל (מצוה צ"א), ודיני הפירות שחייבים בביכורים יתבאר אי"ה בפרשת כי תבוא אם יאריך ה' חיים. גם עוברים בעשה באכלם חוץ לירושלים דכתיב (דברים יד, כו) 'אכלת שם'^ה. והא דאמרו (מכות יז). 'אין קריאה מעכבת', דוקא אם היו ראויים לקריאה, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת,

תמט) גדרי האיסור. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, שנכנסו לפנים מן החומה וחזר והוציאן, לוקה מן התורה, וכן אם אכלן בירושלים קודם הנחתן בעזרה לפני ה' לוקה מן התורה, כאלו אכלן בחוץ לפי שהן טעונין הנחה בעזרה^א. ומשיניחם בעזרה הותרו לכהן, ואף על פי שעדיין לא התוודה עליהן, שאין הקריאה מעכבת בביכורים אלא למצוה, ואם יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין באכילה^ב.

דינם כתרומה. ואכילת ביכורים כאכילת תרומה לכל דבריו, יתר ביכורים על התרומה שהן אסורין לאונן ואם אכלן אונן מלקין אותו מרדות, וטעונין הבאת מקום, כהן טהור שאכל ביכורים טמאים לוקה כשם

תמט) א. דברים כו, ג. **ב.** רמב"ם הל' בכורים פ"ג ה"ג. **ג.** שם ה"ד. **ד.** שם ה"ה-ו. **ה.** שם ה"א. **ו.** שם ה"ב, ועיין לעיל מצוה תמ"ד. **ז.** שם הל' תרומות פ"י ה"ד. **ח.** מנחת חינוך.

לָה גַם כֵּן זְמַן אֲסוּר לִכְתֹּב כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּטַבְלָהּ, כִּי הַטַּבָּל אֲסוּר לִכְתֹּב מִשּׁוּם דִּפְתִּיךְ בֵּיה תְרוּמָה, וְאִפְלוּ הָכִי אֲסוּר לִכְתֹּב כִּי לֹא הִתְרָה הַתְרוּמָה לִכְתֹּב אֵלָא לְאַחַר הַפְּרָשָׁה.^ט וְכֵן הַבְּכוּרִים כְּתוּרָמָה קֹדֶם הַפְּרָשָׁה, וְהַבְּאָתָם לְעוֹרָה וְהַנְּחָתָם לִפְנֵי ה' וְקִרְיַת הַפְּרָשָׁה מִתִּירָתוֹ, וְהָאִידִי יֹאכְלֵם הַכֹּהֵן וְהֵם עֲדוּן בְּיַד בְּעָלִים וְלֹא הִגִּיד וְעָנָה (מעמי מצות שם).

מצות יז. רמב"ם הל' בכורים פ"ג, ספר המצוות לא תעשה קמ"ט, סמ"ג לאוין רס"ה.

מצוה תנ

שְׁלֵא נַעֲזֹב אֶת הַלְוִי (לא תעשה רס"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְעֹזֵב אֶת הַלְוִיִּם, שְׁלֵא נַעֲכֹב מְלֻחַת לָהֶם מַעֲשְׂרוֹתָם, שְׁנַאֲמַר (דברים יב, יט) 'הַשְּׂמֹר לָךְ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלְוִי'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצוּתָה. כִּי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא חֲפִיץ בְּטוֹב עַמּוֹ אֲשֶׁר בָּחַר לוֹ וּרְצָה לַעֲשׂוֹתָם עִם סִגְלָה חָכָם וְנִבּוֹן זֶרַע בְּרַךְ ה' אֲנָשֵׁי אֲמַת וְאֲנָשֵׁי שֵׁם, וְיִלְמְדוּ לְדַעַת אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ מִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלָם וְיַעֲמִד זֶרַעַם וְשִׁמְם לְעוֹלָם. וְכֵן הַחֲקִים הַמְחֻזְקִים קוִיִּם הָאֲמָה לְהִיּוֹת לָהֶם בְּעָלֵי חֲכָמָה וּמְדַע,

משנה הלכות

מקושיית התוספות ביבמות (פו. ד"ה מה תרומה טובלת) עיין שם ותבין. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.

(תנ) ענין המצוה. כל איש מישראל העולה לרגל מביא שלמי חגיגה, וכשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה לא יהיו אוכלים הוא ובניו ואשתו בלבד וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים

אבל אם אינן ראויים מעכבת. וכתב החינוך 'ואל תתמה איך יתחייב הכהן מלקות קודם הנחה אחר שהוא בעצמו יאכלם אחר ההנחה, ש כמו כן במעשר שני שיתחייב הישראל מלקות באכלו אותו חוץ לירושלים ואף על פי שהוא בעצמו אוכלו בפנים'. ובאמת כי גם בתרומה לכהן לא הותרה באכילה עד לאחר הפרשה וכמו שרמזתי לעיל. ובחידושי הארכתו בס"ד ליישב בזה שיטת רש"י

ט. ובזה מיושב קושיית התוס' ביבמות פו. ד"ה מה תרומה טובלת, עיין שם. * מנחת חינוך ע"פ הגמרא במכות יח:

וְלִכְנֵן הַפְּרִישׁ שֶׁבֵט אֶחָד כָּלוּ וְלֹא נָתַן לָהֶם חֶלֶק וְנַחֲלָה בְּקִרְקָעוֹת וְשָׂדוֹת
 כְּדִי שִׁיְהִיו פְּנוּיִים מִכָּל וּפְנוּיִים לְלִמּוֹד חֻכְמַת הַתּוֹרָה וְדַרְכֵי הָאֵל הַיְשָׁרִים,
 וְהִמָּה יוֹרוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהִירָאָה וְלָלַכְתָּ אַחַר עֲצַתָם (חינוך).
 וּלְפִי שְׁחֻכְמַת הַמִּסְבֵּן בְּזוּיָהּ, לֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִיו עֵינֵיהֶם
 תְּלוּיִים עַל הַצְּדָקָה וְחֶסֶד שֶׁל כָּל אֶחָד, כִּי אִזּוֹ לֹא יִתְכַבְּדוּ בְּעֵינֵי הַפְּרִיּוֹת
 וְלֹא יִהְיוּ דְבָרֵיהֶם גִּשְׁמָעִים, וְלִכְנֵן צִוָּה לָתֵת לָהֶם חֶלְקָם הַשְּׁלֵם מִנֵּת ה'
 עַד שֶׁבָּעַל הַבַּיִת אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְׁלוֹ קֹדֶם שֶׁהַפְּרִישׁ שְׁלָהֶם, לְמַעַן יִדְעוּ כִּי
 הַכֹּל תְּלוּי בָּהֶם, וּבָאָה הָאֲזָהָרָה שְׁלֹא נֶעְכַּב אֶת שְׁלָהֶם, כִּי מִתַּת אֱלֻקִּים
 הוּא לָהֶם (עיין חינוך).

רמב"ם הל' חגיגה פ"ב, ספר המצוות לא תעשה רנ"ט, סמ"ג לאוין שס"א.

משנה הלכות

ללוי אינה נוהגת בזמן הזה, ואין שום קדימה
 ללוי משאר עניי ישראל, אבל בשולחן ערוך¹
 כתב דגם האידנא יש מעלה ללוי מִישראל
 לענין צדקה, ובמגן אברהם² הרבה להקשות
 דבירושלמי (הוריות פ"ג ה"ה) וספרי (שם) וגם
 רש"י (דברים יב, יט) כולם סוברים דאין
 מעלה ללוי האידנא, עיין שם. אבל הרמב"ם³
 כתב דלוי קודם אף בזמן הזה. ובאמת כי לפי
 הטעם שנתנה התורה 'הלווי' לא תעזבנו כי
 אין לו חלק ונחלה' בעוונותינו הרבים כולנו
 אין לנו חלק ונחלה וכולם שוים.

להחזיק תלמידי חכמים. וכתב עוד החינוך
 'וממצוה הזאת יש ללמוד לכל מבין
 לסעוד ולהטיב אל כל המשתדלים תמיד
 בחכמת התורה, כי הם המעמידים דת האמת
 ומחזיקים האמונה, מרבים שלום בעולם

והאומללים שנאמר 'והלוי' וגו', מאכיל הכל
 ומשקין כפי עשרו, ומי שאכל זבחיו ולא
 שמח אלו עמו עליו נאמר (הושע ט, ד)
 'זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו
 כי לחמם נפשמם', ומצוה לתת ללוי יותר מן
 הכל לפי שאין לו חלק ולא נחלה ואין לו
 מתנות בבשר, לפיכך צריך לזמן לויים על
 שולחנו ולשמחם או יתן להם מתנות בשר
 עם מעשר שלהם כדי שימצאו בו צרכיהם,
 וכל העוזב את הלווי מלשמחו ושוהה ממנו
 מעשרותיו ברגלים עובר בלא תעשה⁴. ועיין
 הגהות מהר"ם שיק (מצוה תנ"א) על מצות
 השם, דהוה ב' לאוין 'השמר לך' ו'פן תעזוב',
 ובאמת כי גם בספרי (פר' ראה כב) מבואר כן.
קדימת לוי בזמן הזה. וכתבו הסמ"ג⁵
 והחינוך דמצוה זו דצריך להקדים

(תנ) א. ע"פ קהלת ט, טז. ב. רמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"ד. ג. יו"ד סימן רנ"א ס"ט. ד. או"ח סי' ר"א ס"ק ד. ה. הל' מתנות עניים פ"ח ה"ז.

מצוה תנא

מצות שחיטה (מצות עשה ק"צ)

צוה הקדוש ברוך הוא לשחט בהמה חיה ועוף בשחיטה ראויה
 בשנרצה לאכלם, שנאמר (דברים יב, כא) 'וזבחת מבקרד ומצאנד
 באשר צויתד' וגו'.

משרשי המצוה. שצריך שחיטה ובדיקת ספין מפגם, וצריך מקום
 השחיטה, והזהירות מחמשה דברים המפסידים את השחיטה,
 כלם משום צער בעלי חיים דקימא לן שהוא דאורייתא, ודבר ברור שאם
 שחט את הסימנים מיד תמות בהמה, ובספין פגום תצטער יותר והנפיון

משנה הלכות

רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, שהרבה לא
 למדו או ששכחו הלכות שחיטה, והזריז
 נשכר שלא יוכשל ח"ו. הכל שוחטים
 ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן, ויש
 אומרים¹ שאין להניח נשים לשחוט וכן
 המנהג פשוט.

ואוהבים הבריות ושומחים ביישוב המדינה
 בצדק יחזו פנימו כל הצריך חנינה, ואין להם
 פנאי לשוטט בחוצות אחר מחייתם הנה
 והנה, וכל המרחם ומבקש תועלתם ירוחם מן
 השמים, וחלק כחלק יאכלו עמהם לעולם
 הבא.

ה' הלכות שחיטה. ועיקר הלכות שחיטה הן
 שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור².
 והמנהג להטריף בכל שהייה אפילו משהו
 בעלמא בעוף ובבהמה³. שחט סימן אחד
 בעוף או רובו ועדיין מפרכסת ימינתו במקל
 ולא בסכין, לפי שנמצא שהה בין סימן
 לסימן⁴. דרסה, הוא כגון שהתיז הראש בבת
 אחת בלא הולכה והבאה, ואם הוליק והביא
 ויש בסכין כמלא הצואר חוץ לצואר כשר⁵.
 חלדה, הוא כשהסכין מכוסה בשום דבר,

תנא) הראויים לשחוט. בהמה חיה ועוף
 הטהורין אסור לאכלן עד
 שישחטו על ידי ישראל היודע הלכות
 שחיטה ומוחזק בכשרות. וקיימא לך⁶ רוב
 מצויין אצל שחיטה מומחין הם, לפיכך
 סומכין לאכול בשר ששחטו ואין מכירין
 בבית השחיטה אם יפה שחטו וגם אין מכירין
 השוחט. וצריך ליזהר מלאכול בשר בכל
 מקום שיש ריעותא על השוחט ובפרט
 בעוונותינו הרבים בזמנינו שקשה לומר על

תנא) א. עיין ב"מ לב: ב. רמב"ם הל' שחיטה פ"ד ה"ז. יו"ד סי' א' ס"א. ג. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"א
 וס"ה. ד. יו"ד שם בהגה. ה. רמב"ם הל' שחיטה פ"ג ה"א. יו"ד סי' כ"ג ס"א. ו. יו"ד שם ס"ב בהג"ה. ז. שם
 ס"ה בהג"ה. ח. רמב"ם שם ה"א. יו"ד סי' כ"ד ס"א-ב.

מעיד לזה, וכן אם יוציאו הנפש ממקום אחר (מצורת דוד (רדכ"ז) מצוה רב. ועיין חינוך). ואף שהפעלי חיים הטהורות נבראו בחפצם וברצונם שישחטו לצורך האדם ממששת ימי בראשית כמאמר חז"ל (ר"ה יא.) 'כל מעשה בראשית לדעתן נבראו, מכל מקום לא קבלו עליהם צער אחר שאינו מקרה לשחיטה, וראוי להתנהג עמהם במדת הרחמים. וכל שכן שעד נח לא התרה לאכל בשר פעלי חי, שלא למדו תורה, ומטעם זה אסור לעם הארץ לאכל בשר שנאמר (ויקרא יא, מו) 'זאת תורת הבהמה והעוף, כל העוסק בתורה מתר לאכל בשר בהמה ועוף שנאמר 'זאת תורת' (פסחים מט:), ולא מסרו עצמן אלא על פי התורה (מאה שערים (על המצוות) שער חמשה וארבעים).

חולין פ"א-ב, רמב"ם הל' שחיטה פ"א, ספר המצוות מצות עשה קמ"ז, סמ"ג עשין ס"ג, סמ"ק סי' קצ"ז, יורה דעה סי' א.

משנה הלכות

אפילו מצמר או מטלית, מחמירין לאסור^ט. הגרמה, הוא שלא לשחוט משיפוי כובע בקנה וכן בושט בתורבץ הושט, ואם שחט פסול (ולכתחילה ישחוט למטה מטבעת הגדולה ולמטה עד אונה ראשונה). עיקור, הוא שנקקרו הסימנים ממקום חיבורן בלחי, ואפילו אם שחט אותם אח"כ או שפסק הסימן באמצע השחיטה או בסכין פגום^{טז}. נמצא הסימן שמוט ואינו יודע אם קודם או לאחר שחיטה הרי זו פסולה מספק^{יז}. נמצא הסכין פגום אחר הסכין פגום ולא בדק הסכין בינתיים כולם אסורים^{יח}.

שאר פרטים. ומותר לשחוט בימין ובשמאל ומיהו צריך כח גברא^{יט}. והלכות שחיטה מרובים הם וצריך השוחט לחזור עליהם לכל הפחות פעם בחודש שלא לשכחם^כ. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ט. רמב"ם שם הי"י. יו"ד שם ס"ח. י. רמב"ם שם פ"א ה"ז, ופ"ג הי"ב. יו"ד סי' כ' ס"א, וסי' כ"ג ס"ב. יא. רמב"ם שם הי"ד. יו"ד שם סט"ו. יב. רמב"ם שם הט"ו. יו"ד שם ס"ז. ובש"ך שם ס"ק כ"ז. יג. רמב"ם שם פ"א הכ"ד. יו"ד סי' י"ח ס"א. יד. רמב"ם שם פ"ב הי"ב-יג. יו"ד סי' ג' וסי' ז'. טו. עיין באר הגולה יו"ד סי' א. באר היטב שם ס"ק ח.

מצוה תנב

שלא לאכל איבר מן החי (לא תעשה רס"ב)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לֵאכֹל אֵיבָר מִן הַחַי, שְׁנֹאמַר (דברים יב, כג) 'לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּיּוֹן דְאָסוּר לְצַעַר בְּעֲלֵי חַיִּים מְדֹאֲרִיתָא, וּבְאִמַת אִין לָךְ צַעַר וְאִכְזָרִיּוֹת גְּדוֹל בְּעוֹלָם מְזוּ שִׁיחַתְךָ אִבְר אוּ בָשָׂר בְּעֲלֵי חַיִּים בְּעוֹדְנוּ חַי לְפָנָיו וְיֵאכְלָנוּ לְעֵינָיו, וְאִין לָךְ מְדָה מְגַנָּה מְזוּ, וְאִנְחָנוּ זָרַע קָדָשׁ נְצַטְוִינוּ לְקַבֵּעַ בְּנַפְשָׁנוּ מִדַּת הַרַחֲמִים (חינוך). וְאִף אִם נִחַתְךָ מֵאֱלֹו, מִכָּל מְקוֹם לֹא חִלְקָה הַתּוֹרָה שְׁמָא יַעֲרִים וְיַחַתְךָ, וְלִכֵּן נֶאֱסָרָה בְּכָל אִפּוּ.

משנה הלבית

להקשות על הרמב"ם כאן, ובשורת בית שערים למרן זקני ביורה דעה (סי' קט"ו) שתירץ על פי דעת הרשב"א דאיסור אבר מתלי תלוי וקאי, דהא יש היתר בשחיטה. תלש חלב מן הטריפה ואכלו לוקה שלש^א. אבר המדולדל בבהמה שאינו יכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה אסור ואין לוקין עליו, מתה הבהמה לוקין עליו^ב.

גדרי האיסור לבני נח. אבר מן החי נוהג בבן נח, וכן בשר מן החי^ג. בהמה מפרכסת לאחר שחיטה לדעת הרמב"ם^ד אסורה לבן נח משום אבר מן החי, ודעת רש"י^ה ותוספות^ו לחד תירוץ ושאר פוסקים

תנב) גדרי האיסור והחיובים. החותך אבר מן החי מבהמה חיה ועוף הטהורים דוקא ואכלו עובר בלאו זה, חתך אבר מטמאה ואכלו חייב על טמאה ופטור משום אבר מן החי^ז. ושיעורו בכזית בין הכל גידין ועצמות, אין בו כזית אפילו אבר שלם אינו לוקה^ח. אכל כזית בשר מן החי ואבר מן החי לוקה שתים^ט. הפריד הבשר מן האבר ושינה האבר מברייתו אינו חייב רק על הבשר בכזית^י. חילקן מבחוץ ובלען בזה אחר זה פטור, ואם בלען בבת אחת נחלקו הפוסקים אי חייב^{יא}. תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו חייב שתים משום אבר מן החי ומשום טריפה^{יב}. ועיין לחם משנה מה שהרבה

תנב) א. עיין ב"מ לב: **ב.** רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ה ה"א. יו"ד סי' ס"ב ס"א. ובט"ז שם ס"ק א. **ג.** רמב"ם שם ה"ג. **ד.** מנחת חינוך. **ה.** רמב"ם שם ה"ב. **ו.** רמב"ם שם ה"ד, ועיין לחם משנה שם. **ז.** שם ה"ה. **ח.** בריש פרק גיד הנשה. **ט.** רמב"ם שם. **י.** שם ה"ו. יו"ד שם ס"ג. **יא.** רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י. **יב.** שם ה"ב. **יג.** חולין לג. ד"ה מדריש לקיש, שם קיז: ד"ה השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים, שם קכא. ד"ה השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים. **יד.** חולין פד. ד"ה בעיני העמדה והערכה.

וּבַעַל צֶדֶה לְדָרֶךְ (מאמר שני כלל ראשון פ"ב) כָּתַב כִּי מַלְכֵי אַמּוֹת הַקּוֹדְמוֹת הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן לְעִבּוּדַת אֱלִילִים, אוֹכְלִים אֵיבָר מִן הַחֵי מִן הַבְּהֵמָה. זוֹלַת כִּי הֵדֵם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְנִבְלָע בְּאֵיבָרִים, וְהָאוֹכֵל אֵיבָר מִן הַחֵי אוֹכֵל חֶלֶק מִהַנֶּפֶשׁ, וְהַתּוֹרָה הַזֹּהִירָה 'לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר' אֲבָל עַל יְדֵי שְׁחִיטָה יֵצֵא הַנֶּפֶשׁ עִם הֵדֵם (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רנו), וְאָמְרוּ רַז"ל לְמַד בְּהֵמָה בְּחִיטָהּ בְּאִסּוּר שְׂאִינָהּ וְכוּחָהּ עוֹמְדָתָה, וּמִי הַתִּיר אֵיבָר זֶה.

חולין קב. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ה, ספר המצוות לא תעשה קפ"ב, סמ"ג לאוין קל"ו, סמ"ק סי' ר', וורה דעה סי' ס"ב.

מצוה תנג

לְהֵבִיא קֶרְבָּנוֹת חוּץ לְאֶרֶץ לְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ (מצות עשה קצ"א)

צִוְּהָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהֵבִיא קֶרְבָּנוֹת שְׁנַתְחִיבֵנוּ בְּחוּץ לְאֶרֶץ לְבַיִת הַבְּחִירָה, שְׁנֵאָמַר (דברים יב, כו) 'רַק קִדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וְגִדְרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'."

משנה הלכות

תאכליט (עיין שם ובסי' קט"ו). חלב בהמה וביצה עוף דלא הוי בכלל אבר מן החי ילפינן מקראי דמותר². והחתם סופר³ האריך הרבה לענין חלב לבן נח למה לא הוה באיסור אבר מן החי. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תנג) גדרי המצוה. מצות עשה להיות כל אדם מטפל ומביא קרבנות בהמה שנתחייב להקריבן מחוצה לארץ לבית הבחירה, ומפי השמועה למדו שאינו מדבר

דלא ניתר לבן נח נבילה שמתה מעצמה רק בנחירה, ונחירה מתרת להם כשחיטה לישראל (מהר"ל מפראג), ויש חולקין. בן פקועה אין בו משום אבר החי לישראל⁴ ובבן נח נחלקו האחרונים⁵ ונראה דחייב. ובן נח חייב על כל שהוא בשר ונהרג עליו, ואין בן נח נהרג על אבר מן החי דעוף⁶, ועיין בבית שערים ביורה דעה (סי' ק"י) שחידש דבשר עוף לא נאסר לאדם הראשון וליכא כלל אזהרה ד'אך בשר בנפשו' (בראשית ט, ד) על עוף, רק איסור עשה דכתיב (שם ב, טז) 'אכול

טו. עיין ביצה כה. חולין ט. טז. עיין רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ד. יו"ד סי' י"ג ס"ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ה"ה סי' פ"ד. יז. עיין מנחת חינוך, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קכ"ח-קל"א. יח. רמב"ם שם. יט. מקורו בסנהדרין נו: כ. בכורות ו: חולין סד. מנחת חינוך. כא. ביו"ד סי' ע', הובא בפתחי תשובה סי' פ"ט.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שְׁלֹא תֹאמְרוּ אַחֲרַי שֶׁהֵם בְּמָקוֹם רְחוֹק הֲרֵבָה מְאֹד
 וְטִרְחַתֶּם מְרֵבָה, לֹא יִטְרִיחֶם הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא בְּהִבָּאֲתוּ אֶל
 הַמִּקְדָּשׁ (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קצא), וּמֵה גַם בְּרֵאוֹת עֵינֵינוּ כִּי הַתּוֹרָה
 חֲסָה עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעַל טִרַח בְּנֵי הָאָדָם בְּמִצְוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי בְּאִמְרָה
 (דברים יד, כד-כה) 'וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תֹכַל שְׂאֲתוּ כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ וְגו'. וְנִתְתָּה בְּכַסְפֶּךָ וְצָרַת הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל
 הַמָּקוֹם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּקִרְבָּנוֹת חוּץ לְאָרֶץ נִמְוִי שֵׁישׁ כָּאֵן רְחוֹק מִקוֹם הֲרֵבָה
 וְטִרַח גְּדוֹל וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהִבְיֵא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִכְּן בָּא הַצְּוִי שְׁחֵיב לְהִבְיֵא
 וְלְהִקְרִיבֶם דְּוָקָא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהַרְמַב"ן ז"ל טָעַן דַּאִין זֹו מִצְוָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה
 וְכִלְלָהּ בְּמִצְוָה ת"מ, עֵינֵי מַה שְׁפָתְתִי שֵׁם, וּשְׁנִיָּהֵם יוֹנְקִים מִשְׁרָשׁ אֶחָד.

תמורה יז: רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח, ספר המצוות מצות עשה פ"ה, סמ"ג עשין קפ"ט.

משנה הלבות

ודרשו בספרי (פר' ראה כה) "תשא ובאת" יכול אף בכור ומעשר תלמוד לומר 'ונדריך', קדשים שהם בנדר ונדבה, יצאו בכור ומעשר, יכול אף חטאת ואשם תלמוד לומר 'קדשיר' וכו', ומה ראית לרבות אלו ולמעט אלו וכו', מרבה אני חטאת שאין להם פרנסה אלא במקומם, יצא בכור ומעשר שיש להם פרנסה בכל מקום. והרמב"ם לא הזכיר מבכור ומעשר, אבל בהל' בכורות" כתב דאין מביאין מחוץ לארץ וצריך עיון. ועוד דרשו בספרי (שם) "תשא ובאת" אינו מדבר אלא בקדשי חוץ לארץ שחייב בטיפול הבאתם עד שיביאם לבית הבחירה. ופשוט דיכול לשלחו על ידי שליח ולא בעי בעצמו דוקא, ומצוה בו יותר. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.

אלא בקדשי חוץ לארץ שהוא מטפל בהם עד שיביאם לבית הבחירה.³

איזה קרבן חייב לשלוח. והכסף משנה תמה למה פירט הרמב"ם ז"ל קרבן בהמה עיין שם, והנה לשון החינוך הוא 'מה שנתחייב נפשנו כחטאת ואשם ועולה ושלמים ואף על פי שהבהמות בחוצה לארץ, והזכיר נמי הבהמות ולא עופות'. אבל הסמ"ג (סי' קפ"ט) כתב בסתם 'וכן מצות עשה שהקרבנות שנתחייב אדם בחוץ לארץ והתמורות וולדות קדשים שנביאם לבית הבחירה' וכלל כל הקרבנות, עיין שם. ושנינו בגמרא (תמורה כא.) שכל הקדשים הם באין מחוצה לארץ לארץ חוץ מהבכור והמעשר.

תנג) א. בספר המצוות. ב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"א. ג. עיין מנחת חינוך. ד. שם פי"ח. ה. פ"א ה"ה.

מצוה תנד

שלא להוסיף על תורה שבכתב ושבעל פה (לא תעשה רס"ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא לעם קדשו שלא להוסיף בתורה שבכתב ושבעל פה שום דבר על קבלת משה רבנו מסיני, שנאמר (דברים יג, א) 'לא תסף עליו'.
מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שְׁאִמְרוּ רַז"ל (סנהדרין כט.). 'כָּל הַמוֹסִיף גֹּרַע', וְכָל יֵתֵר כְּנֻטוּל דָּמִי. וְאֲדוֹן הַמִּצְוֹת הַמִּצְוֵה אוֹתָנוּ עַל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת וְכָל מַעֲשָׂיו וְצוּיָיו הֵם שְׁלֵמִים וְטוֹבִים, וְהַתּוֹסְפוֹת בָּהֶם חֲסֵרוֹן הוּא (חינוך)*. וְהֵא לָהּ מוֹפֵת מִהָעוֹשֶׂה כְּדוֹר עֲגַל בְּתַכְלִית

משנה הלבות

אחרונים, אשר רוב קנאתם לה' לפעמים בדבר שהקילו בו העולם, החמירו וכתבו על מצוות דרבנן שלדעת רוב שיטות הם דרבנן ורק דעה יחידה וכיוצא בזה דאורייתא, והם למגדר מילתא כתבו דהוא איסור דאורייתא. ולעניות דעתי צריך עיון בזה אי שפיר דמי לעשות כן).

הוספות המותרות. ודעת קצת ראשונים דליכא בל תוסיף אלא במצות עשה כגון שמניח שני תפילין בראשו או שתי מזוזות בפתחו, אבל בלאוין ליכא בל תוסיף כיון שהתורה צוותה לעשות סייגים דכתיב (ויקרא יח, ל) 'ושמרתם את משמרתי'. ודע דהתוקע בשופר בכל יום ראש השנה או נוטל אתרוג מאה פעמים ביום אין זו הוספה, וכן כהן המברך כמה

תנד) גדרי האיסור. כל המוסיף על תורת משה רבינו, הן תורה שבכתב הן תורה שבעל פה, וכגון שאומר על ארבע בתים שבתפילין שיש לעשותם מן התורה חמש, או שאומר שצריך מן התורה ליקח שני לולבים וב' אתרוגים², וכן המוסיף על הציצית ואומר שצריך חמש ציציות³, וכן היושב בסוכה אחר החג⁴, והאומר שאסור לאכול בשר עוף בחלב הוא מן התורה ואינו אלא מדרבנן⁵, וכל כיוצא באלו הרי זה עובר בלאו זה, ואם עבר ועשה כן והתרו בו לוקה.

סייגים וגדרים של חכמים. ומיהו יש כח ביד חכמים לעשות סייגים וגדרים לתורה ולהוסיף לפי צורך השעה, אלא שיאמרו בפירושו שזה מצוה מדרבנן או סייג ומשמרת¹. (ומזה צריך עיון על קצת צדיקים

תנד) א. ע"ע אורות המצוות מצוה תסה. **ב.** חינוך ומנחת חינוך. **ג.** עיין מגן אברהם סי' י' ס"ק ב. **ד.** חינוך. **ה.** רמב"ם הל' ממורים פ"ב ה"ד וה"ט. **ו.** שם. **ז.** ראב"ד שם. **ח.** חינוך בשם רוב המפרשים. ודרשת חז"ל בכתוב זה הוא במו"ק ה. יבמות כא.

הַעֲגוּל, וְבָא אֶחָד וְהוֹסִיף עָלָיו מִשְׁהוּ וּבִאִיזָה מְקוֹם שֶׁהוּא, הֲרֵי פָּחַת הָעֲגוּל
וְהַשְּׁחִית תֵּאָר הַכְּדוּר וְהוֹצִיאוּ מִכְּנֶנֶת הָעוֹשֶׂהוּ שֶׁעֲשָׂאוּ לְהִיּוֹת דְּוָקָא עָגֵל,
וְאִם יִרְצֶה לְהַחְזִירוֹ לְשִׁלְמוֹתוֹ בְּעַל כְּרִחֵף שִׁסִּיר הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף וְאִז
יִחֹזר עַל כְּנֶנֶת עוֹשֶׂהוּ. וְכֵן בְּתוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה וְהַשְּׁלֵמָה בְּכָל מִינֵי הַשְּׁלֵמוֹת,
הַתּוֹסֶפֶת בָּהּ גִּרְעוֹן הוּא. גַּם כִּי יָדוּעַ הוּא וּמִפְרָסָם שְׁמִי שְׁמוֹסִיף בְּאֶחָד
גִּרְעַ מִהַשְּׁנֵי, שְׁנוּטֵל מִזֶּה וּמוֹסִיף עַל זֶה, וְאִפְלוּ מִחֲכָמוֹת הַטְּבַע יָדוּעַ שְׁמִי
שְׁלָקָה בְּרִאִיָּה יִקְבֵּל פִּי שְׁנַיִם בְּחוּשׁ הַשְּׁמִיעָה וְכֵן הוּא בְּכָל הַחוּשִׁים,
וְהַמְּפָרָסִם אֵין צָרִיךְ רִאִיָּה.

סנהדרין פח: ר"ה כח: סוכה לא: לו: זכחים פ. רמב"ם הל' ממרים פ"ב, ספר המצוות לא
תעשה ש"ג-שירד, סמ"ג לאוין ש"ד-שסה, סמ"ק סי' קצ"ח, יראים סי' ל"ב, אורח חיים סי'
קכ"ח.

משנה הלכות

ודעת אחרים³ דהוה בל תוסיף.
שלא בזמן המצוה. בזמן המצוה עובר על
בל תוסיף אפ"ל בלי כוונה, אלא אם
כן מתנה בפירוש שעושה שלא לשם מצוה,
ושלא בזמנו בעי כוונה⁷. נשים שפטורות
ממצות עשה שהזמן גרמא אין בזה משום
בל תוסיף אם מקיימות כיון דלא נצטוו כלל
באלו המצוות (ויש חולקין מיהו נהגו
העולם להתיר)¹⁰, ונהוג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות.

פעמים ביום, כי מותר לעשות מצוה כמה
פעמים ביום שחייב בה¹¹. מיהו כהן המוסיף
ברכה מעצמו¹², וכן המוסיף בתקיעות קולות
שלא צותה התורה לשם מצוה הרי זה בל
תוסיף¹³. ומה שאנו תוקעין כמה קולות
משום תקנת ר' אבהו ליכא בל תוסיף כיון
דמספקינן איזה עיקר ואחרות לא לשם
מצוה הם¹⁴. ולדעת קצת פוסקים¹⁵ אם
הוסיף ממין זה הרבה ליכא בל תוסיף,
למשל הנוטל שני לולבין או ב' אתרוגים,
אלא כשמוסיף מין אחר על הד' מינים.

ח. מנחת חינוך ע"פ תוס' ר"ה טז: ד"ה ותוקעים, ועיין מגן אברהם סי' קכ"ח ס"ק מ. ט. או"ח סי' קכ"ח סכ"ז.
י. עיין אליהו רבה סי' תקצ"ו אות א. יא. תוס' ר"ה שם. יב. תוס' סוכה לא: ד"ה הואיל, ראב"ד הל' לולב
פ"ז ה"ז. יג. רמב"ם שם. חינוך. יד. מנחת חינוך, מגן אברהם סי' תרנ"א ס"ק כ"ז. טו. עיין רש"י עירובין צו.
ד"ה ולא מיחו בה חכמים, ותוס' שם ד"ה מיכל בת כושי, וד"ה דילמא סבר לה.

מצוה תנה

לא תגרעו (לא תעשה רס"ד)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לגרע דבר ממה שחיבה אותנו התורה בין בכתב ובין בעל פה, שנאמר (דברים יג, א) 'ולא תגרע ממנו'.

משרשי המצוה. טעם מצוה זו גלוי לכל הוא, כי מי הוא שיבא אחר המלך מלכי המלכים, קדמון לכל הקדמונים ואחרון לכל אחרונים, שלם בתכלית השלמות מקור החכמה והדעת אשר לא ישנה ולא ישתנה, ובחכמתו גזר עלינו חקים ומשפטים טובים ונעימים ושלמים בתכלית השלמות (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רנח). ואם מלך בפשר ודם גזר לפי שעה ואין דעתו שלמה ולפעמים גזרתו לרעה, הרוצה לשנות

משנה הלכות

עקירת מצוה על ידי בית דין. וכל דבר שבא לחזק הדת כדי שלא יעברו העם על דברי תורה מכין ועונשין שלא כדין, אבל אין קובעין הדבר לדורות לומר שהלכה כך היא, וכן אם ראו לפי שעה לעבור על מצות עשה או לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים, וכמו שהתיר מרדכי לאסתר ללכת לאחשורוש בשביל להציל כל ישראל, ולפדות שבויים מבית האסורים בשבת, וכיוצא בזה לפי מה שצריכים עושים, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לפי שעה לעבור על איזה מצוה כדי שיתקיימו כולם, וכדרך שאמרו חכמים "חללו עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". ואם

תנה) גדרי האיסור. כל הגורע מתורת משה רבינו בין בכתב ובין בעל פה, כגון העושה ג' פרשיות בתפילין שכך הוא המצוה מהתורה דאתי הלכתא וגרעא חדא^א, וכגון נתערב דם הניתן במתן ד' עם הניתן במתנה אחת, ר' אליעזר אומר ינתנו במתנת ארבע, ר' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת שאם אתה נותן במתן ד' עובר בכל תוסיף ועושה מעשה, וכשאתה נותן במתנה אחת עובר בכל תגרע ואי אתה עושה מעשה^ב. האומר בשר חיה מותר בחלב מהתורה^ג, או בשר בהמה אסור חוץ מן העז, או האומר חלב העז מותר בחלב פרה, או הכבשה, או שאומר בחלב העז שאינו אמו מותר, שלא נאמר אלא על אמו^ד, בכל אלו וכיוצא עובר משום בל תגרע.

תנה) א. מנחת חינוך. ב. חינוך ע"פ ר"ה כח: ג. רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ט. ד. מנחת חינוך. ה. שבת קנא: יומא פה: ו. רמב"ם שם ה"ד.

וְלַגְרַע מִדְּבַרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא, כָּל שֶׁפֶן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 חַי וְקַיִם מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָמֵי עַד וְתוֹרָתוֹ שְׁלָמָה לְמוֹכְתָנוּ הוּא. וְאַפְלוּ יָבֵא נְבִיא
 לְהוֹסִיף אוֹ לַגְרַע מִתּוֹרָתָנוּ הַקְדוּשָׁה בְּאִמְרוֹ כִּי כֵן נִצְטוּהָ מֵה' לֹא נֶאֱמִין,
 כִּי שֶׁקֶר דִּבֵּר וּמִכְחִישׁ נְבוּאָת אֲדוֹן הַנְּבִיאִים מִשֶּׁה רַבְּנוּ שֶׁכָּבֵר אָמַר שִׁזְאֵת
 הַתּוֹרָה לֹא תִהְיֶה מְחֻלָּפֶת וְלֹא תִהְיֶה תּוֹרָה אַחֲרֵת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ
 שְׁמוֹ, אִם לֹא לְפִי שְׁעָה כְּאֲלִיהוּ בְּהַר הַבְּרָמֶל שֶׁשׁוּמְעִין לוֹ (עֵינֵי רַמְבַּ"ם ה'ל' יסודי
 הַתּוֹרָה פ"ט ה"א ג. וְעֵינֵי טַעְמֵי מִצְוֹת ש"ם). וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו מִמִּצְוֹת דִּרְבָּנָן וְסִיגִים
 וְגִדְרִים, כִּי כֵן צִוְּנוּ מִשֶּׁה רַבְּנוּ בְּתוֹרָתָנוּ הַקְדוּשָׁה (ויקרא יח, ל) 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת
 מִשְׁמַרְתֵּי' לַעֲשׂוֹת מִשְׁמַרְתֵּי לַתּוֹרָה, וְלֹא חֵם וְחֻלְיָה לַגְרַע מִמֶּנָּה.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תנו

שְׁלֵא לְשִׁמְעַ לְמַתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה (לֹא תַעֲשֶׂה רס"ה)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְשִׁמְעַ לְמַתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה וְלֹא
 נֶאֱמִין לוֹ וְלֹא נִשְׁאֵל מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת, וְאִם נָתַן מַעֲצָמוּ לֹא לְשִׁמְעַ
 לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג, ד) 'לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבַרֵי הַנְּבִיאֵי הַהוּא'.

משנה הלכות

יהיה בכלל הבהמות הכשרים המבוארים
 בתורה שסימנן מעלה גרה ומפרסת פרסה.
 ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תנו גְּדֵרֵי הַאיִסוּר לַדַּעַת הַרַמְבַּ"ם. נְבִיא
 הַמַּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדַת כּוֹכְבִים,
 כְּגוֹן הָאוֹמֵר אִמְרָה לִי עֲבוּדַת כּוֹכְבִים פְּלוֹנִית
 או כּוֹכֵב פְּלוֹנִי שֶׁמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת כֵךְ וְכֵךְ או

תיקנו כן לעשות לעולם אין שומעין להם
 אפילו לשעה, ואפילו אם יהיה נביא ורוצה
 לגרוע אין שומעין לו וחיבי מיתה, שכבר עבר
 על נבואת משה רבינו ע"ה שהתורה לא תהא
 מוחלפת^ז. ומה שאמרו באגדה^ח בחזיר למה
 נקרא שמו חזיר שתחזור להיות כשרה, אין
 הכוונה שהתורה ח"ו תתחלף אלא הכוונה
 שהחזיר יתחיל להיות מעלה גרה, וממילא

ז. עיין מו"ק ה. יבמות כא. ח. רמב"ם ה'ל' יסודי התורה פ"ז ה"ז. ט. עיין באור החיים ויקרא יא, ג. י. עיין
 רמב"ם ה'ל' יסודי התורה פ"ט ה"א-ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְּנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר שָׁכַלְם אֵינּוּ כָּרִיא לְבּוֹא אֶל תְּכָלִית
הָאֱמֶת הָאֱמֶתִי הֵם בְּטַבְעֵם לְסַפֵּק בְּדַבְרִים אֲשֶׁר יִשְׁמַע מִחִבְרוֹ,
וְכָל שָׂכֵן כְּשִׁיתֵן לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת לְפִי שְׁקָרָיו, וְהִיּוֹת שֶׁהַטְּעוֹת נִמְצְא אֶצֶל בְּנֵי
אָדָם לְכֵן תְּחַוֵּשׁ הַתּוֹרָה כִּי אוֹלֵי מֵתוֹךְ הַטְּעָנוֹת הַמְּכַזִּיבוֹת וְאֲרִיכוֹת
הַדְּבָרִים וְהַיּוֹכוֹחַ עִם הַדּוֹבֵר שְׁקָרִים הַמֵּתַנַּבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, יִתְּפֹתָה
הָאָדָם הַחֲלוּשׁ בְּרַעְתּוֹ לְדַבְּרָיו. וְאִם כִּי לֹא יִתְּפֹתָה לְגַמְרִי, אוֹלֵי יִפְקַפֵּק
בְּלִבּוֹ אֶפְלוֹ רָגַע אַחַת שׁוּם סֶרֶךְ בְּכֹזְבּוֹ וְטַעְנוֹתָיו לְשַׁעָה, וְאִם עַל פִּי
שְׂוִידַע שְׂאִין תִּקְוָמָה לְדַבְּרָיו בְּעֶקֶר, כִּי הָאֱמֶת יוֹרָה דְרָכּוֹ וַיַּעֲדֵד עַל דְּבָרֵי
הַנְּבִיא כִּי שְׁקָר בְּפִיו, אִם עַל פִּי כֵן חָסָה הַתּוֹרָה עָלֵינוּ שְׁלֹא נַעֲבֹר אֶפְלוֹ

משנה הלבות

בירור שקרו. והאומר נביאות מה שלא נאמרה לו אלא לחבירו, צ"ל שהעידו עליו הנביאים אחרים שלו לא נאמרה נבואה זו וממיתים אותו על דבריהם, ועיין בשו"ת בית שערים למרן זקני (יו"ד סי' של"א-של"ב) מה שכתב ליישב קושיית הפנים יפות בפרשת שופטים בפסוק (דברים יח, כא) 'איכה נדע את הדבר', הלא אפשר לידע על ידי שני נביאי אמת שיעידו שהוא נביא שקר, וכתב דבלא ידיעה וראיה אין סומכין על עדות נביא וצריך עיון, ועיין שם אריכות גדולה בענין נאמנות הנביא ובאיזה דבר סמכין עליו.

דעת שאר ראשונים בגדרי האיסור. והרמב"ן ז"ל בהשגות השיג על הרמב"ם ז"ל וכתב דהאזהרה הזו הוא שלא לקבל דבריו לעשותו, וכן תרגם אונקלוס 'לא תקבל לפתגמי נביא ההוא', ואם כן אין

שלא לעשות, אפילו כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הרי זה נביא שקר ונתחייב מיתה, ואם התרו בו בפני שנים הרי זה מת בחנק^א. ואסור לערוך דין ותשובה עם המתנבא בשם עבודת כוכבים, ואין שואלין ממנו אות ומופת, ואם עשה מעצמו אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו, וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תשמע אל דברי הנביא ההוא', וכן נביא השקר אף על פי שמתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע מן התורה אלא שמתנבא במה שלא שמע, או שמתנבא מה ששמע נביא חבירו והוא אומר שנאמרה לו והוא מתנבא בו, הרי זה מיתתו בחנק שנאמר (דברים יח, כ) 'אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי אשר לא צויתי ומת הנביא ההוא'^ב. והשומע מתנבא בעבודה זרה צריך להזהירו במה שראוי לכל פושע ואשם^ג.

רַגַע אַחַת מִכָּל יְמֵינוּ בְּפִקּוּק הַמַּחְשָׁבָה הַרְעָה תְּהוּא חֵם וְחִלְלָה, וְלִנְן
הַזְהִירָה שְׁלֹא לְשִׁמַּע אֶל דְּבָרָיו (חינוך).

רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה, ספר המצוות לא תעשה כ"ח, סמ"ג לאוין ע"ג, סמ"ק סי' כ"ז,
יראים ע"ז.

מצוה תנו

שְׁלֹא לְאַהֵב אֶת הַמְּסִית (לא תעשה רס"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְאַהֵב אֶת הַמְּסִית, וְלִשְׁנֹא אוֹתוֹ, שְׁנֹאֲמַר
(דברים יג, ט) 'לֹא תֵאָהֵב לוֹ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְּצוּתָה. לְפִי שְׁאֲמָרָה תוֹרָה (ויקרא יט, יח) 'וְאֶהְבֶּתָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ',
אֲבָל לָזֶה 'לֹא תֵאָהֵב לוֹ' וְלֹא תֵאָהֵבְהוּ כִּי אֵינּוּ רְאוּי לְאֶהְבֶּתָּ
מִפְּאֵת מַעֲשֵׂי הַתַּעֲתוּעִים שְׂרָצָה לְהַדִּיחֶךָ מֵאֵת ה' אֱלֹקֶיךָ וּמִתּוֹרָתוֹ
הַקְּדוּשָׁה בְּאֵר מַיִם חַיִּים לִילְךָ וְלַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּלְאַבֵּד אוֹתְךָ וּנְפִשְׁךָ

משנה הלכות

עוזב עם זה תלמוד לומר (דברים שם) 'ולא
תשמע', מכלל שנאמר (ויקרא שם טז) 'ולא
תעמוד על דם רעך' יכול אי אתה רשאי
לעמוד על דמו של זה, תלמוד לומר (דברים
שם) 'ולא תחוס עיניך עליו'.

לשנוא עובד כוכבים וכופר. וכתב הסמ"ק

(סי' ט"ז) 'ואסור לאהוב שום עובד
כוכבים אם הסיתו מעולם, וכן הכופר באלקי
ישראל'. ומפשטות הדברים נראה דכוונתו
דאסור לאהוב גוי, וצריך עיון דהיכן מצינו
לזה בלאו, ואולי כוונתו משום דכתיב (דברים
ז, ב) 'לא תחנם', ויש לבאר עוד כוונתו דאסור
לאהוב שום עובד כוכבים, כוונתו שום ישראל

האזהרה על השמיעה בלבד^ד, וכתב היראים
(מצוה ע"ז) 'שלא לקבל דברי הנביא השקר
וכו' אף על פי שלא תעשה כדבריו, ומשעה
שקיבלת דבריו אתה עובר'. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואין לוקין עליו לפי
שאין בו מעשה.

תנו) גדרי האיסור. המסית נפש מישראל

בין איש ובין אשה בין גדול ובין
קטן אסור למוסת לאהוב את המסית. ודרשו
בספרי (פר' ראה לז) 'מכלל שנאמר (ויקרא
יט, יח) 'ואהבת לרעך כמוך' יכול אתה אוהב
לזה תלמוד לומר 'לא תאבה', מכלל שנאמר
(שמות כג, ה) 'עוזב תעזוב עמו' יכול אתה

ד. ספר המצוות, הובא במנחת חינוך. תנו) א. עיין ספרי פר' ראה לז. ב. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"ד.

מֵאַרְצֵי הַחַיִּים, וְהָרִי הוּא בְּכֹלֵל הַרוֹצֵחַ וְגֵרַע מִמֶּנּוּ, וְכִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
 ז"ל: 'גְּדוֹל הַמַּחְטִיאֵו יוֹתֵר מֵהַהוֹרְגוֹ' (עין אלה המצות (האגוז) מצוה תנו). וְאִם
 תִּרְאֶה לוֹ אֶהְבֶּה וּפְנִים שׁוֹחֲקוֹת אֶפְלוּ אִם אֶתָּה לֹא תִשְׁמַע לוֹ, פֶּן יִרְאֶה
 רַעַךְ אֶהְבַּתְךָ אֵלָיו וַיִּשְׁפֹּט בְּלִבּוֹ שֶׁלּוֹלֵא שֶׁהַצֶּדֶק אֶתּוֹ לֹא הֵייתָ אוֹהֵב לוֹ
 וַיִּלְךְ וַיִּשְׁמַע לוֹ, וְהָיָה בְּךָ חֲטָא. וְאִם לֹא תֵאָבֶה לוֹ לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֲטָא.
 וְאָמַר 'לֹא תֵאָבֶה' לֹא תִהְיֶה כָּאֵב לוֹ, לֹא תִפְגַּם עִמּוֹ בְּטַעֲנוֹת וְלֹא תִרְחַם
 עָלָיו, שְׂאֵם אֶתָּה מִצִּילוֹ וְלֹא יִקְבַּל עֲנִשׁוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה אֶתָּה מְעַנִּישׁוֹ
 לְעוֹלָם הַבָּא, וּמוֹטֵב שֶׁיִּקְבַּל עֲנִשׁוֹ עַל יְדֵי בֵּית דִּין שֶׁל מִטָּה (עין טעמו
 מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסג).

סנהדרין כט. פ"ג: טו: סא. סו. פה: רמב"ם ה"ל עכו"ם פ"ה, ספר המצוות לא תעשה
 טז-יז-יח-יט-כ-כא, סמ"ג פ"אוי"ן כז-כח-כט-ל-מ"א, סמ"ק סי' קמ"ז-ק"ח-ק"ח.

משנה הלכות

'אהבת לרעך', ויש לומר לפי מה שביאר
 הבעל התניא (פל"ב) דאפילו ברשעים צריך
 לשנוא רק חלק הרשע שבו אבל חלק הטוב
 שבו צריך לאהוב, לכן בא הציווי על המסית
 לאסור שום אהבה לו. ובזה יש להבין קצת
 מה שהוסיף הסמ"ק 'וכן הכופר באלקי
 ישראל', דזה נמי אסור לאהבו דאין בו עוד
 נקודה טובה בכלל מאחר שכפר ח"ו. ונוהג
 בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר
 ואוהב את המסית עובר בלאו ואינו לוקה
 עליו כיון שאין בו מעשה.

העובד עבודה זרה, ורוצה לומר כל עבודה
 זרה שעובד כיון שהסיתו עליה אסור לאוהבו.
 וכן הכופר באלקי ישראל אף שלא הסיתו
 אסור לאוהבו.

דברי האחרונים המצוה זו. והנה המסית
 אסור לחבבו אפילו לא הסיתו אלא
 בינו לבין עצמו, מכל מקום אסור לאוהבו
 בשום דבר^ג. והאחרונים הקשו לספרי (שם)
 שכתב 'לפי שנאמר 'אהבת לרעך כמוך' לזה
 לא תאהבו', דמאיזה טעם צריכים לשללו,
 וגם כי הרי הוא רשע גמור ויצא מכלל

מצוה תנח

שֶׁתִּהְיֶה שְׁנַת הַמַּסִּית קְבוּעַ בְּלַבְנוֹ (לא תַעֲשֶׂה רס"ז)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לַעֲזֹב שְׁנָאָה מִהַמַּסִּית, שְׁנַאֲמַר (דברים יג, ט)
'וְלֹא תִשְׁמַע אֲלֵיו', כְּלוּמַר לֹא נִשְׁמַע אֲלֵיו לְהַעֲבִיר נְטִירְתּוֹ וְנִקְמָתוֹ
מִן הַלֵּב.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכִּתְּבֵנו לְעִיל (מצוה תנו). וּבְמִדָּה שְׁאָדָם מוֹדֵד
מוֹדֵדִין לוֹ" לְהַשִּׁיב לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ לְאֲשֶׁר חָשַׁב לְהַחֲרִיב
הָעוֹלָם. הוּא רָצָה לְהַטִּיל אִיבָה וְשְׁנָאָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִינוֹ שֶׁבְּשָׁמַיִם לְפִיכָךְ
יִשְׁנָאוּהוּ בְּנֵי אָדָם. וְכֵן מְצִינּוּ בְּנַחֲשׁ הַקְּדוּמוֹנִי, הוּא אָמַר אֶהְרֹג אֶת אָדָם
וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עֲכָשׁוּ 'אִיבָה אִשִּׁית בֵּינָךְ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָה'
(בראשית ג, טו), וְבְמִדָּה שֶׁמְדַד מְדָדוּ לוֹ (עיין סוטה ט). וְכֵן מְצִינּוּ בְּסוּטָה 'הִיא

משנה הלכות

פריקה דאיכא צער בעלי חיים אסור לו
ועובר בלאו, ומיהו אינו לוקה אף דעושה
מעשה, אבל מכל מקום הוה ליה לאו שניתן
לאזהרת מיתת בית דין^ד.

בזמן שיש בית דין. וכתב רש"ל ד'נראה
דמיירי בשאין לו עדים שיוכל להמיתו
בבית דין, או בזמן הזה דלא דנין דיני נפשות,^א
וכוונתו דאילו בזמן שדנים דיני נפשות ויש
לו עליו עדים הרי בית דין ממיתין אותו, אלא
דבאמת גם בזמן שיש בית דין דנין ויש עליו
עדים נמי אפשר שהמצוה לשנאתו כל זמן
שלא דנוהו. ואולי כוונת הרש"ל שאם יש בית
דין קודם שדנוהו אין לשנאתו דלמא יזכוהו
בית דין, ואם לאחר שדנוהו וסקלוהו וכל
המומתים מתודאים אם כן אין לשנאתו, אלא

תנח) גדרי האיסור. מצוה על המוסת
לשנא את המסית בשנאה
אמיתית, והזהירה התורה בלאו שלא להעביר
אותה השנאה מלבו ואפילו יבקש סליחתו לא
ישמע לו, וישמור נטירה ונקימה בלבו ולא
יעזוב לו בשום עזר.

איור הספרי 'יכול אתה עוזב לזה.' וכן
אמר רז"ל (פר' ראה לז) 'מכלל שנאמר
בישראל (שמות כג, ה) 'עוזב תעזוב עמו'^ב,
ותרגם אונקלוס 'משבק תשבוק מה בלבך
עלוה', לכן הוה אמינא ש'אתה עוזב לזה
המסית גם כן, תלמוד לומר 'ולא תשמע
אליו'^ג. ורש"י ז"ל (שמות שם) פי' 'עזיבה זו
לשון עזרה', ואם כן שמעינן שלא לעזור לו
במעשה ושלא לעזוב השנאה מלבו. ואף

נִתְּנָה עֵינֵיהָ בְּאַחֲרֵים' וְלִשְׁנָאוֹת אֶת בְּעֵלָהּ, לָכֵן 'וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וְקִנְיָה אֶת אִשְׁתּוֹ' (במדבר ה, יד) וְכָל מָה שֶׁעוֹשִׂים לָהּ (עיין סוטה ח: ט). וְאִם יִבְקֹשׁ מִמֶּךָ רַחֲמִים 'לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו', וְרַחֲמֵי רִשְׁעִים אֶכְזָרִי, כְּלוֹמַר אִם תִּרְצֶה לְרַחֵם אֶת הָרִשְׁעִים הַתְּאֵכָזֵר עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶעְנֵשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, דּוֹמֵא דְעָכָן שְׂאֵמֵר לוֹ 'יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ז, כה) "וְעִכְרָךְ ה' בְּיוֹם הַזֶּה', הַיּוֹם הַזֶּה אֶתָּה עֹכּוֹר וְאִין אֶתָּה עֹכּוֹר לְעוֹלָם הַבָּא" (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסג).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תנט

שֶׁלֹּא לְהַצִּיל הַמִּסִּית מִסַּכְנָה (לא תעשה רס"ח)

הַזֹּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יַצִּיל הַמוּסֵת לְמִסִּית כְּשִׁירְאָהּוּ בְּסַכְנַת מוֹת, שְׁנֵאֵמֵר (דברים יג, ט) 'וְלֹא תַחֹס עֵינֶךָ עָלָיו'.

משנה הלכות

לשנאתו, ואי ליכא עדים ודאי דלאחרים אסור לשנאתו, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תנט) גדרי האיסור. קיום המצוה, המוסת וסכנת מוות אסור להצילו בין בידיים ובין בגרמא בכל אופן שהוא, אלא יניחנו וימות ברשעו, ואם הצילו עובר בלאו ד'לא תחוס' ואינו לוקה עליו.^א

בן לאב. ומצוה זו אפילו בן שראה אביו שהסיתו בסכנה אסור להצילו.^ב

מלקות. ובמשנת חכמים כתב דאינו לוקה משום דאם היו עדים שהסית אם כן

דאפ' הכי אכתי איכא למימר באופן שברח מפני הבית דין או שלא עלתה בידם להביאו לבית דין, ואפילו שיש לו עדים ובזמן הבית דין. ואני מסופק במסית שהביאוהו לבית דין ומצאו לו זכות ופטרוהו, והמוסת יודע בעצמו שטעו, וברור לו שהסית אותו, אי מצוה לשנאתו, או דילמא כיון שהבית דין פטרוהו ודאי המוסת טעה בדמיונו כיון שלפי הגדת העדים פטרוהו ואסור לשנאתו, והראשון נראה.

מי מוזהר. ובמנחת חינוך נסתפק עוד אי מצוה על כל ישראל לשנאתו או רק על המוסת, ולעניות דעתי פשוט דאם יש עדים ואי אפשר להורגו דמצוה על כל ישראל

ה. סנהדרין מג: מד: ויק"ר ט, א. במ"ד כג, ו. **תנט)** א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"ד. חינוך. ב. עיין רמב"ם הל' ממרים פ"ה ה"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁאָמְרוּ רַז"ל (ספרי ראה לו) 'מִכְּלָל שְׁנֵאמָר (ויקרא יט, טו) 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ' יָכוֹל אֵי אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמּוֹ שֶׁל זֶה, תִּלְמֹד לֹמֵר 'וְלֹא תַחֹס עֵינֶךָ עָלָיו', כְּדֵי שְׂיֵרְאוּ אַכְזָרִיּוֹת בְּרַחֲמָנִים וַיִּנְקַם נִקְמַת יוֹצֵר כֹּל יִתְבַּרְךָ מִמֶּנּוּ. וְאָמַר הַכֶּתוּב 'לֹא תַחֹס עֵינֶךָ', וְלֹא אָמַר סָתָם לֹא תַחֹס עָלָיו, לְפִי שְׁלֹפְעָמִים יֹאמַר הַמוֹסֵת אוֹלֵי אֲנִי טוֹעֵה בְּדַכְרִיו וְעֵינֵי הַטַּעֲנִי וּמֵה לִי לִכְנֹס בְּסִפְךָ רִצִּיחָה, מוֹטָב אֲעֲלִים עֵינֵי מִמֶּנּוּ כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁלַם לִי עֵינַי תַּחַת עֵינָי, הַזְהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו 'לֹא תַחֹס עֵינֶךָ עָלָיו', וְהַזְהִירָה לְהִסְתַּכֵּל בְּעֵינַי הַשֶּׁכֶל וְהִדְעַת וְלִשְׁמַע בְּאֶזְנוֹ, שְׁנֵי חוֹשִׁים הֶעֱקָרִיִּים שֶׁהֵם הָעֵינַי לְרֵאוֹת וְהָאֶזְנוֹ לְשִׁמְעַת, וְכֹאשֶׁר שְׁנֵיהֶם יִסְכְּמוּ בְּעֵדוּת לֹא נִשְׁאָר שׁוּם סִפְךָ, וְזִכֹּר שֶׁבְּמַעֲמַד הַר סִינַי 'וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת' (שמות כ, טו), וְכִתִּיב (דברים ה, לג) 'הִשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים' וְגו', לְכֵן 'לֹא תַחֹס עָלָיו' עֵינַי וְלֹא תִשְׁמַע אֶלָּוֹ' אֶזְנוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה (רסב).

מראה מקומות עיין במצוה תנ"ז.

משנה הלכות

שמכמינים העדים מבחוץ שאין המסית והניסת רואים אותם הוי כשתי עדויות שאין מקצתן רואין אלו את אלו ואינם פוסלים אהדדי, ולכן נקטה תורה (דברים יג, ז) 'כי יסיתך אחיך בסתר' ועל ידי הכמנה יראו העדים, לכן צריכין להיות מבחוץ שנים. ובמסית לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה^ה.

עכו"ם. ונחלקו האחרונים אי עכו"ם המסית לישראל או ישראל המסית לנכרי אי יש להם דין מסית, דעת המנחת חינוך^ה דמסית הוי רק שמסית ישראל לישראל,

בר קטלא הוא ויכול לומר שהצילו כדי להביאו לבית דין ולדונו, ומצוה לדונו על פי משפט בבית דין, ואם אין עדים אין לוקין על פי עצמו^ו. הסית שנים, המוסתים עצמם הם עדי, אבל המוסת עם עד אחד שהכמין לו אינן מצטרפין, דבדיני נפשות בעינן שהעדים יראו זה את זה בשעת מעשה, ועיין בקצות החושן לדודי זקיני (סי' פ"א אות י"ג)^ז.

דיני עדות. ובשו"ת ר' עקיבא אייגר (סי' רי"א) הקשה איך משכחא ניסת על ידי קרוב, הרי הוא הניסת יפסול העדים מטעם נמצא מהם אחד קרוב או פסול, ותירץ כיון

ג. הובא במנחת חינוך. ד. ועיין מנחת חינוך מצוה תס"ב. ה. עיין גם שו"ת ר' עקיבא אייגר סי' רי"ב. ו. מצוה תס"ב.

מצוה תם

שְׁלֵא לְלַמַּד זְכוֹת עַל הַמְּסִית (לא תַעֲשֶׂה רס"ט)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְלַמַּד הַמוֹסֵת זְכוֹת עַל הַמְּסִית וְאֶפְלוּ יוֹדַע לֹא זְכוֹת, שְׁנַאֲמַר (דברים יג, ט) 'לֹא תַחֲמַל עָלָיו'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְּצוּהָ. שְׁאִסּוּר לְלַמַּד עֲלֵיהֶם זְכוֹת, כְּדֵי לְבַעֲרֵם מִן הָעוֹלָם וְלֹא יִחַטְּאוּ עוֹד עִם קִדְשׁ לְפָנוֹת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים לְטַמֵּא אֶת

הַקְּדוּשָׁה (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסה), כִּי הוּא יִתְּבַרְךָ שְׁמוֹ מִשְׁפִּיעַ נְבוֹאָתוֹ לְנִבְיָאָיו הַקְּדוֹשִׁים עַל יְדֵי בָלִים נִכְבְּדִים לְחַבַּת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְלְהַדְרִיכֶם בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְלְלַמְּדֶם דְּרָךְ ה' וְלְהַשִּׁיכֶם בְּתִשׁוּבָה שְׁלָמָה,

משנה הלכות

וסוקלין אותו, ותיכף אחר ששמעו העדים בתוך כדי דיבור מיד חזר בו ומתחרט ובוכה לפניו, והעדים לאחר ששמעו דברי המסית מיד הלכו להם לבית דין ולא שמעו החזרה, או שהחזרה בלחש דבר שלא שמעו העדים, אם כהאי גונא מותר למסית ללמד עליו זכות ולומר כך וכך שמעתי ממנו ואינו חייב מיתה. והספק אי אמרינן כיון דחזר בו לאו מסית הוא ומותר ללמד עליו זכות, או דילמא אסור ללמד עליו זכות. ואף דבעבודה זרה לא אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור, אבל במסית שאינו עובד יכול לחזור בו. גם צריך עיון אי נאמן הוא לפני בית דין באמרו שחזר בו כדי דיבור נגד העדים שהכמין והם לא שמעו החזרה, והוא טוען שבלחש אמר לו שחזר. עוד יש להסתפק אם הביא המוסת עדים על אחד העדים או על שניהם שהם פסולין להעיד, וממילא ניצל המוסת אי הוה בכלל

ובספר חסד למשיחא על מגילת רות, ובמהר"ם ש"ק באורח חיים נראה דאפילו עכו"ם הוה מסית אם הסית לישראל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תס) גדרי איסור. אסור למוסת ללמד זכות על המסית אף על פי שיודע לו זכות, ואם לימד עליו זכות עובר בלאו זה, ומיהו נראה שאם לימד עליו זכות וראו בית דין שיש ממש בדבריו אף על פי שעבר בלאו מכל מקום פוטרין אותו.

כמה ספיקות בדיני איסור זה. ויש להסתפק כשהכמין לו עדים ואומר לו אמור לי ביחוד, והוא אומר לו והלה אומר לו האיך נניח את אלקינו שבשמים ונעבוד עבודת כוכבים, וקיימא לן אם חזר בו מוטב, ואם אמר כך הוא חובתנו וכך יפה לנו העדים ששומעין מבחוץ מביאין אותו לבית דין

והוא בְּרִשְׁעָתוֹ טָמֵא אֶת הַכְּלִים (עיין עיר מקלט (לירא) מצוה תנו). וְלִכֵּן 'לֹא תִחְמַל עָלָיו' לומר אולי יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וַיַּעֲשֶׂה מִצְוֹת רַבּוֹת וַיִּגְנוּ עָלָיו, 'לֹא תִכְסֶּה עָלָיו' (דברים שם) שְׂיֵאמְרוּ שְׂאֵתָה שְׂתַף עִמּוֹ. וְדַע כִּי גְרוּעַ הוּא מִן הָעֶבְרִים כִּי בִקֵּשׁ לְהִדְיָחַד מִלְּפָנָי ה', וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרַב רַחֲמָיו חָשַׁב לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחָ, וְאִם לֹא תִבְעַר הַטְּמֵאָה מִן הָעוֹלָם יִדְיַח אַחֲרֵים וַיִּוָּסֵף בְּחֻטְאֵוֹ (עיין מעמי מצות שם). וְדַמּוּ דְהָאֵי גְבָרָא סוּמָק טַפְיָ, כִּי זֶה חֲטָא וְהַחֲטִיא אֶת הָרַבִּים וְאִין זְכוּת בָּאָה עַל יָדוֹ, וְאִין מְסַפִּיקוּן לוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה לְעוֹלָם, וְלִכֵּן 'לֹא תִחְמַל עָלָיו'.

מראה מקומות עיין במצוה תנ"ז.

מצוה תסא

שְׁלֵא יַחְרִישׁ מִלְּלַמַּד חוֹבָה עַל הַמְּסִית (לא תַעֲשֶׂה ע"ר)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא יַחְרִישׁ הַמוּסָת וַיִּשְׁתַּק מִלְּלַמַּד חוֹבָה אִם יַדַע עַל הַמְּסִית, שְׂנַאֲמַר (דברים יג, ט) 'וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו'.

משנה הלכות

ביעתותיהו הדר ביה ולא מידי הוא, אבל לגבי אחד כיון דלא חזי לסהדותא, כי הדר ביה ודאי תשובה הוא עביד וחזרה מעליותא היא ולכך בעי מימרא ליה האיך נניח' עיין שם. ולפי תירוץ זה נראה דכיון דמועיל תשובה יכול ללמד עליו זכות גם כן, וצריך עיון בזה. ונוהג כמו שכתבנו במצוה הקודמת.

תסא) גדרי האיסור. קיום המצוה, המוסת היודע חובה על המסית חייב ללמד עליו חובה ואם שתק ולא לימד חוב עובר בלאו זה^א, ואין לוקין עליו כיון דאין בו

מלמד זכות, או דילמא כיון דידע שהם פסולי עדות מצוה עליו להגיד פסלם לבית דין, כדי שלא יכשלו בית דין לדון בעדים פסולים. דודאי גם במסית בעינן עדות כשירה שהסית, אך אחר שנתברר שהוא מסית אין טוענין לו להצילו. ועיין ביד רמ"ה (סנהדרין סז). וזה לשונו 'ואם תשאל מאי שנא הכא דבעי למימר 'איך נניח' וכו', ומאי שנא היכא דאמר לשנים דאז לא צריכי למימר 'איך נניח' אלא מביאין לבית דין וסוקלין אותו מיד' וכו', ותירץ 'גבי אמר לשנים כיון דאי אמר ליה האיך נניח הדר ביה, איכא למימר דמחמת

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מִה שְׁנִתְבָּאָר בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. עוֹד נִרְאָה שְׁלֵא יֵאמֹר הַמוּסָת בְּלִבּוֹ הֵן יְדֵי לֹא פִעֲלָה אֲוֹן, וּבְכַפֵּי לֹא שִׁפְכָתִי דָם, אִישׁ לֹא הִרְגָתִי לְפִצְעֵי וַיִּלָּד לְחַבּוּרָתִי וּמִה לִּי לְדָמוֹ שֶׁל זֶה, אִם בַּר מוֹת הוּא מִן הַשָּׁמַיִם יִמִּיתוּהוּ וַיְדִי אֵל יְהִי בּוֹ, דְּמִה לִּי לְדַחַק וּלְהַעֲנִישׁ מִי שְׁמַנִּיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְעַל דֶּרֶךְ שְׁאֲמָרוּ בַּגְּמָרָא (ע"ז ד:): בְּהֵאֵי מִינָה שְׁהֵיָה מְצַעֵר לָהּ לְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי וּסְבַר לְמַלְטִיָּה, כִּי מָטָא הָאֵי שְׁעֵתָא נְמָנָם, אָמַר שְׁמַע מִינָה לָאו אוֹרַח אֲרַעָא לְמַעֲבַד הָכִי 'וּרְחַמְיוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו' כְּתִיב (תהלים קמה, ט), וּכְתִיב (משלי יז, כו) 'גַּם עֲנוּשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב' (וְעַן תּוֹסְפוֹת שְׁם (ד"ה שְׁמַע מִינָה) 'כִּי לֹא הָיָה לוֹ לְדַחַק בְּיַדֵּי שָׁמַיִם לְהַעֲנִישׁוֹ'), וְכֵן גַּם בֶּן יַעֲלָה עַל דַּעַת הַמוּסָת. עַל כֵּן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה שְׁלֵא יִשְׁתַּק אֲלֵא חַיִּב לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה

משנה הלכות

כדי שלא ירחמו עליו, שהאכזריות על אלו שמטמאין ומטעין את העם אחרי הבליהם רחמים הוא בעולם שנאמר (דברים יג, יח) 'למען ישוב ה' מחרון אפנו ונתן לך רחמים'¹.

באב שהסית. ובכל התורה אין הבן נעשה שליח לאב להלקותו ולקללו חוץ ממסית ומדיח². והטעם דבאביו רשע אינו נעשה שליח שמא עשה תשובה ומחוייב לכבדו, אבל במסית הולכין לחובה, ועוד דאין מספיקין בידו לעשות תשובה³. ולאחר מיתה אסור לקללו, שכל המומתין בבית דין מתודין ומתכפרין והקללה תדבק בנפשו לאחר מיתה, ולפיכך חמור קללה מהכאה באב והבן.

דיני העדים. ובמשנת חכמים כתב דאם המוסת היה העד בבית דין כגון שהסית שנים והן הן עדי דאסורים ללמד עליו חובה,

מעשה⁴, ואפילו למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, הכא אינו לוקה דיכול לומר לא ידעתי, ואפילו באו עדים שידע יכול לומר שכחתי.

דיני בית דין הדן מסית. ולא דוקא המוסת אלא הוא הדין הבית דין, דמסית מחזירין לחובה ולא לזכות⁵, ומכל מקום קודם שנגמר דינו לחובה ודאי דצריכים בית דין לעיין בדינו שיצא לאור באמת ככל דיני נפשות בבדיקת עדים אם אומרים אמת, אלא שאין מהפכין בזכותו. ואיתא בתוספתא (סנהדרין פ"ז מ"ג) 'בדיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה חוץ מן המסית, ור' יהושע בן קרחא אומר אף המדיח'. ואין טוענין למסית, ומושיבין בדינו זקן וסריס ומי שאין לו בנים אף שפסולין בשאר דיני נפשות

ב. מנחת חינוך. ג. עיין רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ה. ד. שם הל' סנהדרין שם. ה. רמב"ם הל' ממרים פ"ה ה"ד. מנחת חינוך. ו. ועי' ביאור ספר המצוות לרס"ג ח"א עשין י"א-י"ב (דף ק"ו).

כָּל מֵה שִׁיּוּדַע וְלִהְמִיתוּ בְיַדֵי אָדָם. וְכָתַב הַחֲנוּךְ וְיִמְרַב אֲזַהְרוֹת עַל הַמִּסִּית יֵשׁ לְהַבִּין שְׁמִצּוֹה עֲלֵינוּ לְשֵׁנָא הַרְשָׁעִים בְּשִׂאָר עֲבֻרוֹת, אַחַר רְאוּתֵנוּ שֶׁהִשְׁחִיתוּ מַעֲשֵׂיהֶם עַד שֶׁאֵין תִּקְוָה בָּהֶם לְשׁוּב בְּשׁוּם פְּעַם, וְעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד (תהלים קל"ט, כא) 'הֲלוֹא מִשְׁנֹאֵיךָ ה' אֲשֵׁנָא" וְגו'.

מראה מקומות עיין במצוה תנ"ז.

מִצְוֵה תַסֵּב

שְׁלֵא לְהַסִּית אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (לא תעשה רע"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַסִּית שׁוּם נַפֶּשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְעַבֵּד עֲבוּדָה זָרָה, שְׁנֵאֵמַר (דברים יג, יב) 'וְלֹא יוֹסֵפוּ לַעֲשׂוֹת בְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ'.

משנה הלכות

המסית רוב אנשי עיר הרי זה מדיח ואינו נקרא מסית ומיתתו בסקילה, המסית שהסית בין בלשון רבים ובין יחיד, כיצד האומר לחבירו אעבוד עבודה זרה, אלך ואעבוד, נלך ונעבוד, אזבח, אלך ואזבח, נלך ונזבח, וכיוצא בזה חייב^ב. אמר לעבוד עבודה זרה שאין עבודתה בעבודה פלונית וגם אינה מד' עבודות שהקרבת ניתר בהם, נראה דפטור דלא הוי אלא כמשטה, ואם נתכוין לשם עבודה זרה ממש חייב דהעובד כל דבר לשם עבודה זרה חייב.

דיני עדות. הסית לשנים עיין לעיל (מצוה תנ"ט) דהן הן עדין^ג. ודוקא שלא היו קרובים זה לזה דאם לא כן פסולין להעיד. מסית אינו צריך התראה^ד. אמר לאחד ואין

דקיימא לן דעד לא יענה לא לזכות ולא לחובה, ויעברו על לאו ד'לא תחמוד' בשב ואל תעשה ולא יעברו על לא יענה בקום ועשה^ה. ולעניות דעתי כיון דהתורה צוותה בפ' ללמד חובה לא עבר על לאו ד'לא יענה'. ונסתפקו האחרונים אי עד נעשה דיין במסית. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תסב) גדרי האיסור. המסית אחד מישראל בין שהוא איש ובין שהוא אשה, אף על פי שלא עבד המסית ולא המוסת עבודה זרה, אלא מפני שהורוהו לעבוד בין שהיה המסית הדיוט שבהדיוטות ובין שהיה גדול שבגדולים ואפילו נביא, ובין שהיה המוסת איש או אשה מיתתו בסקילה^א.

ז. הובא במנחת חינוך. **תסב) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"א. ב. שם ה"ב. ג. שם. ד. שם ה"ג. ובהל' סנהדרין פ"א ה"ה.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצָוָה. שְׂרֵשׁ מְצָוָה זוּ גְלוּי לְכָל רוֹאֵי שְׂמֵשׁ כִּי אֵין לָךְ רָעָה גְדוֹלָה מִזוּ לְהַדִּיחַ נַפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל אַחֲרֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְגְדוֹלַת הַמַּחְטִיאֵי יוֹתֵר מִהַהוֹרְגוֹ^ה, וְחַטָּאתוֹ כְּחַטָּאת יִרְבְּעֵם בֶּן נֶכְטִי שְׁחָטָא וְהַחְטִיא אֶת הָרַבִּים, וְחָטָא הָרַבִּים תְּלוּי כּוֹ, וְאֵין מְסַפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְלָכֵן מִיתָתוֹ בְּסִקְלָה. וְהוֹהִירָה הַתּוֹרָה עַל זֶה שְׁלֹא יִטְעֵן הַמַּסִּית הָרִי דְבָרֵי הָרַב וְדְבָרֵי הַתְּלָמִיד דְבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין וְלֹא הָיָה לוֹ לְשִׁמְעַ, כִּי אֵין טוֹעֲנִין לְמַסִּית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּנִחַשׁ הַקְּדָמוֹנִי שֶׁשָּׂאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם (בראשית ג, יא-יד) 'הֲמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ. וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאֵשָׁה אֲשֶׁר נָתַתְּ עִמָּדִי הִיא נָתַנָּה לִי מִן הָעֵץ וְאֲכָל. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים לְאֵשָׁה מַה זֹאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הַנְּחַשׁ הַשֵּׂאִינִי וְאֲכָל. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים אֶל הַנְּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרֹר אֶתְּךָ מִכָּל הַבְּהֵמָה וְגוֹ', וְהָיָה לוֹ לְהֵשִׁיב דְבָרֵי הָרַב וְדְבָרֵי הַתְּלָמִיד דְבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין, אֲלֵא דְאֵין טוֹעֲנִין לְמַסִּית וְדָמוֹ בְּרֵאשׁוֹ (עיין סנהדרין כטו.). וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל (בראשית ג, יג) 'וּמִכָּאן לְמַדִּין עֲנֵשׁ לְמַחְטִיא אָדָם בְּדָבָר'.

מראה מקומות עיין במצוה תנ"ז.

משנה הלכות

הסית על עצמו ועל אחרים. הסית לעצמו שיעבדוהו אחרים, אם עבדוהו נסקל הוא והן שהרי עבדוהו לשם עבודה זרה והסכים עמהם, ואף על פי שקיבלו ממנו ואמרו הן, אינו נסקל לא הוא ולא הן עד שיעבדו, אבל אם הסית על אחרים וקיבלו אף שלא עבדו חייבים הוא והן בסקילה.

כללים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות, וכל העובר על זה בין

כאן עדים יאמר יש לי עוד חבר רוצה בזה, ואם אינו רוצה לומר בפני שנים מצוה להכמין לו עדים ומעמידין במקום שיראו המסית והוא לא יראה אותם וישמעו דבריו, אומר לו אמור לי ביחוד והוא אומר, והמסית משיבו האיך נניח את אלקינו ונעבוד את העצים והאבנים, אם חזר בו או שתק פטור, ואם אמר כך הוא חובתינו וכו' מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו^ה. ומצוה ביד המוסת להרגו^ט.

ה. במ"ד כא, ד. תנחומא פנחס ג. ו. אבות פ"ה מ"ח. טוטה מז. סנהדרין קז: ז. עיין סנהדרין כט. ת. הל' עכו"ם שם. ט. שם ה"ד. י. שם ה"ה.

מצוה תסג

דְּרִישָׁה וְחִקְרָה (מצוה עשה קצ"ב)

צְוָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחַקֵּר בְּעֵדִים וְלִדְרֹשׁ אוֹתָם הֵיטֵב כְּפִי יְכַלְתֵּנוּ כְּדֵי
לְעִמּוֹד עַל אֲמַתַּת הָעֵדוּת, שְׁנֵאמַר (דברים יג, טו) 'וְדִרְשֶׁתָּ וְחִקְרָתָּ וְשָׁאֲלָתָּ
הֵיטֵב וְהִנֵּה אֲמַת נִכּוֹן הַדָּבָר'.

מְשָׁרְשֵׁי הַמְצָוָה. דַּעַת לְנִבּוֹן נִקְלָה לְהִבִּין כִּי הוּא עֶקֶר וְיִסוּד גָּדוֹל לְכָא
אֶל הָאֲמַת, וְעַל יְדֵי הַדְרִישָׁה וְחִקְרָה לְשְׁנֵי עֵדִים הֶרְחֹקִים זֶה
מִזֶּה יִתְבָּרַר אֲמַתַּת הָעֵנָן וְנִמְצָא שְׁאִינוּ מְחִיב הַזְכָּאִי וּמְזַכָּה הַחַיִּב וְהוֹרֵג
נַפְשׁ נְקִי, וְזֶה שְׁשֻׁנֵינוּ (אבות פ"א מ"א) 'הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין' (טעמי מצות (לר"מ הכבלי)
מצוה עשה קצב, ועיין חינוך). עוֹד יֵשׁ תּוֹעֵלָת גָּדוֹל בְּדִרְשָׁה וְחִקְרָה כְּדֵי שְׁנוּכַל
לְהִזָּם הָעֵדִים הַלָּלוּ אִם יִבּוֹאוּ אַחֲרֵים וְיַעֲרִדוּ שְׁעַמְהֵם הָיוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן,

משנה הלכות

שכן כתב בתומים (סי' ל') בדעת הרמב"ם
דעדי קידוש החודש לא צריכין הזמה, עיין
שם, ולפי זה בעידי המסית לא בעי דרישה
וחקירה דלא בעי עדות שאין יכול להזימה).

מהות החקירות הדרישות והבדיקות.

ובשבע חקירות בודקים את העדים
ואלו הן, באיזה שמיטה מז' שמיטות, באיזה
שנה מהשמיטה, באיזה חודש משנה, בכמה
ימים בחודש, באיזה יום בשבוע, ובכמה
שעות ביום, ובאיזה מקום, ואפילו אמר היום
נעשה המעשה שואלין ובודקין אותו בכל
אלו. וחופ' מז' החקירות שואלים אותו איזה
עבירה עבר, ובאיזה מלאכה, כגון מי שחילל
שבת או עבד עבודה זרה, האיך עשה
המלאכה, ואיזה מאכל אכל וכיוצא בזה וכל

הדיוט או חכם ונביא והסית נפש מישראל
חייב סקילה^א. וכשממיתים למסית מכריזין
בכל מקומות בישראל פלוני נהרג על שהסית
אדם מישראל, ואין ממתנין לו עד יום טוב
אלא מכריזין וממיתין אותו מיד^ב.

תסג) איזה עדות חייב בדרישה וחקירה.

כל עדות הן עדי דיני ממונות
והן דיני נפשות צריכים דרישה וחקירה מן
התורה, ותיקנו חכמינו ז"ל בדיני ממונות
שארין צריכין דרישה וחקירה כדי שלא תגעול
דלת בפני הלוי^א. (ובספרי שו"ת משנה
הלכות (ח"ג סי' נ"א) כתבתי דדרישה וחקירה
הוא כדי שתתקיים הזמה, וממילא במקום
שארין צריכין להיות עדות שאתה יכול
להזימה לא צריך דרישה וחקירה, שוב ראיתי

וְלָכֵן חֹקְרֵינ׳ בְּאִיזָה זְמַן וּבְאִיזָה מְקוֹם וּבְאִיזָה שְׂמִטָּה וּבְאִיזָה שָׁנָה
שֶׁבְשִׂמְטָהּ, וּבְאִיזָה יוֹם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ נַעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה, וְאִם לֹא
הֵינּוּ יוֹדְעֵינ׳ לְכֹל זֶה מִפִּיהֶם אִם יָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וַיִּזְמוּם עַל הַרִיגָה יֹאמְרוּ
הֵם בְּזִמְן אַחֵר הִרְגוּ, וְלָכֵן צִוִּיתָה הַתּוֹרָה לְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ וְלַעֲמֹד עַל כָּל
פְּרָטֵי עֲנִינִים שְׁנוּכָל לְהַזְמִים, וַיְהִי עוֹד תּוֹעֵלֶת בְּזֶה שֶׁכְּשִׂידְעוּ זֶה לֹא
יִמָּצְאוּ עֲדֵי שְׁקָר, כִּי יַחֲוִשׁוּ לְנַפְשׁוֹתֵם פֶּן יָבִיא הַרוֹצֵחַ עֲדִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּזְמִם
וַיִּקְיָמוּ בָהֶם מִה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, יט) 'וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם', וּמִשְׁפָּטֵי
ה' צִדְקוֹ יִחְדּוּ.

סנהדרין מ. רמב"ם הל' עדות פ"א, ספר המצוות מצות עשה קע"ט, סמ"ג עשין ק"ט, חושן
משפט סי' ל"ז.

משנה הלבנת

שניהם בשיווי הכסף עדותן קיימת^ב. ואם
תאמר האיך עקרו חכמים דרישה וחקירה מן
התורה בשביל שלא תנעול דלת, לא קשיא
והטעם משום דהפקר בית דין היה הפקר, וגם
כי בשב ואל תעשה. ומיהו אם ראה הדיין
אפילו בדיני ממונות שהדין מרומה צריך
לעשות דרישה וחקירה, ואם הכחישו זה את
זה בחקירות או בדרישות עדותן ביטל^ה
(ועיין בקצות החושן על הקושיא למה תיקנו
זמן בגיטין הא בעינן דרישה וחקירה). היו
מאה עדים ובאו להעיד כולם בבת אחת והיה
אחד מכחיש בחקירות או בדרישות עדות
כולם בטילה^ה. דיני קנסות צריכין דרישה
וחקירה^ה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן לענין
ממון ובזמן שדיני דיני נפשות לכל דבר.

זה בכלל חקירות הן^ה. עוד מרבים הבית דין
לבדוק את העדים בענינים אחרים, כגון
במלבושי הנהרג או ההורג, באיזה מלבושים
היה לבוש, ועפר הארץ שנהרג עליה איזה
מראה היה לה לבן או אדום, ומעשה בר'
יוחנן בן זכאי שהיה בודק בעוקצי תאנים
ושיבחוהו, וכל המרבה בבדיקות הרי זה
משובח^ה.

פרטי דינים. ובודקים כל עד בפני עצמו,
ואם השוו עדותן נושאים ונותנים בדין.
הכחישו עצמן בחקירות או בדרישות בטלה
עדותן^ה. ובדיני ממונות הודאות והלואות
ומתנות ומכירות תיקנו חכמים לקבל עדות
בלא דרישה וחקירה, אלא שכיון שכיוונו

ב. עיין סנהדרין מ. ג. ראה רש"י סנהדרין שם. וע"ע מצות השם (סקאהל) מצוה תסד. ואלה המצוות (חאגיז)
מצוה תסג. ד. ע"ע רש"י ב"ק עה: ד"ה היכא דאמרי. ה. שם פ"א ה"ד. ו. שם ה"ו. ז. שם פ"ג ה"ג.
ח. רמב"ם שם ה"א. חו"מ סי' ל' ס"א. ט. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם. י. סי' ל' ס"ק ב. יא. רמב"ם שם
פ"ב ה"ג. חו"מ שם ס"ב. מנחת חינוך. יב. רמב"ם שם פ"ג ה"ב.

מצוה תסד

שְׂרַפְתָּ עֵיר הַנִּדְחָת (מצות עשה קצ"ג)

צְוָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׂרְף עֵיר הַנִּדְחָת וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְלִהְרֹג יוֹשְׁבֵיהָ, שְׁנַאֲמַר (דברים יג, יז) 'וְשִׂרַפְתָּ בְּאֵשׁ אֵת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ כְּלִיל לַה' אֱלֹקֶיךָ'.

מִשְׂרָפֵי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂאֵנָשִׁים הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם אֲשֶׁר הִסְכִּימוּ בָרַבִּים בְּלֹם הַסְכָּמָה רָעָה וְנִמְאָסֶת כְּזֹאת לְעַבֵּד עֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא נִשְׂאָר לָהֶם בְּכָל הַמְּקוֹם שׁוֹם לְחַלּוּחִית קִדְשָׁה אֲלֵא בְּלֹם כְּפָרוּ בְּמִצְוֹת הַשֵּׁם וּבְמִצִּיאֹתוֹ יִתְּבַרְךָ שְׁמוֹ וְאָמְרוּ לֹא הוּא, וְעִזְבוּ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר בְּזָכוֹתָם יִרְשְׁנוּ אֵת הָאָרֶץ וְתַפְּשׁוּ מַעֲשֵׂה הַכֹּנְעָנִים אֲשֶׁר

משנה הלבות

העובדים מיעוט העיר סוקלין אותן ושאר העיר ניצול, נמצאו רובן עובדין עבודה זרה מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אלו שעבדו בסייף, ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה, נמצאו העובדים רובה מכים הטף של עובדים לפי חרב, בין שהודחה כולה או רובה מקבצין כל שללה אל תוך רחבה והורגין כל נפש חיה ובהמה אשר בה ושורפין כל שללה עם העיר באש וזו מצות עשה^ה.

פרטי דיני נכסי העיר. נכסי הצדיקים שנשארו בעיר נשרפין בכלל שללה, הואיל וישבו בה ממונן אבד^ז. שיירא העוברין ממקום למקום ועבדו עבודה זרה עמהם, אם שהתה שם שלושים יום נהרגין בסייף וממונם אבד, ואם לאו הן בסקילה וממונם

תסד) גדרי המצוה. קיום המצוה, עיר ישראל שהסכימו כולם ויצאו מדת ה' לעבוד עכו"ם וראויה לעשות עיר הנידחת בית דין הגדול שבירושלים שולחין ודורשין וחוקרין בדבר עד שידעו ראה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזר לעבודה זרה, אם אמת הדבר שולחין להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם לעבודת ה', חזרו ועשו תשובה מוטב ומניחין אותם, ואם יעמדו במרדן ובאוולתן בית דין מצווין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא, והן צרין עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר, כשתבקע העיר מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותם, וכל מי שראו עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתרו אותו מפרישין אותו, נמצאו כל

יָשְׁבוּ בָּהּ מְלֻפְּנִים וְנִשְׁמְדוּ מִמֶּנָּה בְּשִׁבִיל מַעֲשִׂים כְּאֵלוֹ, רְאוּי לְמַחֹת גַּם זְכָרָם כְּמוֹהֶם, וְדִין אֶחָד לָהֶם. וְאִינֶם רְאוּיִים לְנַחֲלַת הָאָרֶץ הַקְּדוּשָׁה, וְהָאָרֶץ לֹא רְאוּיָה לָהֶם שְׁלֵא נִתְּנָה אֶלָּא לְזֶרַע אֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים הַמְּמַשִּׁיכִים לְשֹׁמֵר עַל קְדוּשָׁתָם. וְלִכֵּן הַחֲמִיר הַכְּתוּב כָּל הַחֲמֻרוֹת הָאֵלוֹ הָאֲמֻרוֹת כִּי הִכַּל נֶעֱבַד מֵהֶם, וְעִבּוּדָה זָרָה וּמִשְׁמִשְׁיָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וְאִין כְּלִיזֵן חֲרוּץ יוֹתֵר מִן הַשְׂרָפָה. וְאָמְרוּ רַז"ל (סנהדרין קיא): 'כָּל הָעוֹשֶׂה דֵּין בְּעִיר הַנִּדְחָת כְּאֵלוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה כְּלִיל שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּלִיל לַה' אֶלְקִיךְ', וּמִסְלַק חֲרוּץ אֶף מִיִּשְׂרָאֵל (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה לג).

סנהדרין קיא: רמב"ם הל' עכו"ם פ"ד, ספר המצוות מצות עשה קפ"ו ולא תעשה כ"ג-כד, סמ"ג עשין ט"ו ולאויז כ"ד-כה, יראים פ"ד פ"ה.

מצוה תסה

שְׁלֵא לְבָנוֹת עִיר הַנִּדְחָת (לא תַעֲשֶׂה ער"ב)

הַזֹּהִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְבָנוֹת עִיר הַנִּדְחָת לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג, יז) 'וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד'.

משנה הלכות

קודש יגזוז" (ועיין בשו"ת בית שערים יו"ד סי' רכ"א). ונוהג בזמן שישראל על אדמתן ומצוה על הבית דין בזמן שיש בידן לעשות דין ברשעים.

תסה) איסור בנייתה. עיר הנידחת שהודחה כדלעיל (מצוה תס"ד) אינה נבנית לעולם, וכל הבונה אותה או מקצתה עובר בלאו ולוקה". ומותר לעשותה גנות ופרדסים³. הבונה בית אחד, במנחת חינוך

ליורשיהם¹. נכסי עיר אחרת שהיו מופקדין בתוכה יחזרו לבעליהן, ונכסי הרשעים שהיו מופקדים במדינה אחרת אם נקבצו עמה ישרפו, ואם לאו תנתן ליורשיהם². בהמה חציה לעיר הנדחת וחציה לעיר אחרת נשרפת, עיסה חציה לזה וחציה לזה חולקין ושורפין האסור¹. אילנות ופירות המחוברין עליהן מותרין וכן שער הראש שבה מותרין ונותנין ליורשים, הקדשות שבתוכה ימותו וקדשי בדק הבית יפדו ואח"כ ישרפו³. כתבי

ד. שם ה"ט. ה. שם ה"י. ו. שם ה"א. ז. שם ה"ג. ח. שם ה"ו. **תסה) א.** ספר המצוות להרמב"ם מצוה כ"א. מוצל מאש סי' נ"א. ב. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ד ה"ח.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְמַחֲזוֹת וְלַעֲקֹר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְעוּ אֲחֵרִים וַיִּרְאוּ וְלֹא יִזְדוֹן עוֹד, שֶׁכָּל הָעוֹבֵר עָלָיו יִשְׁתּוּמֵם מְדִינָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֲמֵתִיִּים וַיִּנְסְרוּ הַרְשָׁעִים וְלֹא יוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרַע הַזֶּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם, שֶׁהַתֵּל הַכֹּל פּוֹנֵים אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין עָלָיו (עֵינַי מִצְּדוֹת דוֹד (רַדְבַּ"ז) מִצְוָה לֹד). וְגַם לְהִיּוֹת לְאוֹת וּלְמוֹפֵת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם כִּי מִשְׁפָּטֵי ה' צָדְקוּ יַחְדָּו, וַיּוֹדוּ בְּלֵם עַל שֶׁאֶבֶד שִׁבְעָה אַמּוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם מְלַפְנֵים בְּרֵאוֹתָם כִּי אַרְץ הַקְּדוֹשָׁה אֵינָה סוֹכֶלֶת טְמֵאָת יוֹשְׁבֵיהָ, וְכִמוֹ שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה (ויקרא יח, כח) 'וְלֹא תִקֵּא הָאָרֶץ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי', וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכָל עוֹשֵׂי רִשְׁעָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי הִרְבָּה הַמְקוּם גּוֹרֵם, וְאִם הִרְבּוּ לְחַטֵּא בַּמְקוּם הַהוּא עַד שֶׁנַּעֲשָׂה עִיר הַנִּדְחָת אֵין לְבָנוֹתָ וּלְהִתְיַשֵּׁב שָׁם עוֹד, כִּיּוֹן שִׁיוֹשְׁבֵיהָ עוֹבְדֵי

משנה הלכות

להראב"ד, דספרי לשיטתיה אזיל דירושלים נתחלקה לשבטים, ודרשו (ספרי פר' ראה מ) 'פרט לירושלים שלא ניתנה לבית דירה אלא למלון אורחים תדיר' (עיין עמק הנציב על הספרי שם) אם כן מהאי טעמא נפטרו גם ערי מקלט שניתנו לאורחים כירושלים, אבל בגמרא ב"ק (פב:) פליג על הספרי וכתב הטעם לפטור ירושלים משום שלא נתחלקה לשבטים, וגם הרמב"ם מביא טעם זה משום שלא נתחלקה, נמצא פליג אספרי, ואם כן צדקו דברי הראב"ד לשיטתו. אין עושין עיר הנידחת בספר שלא יכנסו עכו"ם ויחריבו את הארץ, ואין עושין שלש עיירות נידחות זו לצד זו¹. ואין עושין עד שיהיו המדיחים שנים או יותר, אבל במדיח אחד לא, ושיהיו המדיחים אנשים, ושיהיו מתוך העיר ושיהיו

(מצוה תס"ד) פשיטא ליה דאינו עובר, ולעניות דעתי פשוט דעובר שהרי מקצתה הוא, ועיין ברית משה (מצוה כ"ה). עוד נסתפק במנחת חינוך בפדיון פטר חמור כיון דאסור בהנאה אי חל עליו איסור עיר הנידחת, ולעניות דעתי גם בזה כיוון דיש היתר לאיסורו², ממילא הוה שלו וחל עליו. וגם בשאר איסורי הנאה שיש להם בעלים חל איסור, עבר ובנה עיר הנידחת מצוה להרסה, ועיין מנחת חינוך כאן פרטי המצוה.

ערים שאינן נעשין עיר הנידחת. ואין עושין ירושלים עיר הנידחת, ולא אחד מערי מקלט³, והראב"ד⁴ סבירא ליה דעושין ערי מקלט, ובספרי מפורש כהרמב"ם דגם ערי מקלט אין עושין עיר הנדחת, (האחרונים). ולעניות דעתי אין זה קושיא

ג. עיין רמב"ם ויקרא שם כה. ד. כבכורות יא. ה. שם ה"ד. ו. שם. ז. שם ה"ד.

עבודה זרה המשיכו אותו הכח עליהם מאותה שעה שדרו בה, וירשו אותה בכחות הטמאה שהתישבו בה, וכל המשיג גבול חברו יורד עמו לחייו ויגרם לטמאות הבאים אחריהם, ולכן מתר לעשותה גנות ופרדסים (עיין מצורת דוד שם).

מראה מקומות עיין במצוה תס"ד.

מצוה תסו

ולא ידבק בידך (לא תעשה רע"ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להנות ולקחת דבר ממזון עיר הנדחת, שנאמר (דברים יג, יח) 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם'.

משנה הלכות

ומצותן בשריפה כמבואר במצוות הקודמות, והנהנה מהן בכל שהוא לוקה^א. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה אסורה בהנאה כשור הנסקל שנשחט, שער הראש בין איש ובין אשה מותר בהנאה, ופאה נכרית הרי הוא ככל שללה ואסור^ב. פירות המחוברין וכן האילנות מותרין בהנאה, קדשי מזבח שבתוכה ימותו כמה דאת אמר (משלי כא, כז) 'זבח רשעים תועבה'^ג, ושל צדיקים שבתוכה יקריבו דלא הוה זבח רשעים^ד. הבכור והמעשר, תמימים ימותו, וכונסין אותן בכיפה וימותו, ובעלי מומין ישרפו כיון דנאכלין לבעלים הוי בכלל בהמתה^ה, התרומות שבתוכה אם הגיעו ליד כהן יקרבו מפני שהן נכסיו, ואם הם עדיין ביד ישראל ינתנו לכהן של עיר אחרת מפני שהן נכסי שמים, וקדושתן קדושת הגוף. מעשר שני וכסף מעשר שני וכתבי קודש יגזלו.

מאותו שבת, וידיחו יושבי עירם ועד שידיחו רובה של העיר ויהיו המודחים ממאה עד רוב השבת, הודח רובו של שבת דנים אותם כחיידים, ואינה נעשית נידחת אלא כשהיא עיר ולא כפר או כרך, פחות ממאה כפר ורובו של שבת כרך^ו.

בלא נתקיימו דיני עיר הנדחת. עיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בנכסיה זכה בהם, שכל אחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו, ומותר ליהנות בו שהרי הוזמו^ז. לא נתקיימו בה כל תנאיה מתרין ומעידין בכל אחד אפילו היו רוב העיר או כולה, וסוקלין אותן כחיידים וממונם ליורשיהם^ח. ונוהג בזמן הבית בארץ ישראל. **תסו) נכסים האסורים בהנאה.** נכסי עיר הנדחת אסורים בהנאה

ח. עיין יומא עה. ט. שם ה"ב. י. שם ה"ח. יא. שם ה"ה. **תסו) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ד ה"ו-ז. ב. שם ה"ב. ג. שם ה"ג. ד. מנחת חינוך מצוה תס"ד. ה. רמב"ם שם ה"ד. ו. עיין מנחת חינוך בשם רש"י. ז. רמב"ם שם ה"ט"ו.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כְּדֵי לְמַחֹת וּלְעַקֵּר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם שְׂאִין לָהּ בְּפוּל עוֹלָמִית, וְהֵנִי רְשָׁעִים שֶׁהָיוּ אֲדוּקִים בְּעֲבוּדָה זָרָה בְּנִפְשָׁם אִילֵי גַם עָבְדוּ לְמִמּוֹנִם וְנִאָּסַר בְּהִנָּאָה. וְאָמַר 'מְאוּמָה' כִּי הִנָּאָה הוּא חֲלֵי הַמִּתְדַבֵּק בְּיָד, וּכְשֶׁתְּדַבֵּק בְּיָדִים תִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַגּוּף רַחֲמָנָא לְצַלָן, וְזֶהוּ 'חֲרָם' אוֹתִיּוֹת רַמ"ח שֶׁהוּא נִכְנָס בְּרַמ"ח אֲבָרִים וּמִי יוּכַל לְהוֹצִיאָו מִשָּׁם (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסו). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמָזוּ לְמָה הָיָה מִמּוֹנִם אֲבָד וְאֶפְלוּ מִמּוֹן צְדִיקִים אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הָעִיר נִשְׂרָפְתָּ, מַה שְׂאִין כֵּן בְּשָׂאֵר עוֹבְרֵי עֲבָרָה, כִּי עַל יְדֵי תַאֲוֹת מִמּוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם וְכֶסֶף וְזָהָב הִרְבּוּ וְרַם לְכֶבֶד שֶׁכָּחוּ ה"י, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתוּב (דברים לב, טו) 'שָׂמַנְתָּ עֵבֶיֶת כְּשִׁית וַיִּטְשׂוּ וְגו'. וְלָכֵן כָּל מִמּוֹנִם נִשְׂרָף וְנִאָּבַד וְאִסוּר בְּהִנָּאָה. הֵם הִלְכוּ אַחַר הַנָּאָת גּוֹפִם וְתַאֲוֹתָם וְלָכֵן לֹא יִהְיוּ מִמּוֹנִם.

מראה מקומות עיין במצוה תס"ד.

משנה הלכות

מחוסר צידה ובנכסין שהם חפורין בקרקע ואנן בעינן 'תקבוץ' (דברים יג, יז) אי נאסרו בהנאה או לאו. ולעיל הבאתי דנכסי צדיקים שבעיר נשרפים ומבואר בגמרא (סנהדרין קיב.) דמלבושים של צדיקים אינם נאסרים. והברית משה נסתפק אי מותר ליהנות שלא כדרך הנאתן, ותלאו בב' תירוצי התוס' בפסחים, ולעניות דעתי לדעת הרש"ל (שבועות כג.) דכל שאיסורו בכל שהוא אסור אפילו שלא כדרך הנאתן, אם כן הכי נמי אסור. ומיהו לשון הרמב"ם והסמ"ג 'שלא ליהנות' משמע סתם כדרך הנאתן. ונוהג בזכרים ונקבות בכל מקום בזמן שיש דין עיר הנידחת.

דין מעשר שני. והא דמעשר שני נגזז משום דאסור בהנאה אך אין שורפין מפני הכבוד, והלחם משנה תמה להרמב"ם דלמאן דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא אינו נאסר בכלל שללה, ולמאן דאמר ממון הדיוט דוקא בירושלים אבל בגבולין לדברי הכל ממון גבוה, והרמב"ם^ט פוסק דממון גבוה אם כן לא הוי שללה, ויש לומר כיון דמחוייב לחללו על כסף והרי יוצא לחולין אם כן חל עליו איסור הנידחת, וצריך עיון.

שאר פרטים. ובירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ו) בעי בנכסין של בהמה חיה ועוף מהו, ו'עוף שהוא טס למעלה מ' מהו', דאפשר

ז. ראה ספרי פר' ראה מב. וע"ע בילקו"ש ראה תתפת: 'מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו, מי גרם להם שידורו בתוכה ממוןן לפיכך ממוןן אבד'. ח. עיין דברים ח, יג-יד. ט. הל' בכורים פ"ו ה"ד. י. הובא במנחת חינוך.

מצוה תסו

לא תתגדרו (לא תעשה רע"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדוֹשׁוֹ שֶׁלֹּא לְשַׂרְט בְּשׁוּם מְקוֹם שֶׁבְּגוּף עַל מַת אוֹ לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, א) 'לֹא תִתְגַּדְדוּ', וּבִפְרָשֶׁת קְדָשִׁים (ויקרא יט, כח) 'וְשַׂרְט לְנַפְשׁ לֹא תִתְנֹו', וּבִפְרָשֶׁת אֱמֹר (ויקרא כא, ה) 'וּבִכְשָׁרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָת', וְהִכּוּ לָאוֹ אֶחָד הוּא.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. הַיּוֹת כִּי בְצֻלָּם אֱלֹקִים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם, וּבְצֻלָּם דְּמוֹת תְּבִנִיתוֹ יִסְדּוּ, וְאִיךְ יִקְלַקֵּל אָדָם וַיַּעֲשֶׂה פָגַם בְּצוּרָה שֶׁצָּר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְצֻלָּמוֹ, כִּי הַנּוֹגֵעַ בּוֹ כְּנוֹגֵעַ בְּצוּרַת הַמֶּלֶךְ (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסח). וְנִמְנְעוּ מִן הַגְּדִידָה עַל הַמַּת בְּיַחּוּד כִּי לֹא יֵאוּת לְעַם הַנִּבְחָר בְּעַלֵּי חֻכְמוֹת הַתּוֹרָה הַיְקָרָה לְהַצְטַעַר בְּדָבָר מִמַּעֲשֵׂה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, רַק

משנה הלכות

והרמ"א^א הביא דברי הבית יוסף דמותו לשרוט על צער אחר, ומשמע אפילו לכתחילה, אמנם הב"ח אוסר^ב, וכן החינוך כאן אוסר ויש להחמיר^ג.

שריטות שונות. השורט ה' שריטות על מת אחד והותרה על כל אחת לוקה על כולם^ד. ויש אומרים^ה דאפילו בהתראה אחת לוקה ה'. שרט שריטה אחת על ה' מתים לוקה חמש דחייב על כל נפש^ו. השורט בבשר חבירו והיה חבירו מסייע שניהם לוקין, היה אחד שוגג ואחד מזיד המזיד חייב והשוגג פטור^ז. ובכלל הלאו השורט עצמו

תסו) גדרי האיסור. השורט ועושה חבורה בגופו אפילו כל שהוא על המת, בין ביד ובין בכלי עבר בלאו, ובעדים והתראה לוקה^א. ולא זה עובר על כל המתים בין קרובים ובין רחוקים^ב, ונראה דאפילו על מת עכו"ם. היה מכה עצמו על בשרו בידו בלי שריטה יש מתירין ויש אוסרין וכן עיקר^ג, ומיהו מותר להכות עצמו על התורה שנאבדה ולא על המת וכמעשה דר' עקיבא^ד דהאיסור אינו אלא על המת, ולא על הבית שנפל או על הספינה הטורפת בים, וכן מותר על התורה^ה. ולכתחילה אין לשרוט גם על שאר אבילות זולת שאסור לחבול בעצמו^ו,

תסו) א. ע"פ בראשית ט, ו. ב. רמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הי"ב-יג. יו"ד סי' ק"פ ס"ה. ג. מנחת חינוך. ד. יו"ד שם ס"ז. ה. סנהדרין סח. ו. תוס' יבמות יג. ד"ה דאמר רחמנא, רמב"ם שם הט"ז. ז. רמב"ם הל' חובל פ"ה ה"א. חו"מ סי' ת"כ סל"א. ת. יו"ד שם ס"ו. ט. הובא בש"ך שם ס"ק ט. י. מנחת חינוך. יא. רמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הי"ב. יב. עיין מנחת חינוך. יג. רמב"ם שם. יד. רמב"ם שם הט"ז.

על הענין שצונו ברוך הוא להצטער בו ולא יותר. אבל המשחית גופו ומקלקל עצמו ובשרו פשוטה לא דרך חכמים ואנשי בינה הוא, רק מעשה המון הנשים הפחותות וחסרי הדעת שלא הבינו דבר במעשה ה' ונפלאותיו (עיין חינוך). וכתב הרמב"ן (דברים שם) דמפאן סמך לדברי רז"ל (מו"ק כו:): ש'אסור להתאבל על המת יותר מדאי'.^{טז} והוציא הכתוב בלשון 'לא תתגודדו' כי כל ישראל הם אגדה אחת, וכשתתגודדו התרה האגדה (עיין עיר מקלט (לידא) מצוה תסח), ולכן לא תעשו אגדות אגדות לחלק אלו על אלו (עיין ילקוט ש' פר' ראה תמצא).

מצות כ.: בא. יבמות יג: רמב"ם הל' עכו"ם פי"ב, ספר המצוות לא תעשה מ"ה, סמ"ג לאוין ס"ב, סמ"ק סי' ע"ד-עה, יורה דעה סי' ק"פ, מגן אברהם סי' תצ"ג.

משנה חלבות

כישראל חבירו במה שאינו נוגע להלכה ולהרבות השלום מלהחזיק במנהג ולהחזיק במחלוקת ח"ו שהוא איסור דאורייתא, וגדול השלום וה' שמו שלום יברך את עמו ישראל בשלום. וכתב מהר"ם מרוטענבורג ד'מנהג' אותיות 'גהנם', דלפעמים מחמת המנהג נופל לגיהנם של מחלוקת קורח ועדתו, ומיהו ח"ו לבטל מנהג ישראל אפילו אחד ואפילו נראה לו בלי מקור כלל, כי מנהג ישראל תורה הוא, כלומר כל מה שהנהיגו בה ישראל זה בעצמו תורה. והאוהב שלום יתברך בשלום אכ"ר. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

לעבודה זרה חייב שכן היה מנהגם, ואינו חייב לעכו"ם אלא בכלי ולא ביד, ומיירי דאין דרך עבודתה בכך דאם לא כן חייב סקילה.^{טז}

אזהרה על שינוי מנהגים. ועוד נכלל בלאו זה שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחד זה נוהג מנהג זה וזה נוהג במנהג אחר,^{טז} ויש אומרים שאין איסור זה אלא בחבורה אחת שחולקים קצתן על קצתן, אבל בשני בתי דינים בעיר אחת והן שוין בחכמה וחולקין זה על זה שרי".^{טז} והזהירה התורה בזה שלא יבואו בני ישראל למחלוקות, ומוטב לבטל המנהג ולנהוג

טז. הביאו בחינוך. טז. שם הי"ג, ועיין כסף משנה שם. יז. שם הי"ד. יח. ועיין מגן אברהם או"ח סי' תצ"ג סק"ו באריכות.

מצוה תסח

לא תשימו קרחה בין עיניכם (לא תעשה ער"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לעשות קרחה בראש על המתים, שנאמר (דברים יד, א) 'ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצוּהָ. כִּי הֶעֱנִין קְרַחָה מוֹרָה עַל חֶסְרוֹן אַמוּנָה בְּתַחֲתֵית הַמֵּתִים וּבְהַשְׁאֵרֵת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא יְסוּד גְּדוֹל בְּאַמוּנַת ה', כִּי מְרָאָה שְׁכָמוֹ הַקְרַח הַזֶּה אֵינוֹ מַעֲלָה שְׁעָר לְעוֹלָם כֵּן הַמֵּת הַזֶּה לֹא יָשׁוּב לְעוֹלָם חַס וְחִלְיָהּ, וְנִמְצָא כִּפּוּר בְּתַחֲתֵית הַמֵּתִים. וְכֵן הָיָה מְנַהֵג עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא כְּפִאֲלָה חֶלֶק יַעֲקֹב אֲשֶׁר גִּזְעוּ מִחֲלִיף לְעֵת הַתְּחִיָּה וַיִּצְיֵן וַיִּפְרַח. וְאָמַר

משנה הלכות

מצטרף, ואם עבר יום כיפור בינתים תלוי אי יום כיפור מכפר על חצי שיעור, וכבר הבאתי כמה פעמים מהגמרא בכריתות (יח:): ומה שכתב המשנה למלך^א. קרח חצי גריס על מת זה וחצי גריס על מת אחר חייב דעל כל פנים קרח על מת הוא.

בחזר וצומח. ומפשטות הפוסקים נראה דכל שתלש שיערו או נשא סם ונשאר קרח, אף שהשערות חוזרים וגדלים לאחר זמן עובר, אבל מדברי רש"י מכות (כ: ד"ה נשא) וריב"ן שפירשו "נשא סם" פ' שמשיר את השער, והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו, משמע לכאורה דדוקא באופן שאינו צומח עוד. ועיין בגמרא (ב"ק פו.)

תסח) גדרי הלאו. אדם מישראל, אחד כהן ואחד ישראל, אחד איש ואחד אשה, הקורח ראשו בכל מקום שהוא על המת והתרו בו חייב מלקות, קרח חמש קריחות זה אחר זה בה' התראות לוקה חמש^ב, והקורח חמש קריחות על חמש מתים אינו לוקה אלא אחת, דאין לו ריבוי בש"ס ללקות חמש כמו בשריטה^ג. הקורח חייב בין בידו ובין בסם ובין בכליה^ד.

שיעורו. שיעור קרחה לרמב"ם^ה כגריס ולהרא"ש^ו בב' שערות^ז, ובשערה אחת לכולי עלמא אינו לוקה אבל אסור מהתורה ככל חצי שיעור^ח. קרח כחצי גריס וחזר וקרח כחצי גריס אפילו לזמן מרובה

תסח) א. עיין רבינו בחיי דברים שם. **ב.** עיין אברבנאל וברבינו בחיי דברים שם. ובשפתי כהן (צפת) דברים שם. וע"ע אור המצות (לאנגר) ח"ג מצוה קעא. **ג.** רמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הט"ו. יו"ד סי' ק"פ ס"ט וסי"ב. **ד.** מנחת חינוך. יו"ד שם ס"י. **ה.** רמב"ם שם הי"ג והט"ו. יו"ד שם ס"ט. **ו.** שם. **ז.** מכות פ"ג סי' א-ב. **ח.** יו"ד סי' ק"פ ס"ט. **ט.** מנחת חינוך. יו"ד שם בשם יש אומרים. **י.** מנחת חינוך. יא. הל' שגגות פ"ג ה"ט.

'בין עיניכם', כי שם מקום הנחת תפלין של ראש ושם השכינה שורה בארבע פרשיות שהם ארבע חיות המרכבה, והקורח הוה פקקפתא דלא מנח תפלין דהנה פושע ישראל בגופו (עין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רסמ). ובמדרש (ילקו"ש פר' ראה תתצא) 'לא תשימו קרחה בין עיניכם', כשם שעשה קרח שחלק את ישראל ועשאן אגדות אגדות ועשה קרחה בישאל שנבלעו כמה מאות בני אדם, והפרוש 'בין עיניכם' בין הדינים שהם נקראים עינים שנאמר (במדבר טו, כד) 'ואם מעיני העדה נעשתה' (שפתי כהן (צפת) דברים שם).

מכות כ: קידושין לה: רמב"ם הל' עכו"ם פי"ב, ספר המצוות לא תעשה קע"א, סמ"ג לאוין ס"ג, סמ"ק סי' ס"ג.

משנה הלכות

תוס' במכות, דה' קרחות בבת אחת חייב ה', היינו בקצת הפסק בין כל קרחה דאי לאו הכי הוה ליה חד קרחה, והדברים ברורים' עד כאן, ולעניות דעתי לא דק בזה, דאפשר דהטביל חמש אצבעות בסם והניח בחמישה מקומות בראשו בבת אחת ולוקה חמש². ואינו חייב על שער הזקן, מיהו הר"ן במכות כתב 'תולש שער ראשו או זקנו על מת' וצריך עיון, ואולי יש לדחוק במקום החיבור שער ראש וזקן. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה³.

דמבואר להדיא 'נשא סם' היינו שאינו חוזר וצומח לעולם, דאם לא כן אין פירוש שם לדברים. והמנחת חינוך פשיטא ליה דכל קרחה לא הוה אלא שנקרח שאינו יכול לגדל עוד שערות, ואי לא לא הוה קרחה. ובאמת כי הדבר צריך תלמוד, דפשוט שהתולש שערות מראשו חוזרות וגדלות, גם משמע כן מלשון השולחן ערוך³ שכתב סתם, סם וקרחה, ועיין לבוש שיש לזהר הנשים העומדין על המתים שלא יתלשו שערותיהן, משמע פשוט דהלאו אפילו כשחזר וגדל, וצריך עיון.

שאר פרטים. עוד כתב המנחת חינוך 'עין

מצוה תסז

שֵׁלָא לְאָכַל פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין (לא תַעֲשֶׂה רַע"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֵׁלָא לְאָכַל פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין, שְׁנַאֲמַר (דברים יד, ג) 'לֹא תֹאכַל כֹּל תוֹעֵבָה', וּבֵא הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל שְׁפַפְסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁים הַפְּתוּב מְדַבֵּר.

מִשְׁרְשֵׁי הַמְּצוֹת. לְקַבֵּעַ בְּלַבְנוּ מַעֲלַת הַהֶקְדֵּשׁ וְחִשְׁבוּתוֹ, שְׁאֵפְלוּ אַחַר שְׁנַפְסָל עוֹבֵר בְּלֹאוּ עַל אֲכִילָתוֹ אַחַר שְׁחַל עָלָיו שֵׁם שְׁמַיִם, וְכָל שְׁבִין קְדָשִׁים שֵׁלָא נִפְסְלוּ שְׁשׂוּרָה עָלָיו רוּחַ ה' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ער). וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יִתְעוֹרֵר רוּחַנוּ וְיִהְיֶה רַעֲיוֹנֵינוּ וְיִרְדֵּךְ לְבַבְנוּ וְיִתְחַדֵּשׁ בְּנוּ רוּחַ נְכוֹן בְּבוֹאֵנוּ לְהִתְקַדֵּשׁ לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

משנה הלכות

אסורות, דדרשינן^א "לא תאכל כל תועבה" כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל, ומכל מקום לא הוה לאו שבכללות לענין פסולי המוקדשין כיון דעיקר הלאו לשם פסולי המוקדשין נאמרה, ושאר איסורין נפקא להו מ'כל' דכתיב 'כל תועבה' ולא כתיב לא תאכלו פסולי המוקדשין^ב. והרא"מ הקשה למה לי לאו בבשר בחלב, הא הוי בכלל דכל תועבה, ותירץ דהוה לאו שבכללות.

שאר פרטים. ובמשנה למלך^ג נסתפק באוכל פיגול קודם שקרבו מתיריו שאין בו כרת אם לוקה משום פסולי המוקדשין, וכן במחשב מחשבת מקום ואכל מהדברים שאינם ראויים לאכילה, או שאכל קודם זריקת הדם, דאפשר דלא בעינן זריקה

תסז) גדרי עיקר הלאו. כל זבח בהמה או עוף שנפסל בין שנפסלו במחשבה פסולה כגון שחשב עליהם לאכול חוץ לזמנו או חוץ למקומו, בשעת הקרבה, או שהסיח דעתו או שחשב לשם קרבן אחר, ובין שנפסלו במעשה כגון שהקריבם בפסול או שעשה בהם מום בקרבן באופן שאסור עוד להקריבו וכיוצא בזה, או שאירע בו פסול מעצמו, האוכל ממנו כזית לאחר שנשחטו במזיד ובהתראה לוקה^ד. ופיגול ונותר שחייב כרת על הפיגול נתווסף בו לאו זה ד'לא תאכלו כל תועבה'. כל שפסולו מספק אין לוקין עליו^ה.

אזהרה על מאכלים אסורים. ובכלל הלאו ד'כל תועבה' כללו כל מאכלות

תסז) א. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ח ה"ג-ד. **ב.** שם ה"ה. **ג.** ע"ז סו. חולין קיד: ד. חינוך. ה. רמב"ם שם ה"ז.

בְּרֵאוֹתֵינוּ שְׁעַל בְּשָׂר בְּהֵמָה וְעוֹף תְּחוּל עָלָיו רוּחַ קְדָשָׁה אַחַר שְׁמִקְדָּשִׁים
 אוֹתָם לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּל שְׂכֵן נֶפֶשׁ הַמְדַבֵּר וְנִשְׁמַת עִם יִשְׂרָאֵל
 הַקְדוֹשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (שמות יט, ו) 'וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכְת כְּהֲנִים וְגוֹי
 קְדוֹשׁ'. שָׂאם נִקְדָּשׁ עֲצִמְנוּ לוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁתְּחוּל עָלֵינוּ קְדֻשַׁת גְּבוּהָ וְלֹא יוֹכְלוּ
 שׁוֹנְאֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ לְעוֹלָם, וְזֶה שֶׁאֵמַר הַפְּתוּב (ירמיה ב, ג) 'קְדָשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה'
 רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֲכָלָיו יֵאָשְׁמוּ רְעָה תִּבְא עֲלֵיהֶם גָּאם ה'', שְׂפִינּוֹן
 שֶׁנֶּתְקַדְּשׁוּ לֵה' אֲסוּרִים לְנַגֵּעַ בְּהֶם, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּהֶם כְּנֹגֵעַ בְּכַבֵּת עֵינוּ (אור
 הַמְצוֹת (לֵאנִגְנֵר) ח"ג מְצוּהָ קמ). וְעֵינַי עוֹד טַעַם שֶׁכִּתְּבֵנוּ לְעִיל (מְצוּהָ קמה).

ספרי פר' ראה מז, בכורות לד. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ח, ספר המצוות לא תעשה
 ק"מ, סמ"ג לאוין רס"ד בסופו.

מְצוּהָ תַע

לְבָדֵק בְּסִימְנֵי הָעוֹף (מְצוּתָ עֲשֵׂה קצ"ד)

צְנוּת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָדֵק בְּסִימְנֵי הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, יא) 'כָּל צִפּוֹר
 מִהָרָה תֹאכְלוּ'.

משנה הלבית

ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות, וגם בזמן
 הזה אם הקדיש בהמה לקרבן והטיל בה מום
 ואכל ממנה עובר על לאו זה.

תע) סימני עופות. סימני עופות טהורים לא
 נתפרשו לן בתורה, אלא מנה
 הכתוב כ"ד עופות האסורין לנו ושאר כל
 העופות כולן מותרין, ואלו הן העופות
 הטמאין (א) הנשר, (ב) הפרס, (ג) העזניה, (ד)
 דאה, והיא הראה האמורה במשנה תורה, (ה)
 איה, והיא הדיה האמורה במשנה תורה, (ו) כל

למקבעיה אלא לפגול, אבל לפסול אפילו
 קודם זריקה נפסל, והניח בצריך עיון. והנה
 אמרו בספרי (פר' ראה מז) 'רבי אליעזר אומר
 מנין לצורם אוזן מבכור ואוכל ממנה שעובר
 בלא תעשה, תלמוד לומר 'לא תאכלו כל
 תועבה' וגו', אחרים אומרים בפסולי
 המוקדשים הכתוב מדבר', ובגמרא בבכורות
 (לד:) משמע דצורם אוזן בכור לא הוה אלא
 קנס דרבנן, והא דספרי לא הוה אלא
 אסמכתא בעלמא, עיין תוס' שם (לד) ד"ה ומי
 קניס) ובתוס' בחולין (קטו.) ובמשנה למלך¹.

1. הל' פסולי המוקדשין פי"ח ד"ה ודע.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שְׂצוּהָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בְּקִי בְּעוֹפוֹת וּבְסִימְנֵיהֶם לֵידַע אֵיזוֹ מֵהֶם טְהוֹר וְכִשֶׁר לֹאכִילָהּ. כִּי לֹא כָּל הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בַתּוֹרָה יְדוּעִים לָנוּ כְּדִי שְׂיִהְיוּ כָּל שְׂאֵר בְּחֻזְקַת טְהוּרִים אֶצְלָנוּ, וְלִפְיֶכָךְ צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּקִי בְּסִימְנֵים שְׂיִפְרֹם עַל פִּי קַבְּלַת הַסִּימָנִים שְׂמָסְרוּ לָנוּ חֻמְיָנוּ וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָה וְשֶׂקֶבְלוּ בְּנֵי הַמָּקוֹם, וְעַל פִּיהֶם נִתְנַהֵג (עיין אלה המצוות (האגוז) מצוה תע). וְכָל שְׂפָן כִּי יִקְרָה לְפַעְמִים שְׂיִתְרַחַק הָאָדָם מִן הַיִּשׁוּב עַל יְדֵי סִבָּה מִמְּסַבֵּב כָּל הַסְּבוֹת, וְיִרְעַב נַפְשׁוֹ לֹאכֹל וְלֹא יִמְצָא לֹאכֹל לְשַׁבַּע אֶת נַפְשׁוֹ רַק עוֹפוֹת, מִיָּנִים מְמִינִים שׁוֹנִים, וְאִם לֹא יֵהָא בְּקִי בְּסִימְנֵי הָעוֹפוֹת הַכְּשֻׁרִים נִמְצָא אוֹכֵל הַטְּמֵא וּמְשִׁיר הַטְּהוֹר, אוֹ יָמוֹת בְּרָעַב, וְלִכֵּן צְוֵתָה הַתּוֹרָה לְהִיּוֹת בְּקִי

משנה הלכות

שהרי תרנגולת דאגמא אמרינן בגמרא (חולין סב:) שהיו מחזיקין אותה בטהורה ולאחר זמן ראוהו דורסת, ולכן אין עוף נאכל אלא במסורת. וכל עוף שמסרו לנו אבותינו כטהור טהור, ושלא מסרו לנו יש לחוש¹. ובעי דוקא שיהא פשוט באותו מקום שזה עוף טהור², ועיין רש"י בחולין (סג: ד"ה במסורת) שאם זכור הוא באדם כשר שאכלו אוכל. מי שהוא במקום שנהגו איסור בעוף והלך למקום שיש להם מסורות אוכל עמהם³. והפלתי הקשה למה אין עוף נאכל בלי מסורת, וניזל בתר רובא כיון דרוב עופות טהורים, אבל כבר תירץ הריב"ש (סי' קצ"ב) דלא אזלינן בתר רובא משום מצות הבדלה שהתורה צותה בפירוש להבדיל, ועיין בבית שערים למרן זקיני ביורה דעה (סי' קמ"ד) מה שתירץ עוד בזה. ונחלקו האחרונים אודות התרנגולים

שהוא מין האיה, שנאמר בה 'למינה' (ז' העורב, ח' זרזיר, ט' בת היענה, י' התחמס, יא' השחף, יב' הנץ, יג' שרינגא, והיא מין נץ, שנאמר בו 'למינה', יד' הכוס, טו' השלך, טז) הינשוף, יז) התנשמת, יח) הקאת, יט) הרחם, כ) החסידה, כא) האנפה, כב) מין האנפה, שנאמר בה 'למינה', כג) הדוכיפת, כד) העטלף⁴. וכל עוף שאינו מהן אינו צריך בדיקה וכשר, ומי שאינו בקי בטמאים אוכל הטהורים במסורת שכך קיבלנו מאבותינו, ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיהא מוחזק אותו צייד שהתיר שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן⁵.

בזמן הזה עוף נאכל במסורת. ועכשיו שאין אנו בקיאים בהן ובשמותיהן כל עוף הבא לפנינו יש לחוש שמא דורס הוא⁶,

תע) א. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א ה"ד. יו"ד סי' פ"ב ס"א. ב. רמב"ם שם הט"ו. יו"ד שם ס"ב. ג. רמ"א שם ס"ג. ד. רש"י חולין סב: ד"ה חזיוה דדרסה. ה. עיין יו"ד שם ס"ה. ו. שם ס"ד.

בָּהֶם לְטוֹבָתָנוּ. וּמִיָּהוּ בְזִמְנָה אֵין אָנוּ סוֹמְכִין עַל הַסִּימָנִים רַק עַל הַקִּבְּלָה אָנוּ אוֹכְלִים, וְצָרִיךְ עַל כָּל פְּנִים לְהִיּוֹת בְּקִי בְּעוֹפּוֹת הַמְּקַבְּלִים לָנוּ לְהִיּוֹת כְּשָׂרִים.

הולין סא: סב: רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א, ספר המצוות מצות עשה ק"ט, סמ"ג עשין ס', יורה דעה סי' פ"ב.

מצוה תעא

שְׂלֵא לֶאֱכַל מִשְׂרֵץ הָעוֹף (לא תעשה רע"ז)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלֵא לֶאֱכַל מִשְׂרֵץ הָעוֹף, שְׁנֹאֲמַר (דברים יד, יט) 'וְכָל שֶׂרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי רָצָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַב רַחֲמָיו לְהַבְדִּיל אוֹתָנוּ מִלֶּאֱכַל דְּבָרִים טָמֵאִים כְּדֵי לְטַהֵר הַנִּשְׁמָה הַמְּסַתְּפָקֶת מִן הָאֲכָל לְפִי דְקוּתָהּ הַצְּלוּל, שְׂמוֹצִיאָהּ רַק הַחֶלֶק הַקְּדוֹשָׁה מִן הַמֵּאֲכָל, וְלָכֵן רָאוּי שְׂלֵא יִהְיֶה הַגּוֹף נִזּוֹן מִדְּבָרִים שְׂמֻטְמָטְמִין אֶת הַלֵּב, כִּי הֵם כְּמוֹ מָסַךְ לְשִׁכְל

משנה הלכות

כל שמתעופפים וכל דבר קטן שרוחש על הארץ.^א

לאוין רבים בבריה אחת. וכתב הרמב"ם^ב 'הרי שהיתה הבריה משרץ העוף ומשרץ המים ומשרץ הארץ, כגון שהיו לה כנפים והיא מהלכת על הארץ כשאר שרצים והיתה רבה במים, ואכלה לוקה שלש, ואם היתה יתר על זה מן המינין שנבראו בפירות לוקה ארבע מלקיות, ואם היתה מן המינין שפרין ורביין לוקה חמש, ואם היתה מכלל עוף טמא יתר על היותה משרץ העוף לוקה

אשר בחלקת צווארם אדום וערום בלי נוצות, אף שיש להם ג' סימני טהרה, ודעת רוב האחרונים לאוסרם, עיין בבית שער (שם) ובמשנת העמרמי שם. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תעא) גורי האיסור. כל האוכל כזית משרץ העוף במזיד ובהתראה לוקה,^ג אכל כל השרץ כולו אפילו היתה כל שהוא הרי זה לוקה, ולא בעי כזית כיון דהוה בריה כולה.^ד ואלו הם שרץ העוף, זבוב, או יתוש, וצירעה, ודבורה, וחגבים טמאים, וכיוצא בהן

תעא) א. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ה. **ב.** שם הכ"א. **ג.** שם ה"ה. **ד.** שם הכ"ג.

הָאָדָם, וְלֹא תִמְצָא הַנְּשֹׂמָה מְזוּן בְּשָׂרָיִם הַטְּמָאִים וְתִרְעַב נַפְשָׁה וְתָמוּת
 בְּהַתְּמַדַּת הַגּוֹף לְאֹכַל דְּבָרִים טְמָאִים, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (ברכות יח:): 'רְשָׁעִים
 בְּחַיֵּיהֶם קְרוּאִים מֵתִים'. גַּם כִּי מֵאֲכָלִים הַטְּמָאִים גָּסִים הֵם, וַיִּדְוַע כִּי יוֹתֵר
 תִּפְעַל הַנֶּפֶשׁ פְּעֻלָּתָהּ אִם תִּהְיֶה נְזוּנָה מֵהַדְּבָרִים דְּקִים וְלֹא מִן הָעֵכוּרִים
 הַנְּסוּסִים, וְכִמוּ שֶׁהָאֵמֶן הַטּוֹב לֹא יוּכַל לִפְעֹל אֶלָּא בְּכִלּוֹ, כֵּן הַנְּשֹׂמָה לֹא
 תוּכַל תֵּת כְּחֹה לִפְעֹל בְּלִתֵּי הַגּוֹף, וְאִם יִהְיֶה הַגּוֹף עֵכוּר וּמְטַמְּמָם לֹא יִצְלַח
 (מאה שערים (על המצוות) שער המישים). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי בְּהַמּוֹת טְהוּרוֹת בְּרִיתָן
 מִמְּדַת הַחֶסֶד וְהַטְּמָאוֹת מִדִּין, וְרוּחָן מְרוּחוֹת הַטְּמָאָה הַשְּׂטִיטָה בְּאֵוִיר,
 וַיִּשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן אוֹכְלֵינָן הַטְּהוּרִים (עיין מאה שערים שם).

חולין סו. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ב, ספר המצוות לא תעשה קע"ה, סמ"ג לאוין ק"ד,
 סמ"ק סי' ר"ט, יורה דעה סי' פ"א, יראים ק"ב.

משנה הלכות

אלא כונסין אותו מן העשבים בתוך פיהו ומקיאין אותו בכוורת כדי שימצאו לאכול בימות הגשמים". והרמב"ן והרא"ש והטור פסקו דדבש צרעין אסור, ומיהו אין צריך לחוש לו כי אינו נמצא בינינו כלל. דבש דבורים, אף על פי שנמצאו בו מעורבים גופי הדבורים ומחממין ומרתיחין הדבש מותר, שהדבורים פוגמין הדבש. ואע"ג דשרץ גם כן פוגם ואסור מכל מקום רגלי דבורים הם רק עצמות", ומכל מקום יש לזהר שלא לאכול דבש בלי סינון מפני תערובות הדבורים ונמלים דשכיח בדבש, וכן המנהג פשוט, והכל לפי המקום, ובמדינתנו ליכא שום חשש לזה, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

שש, משום עוף טמא, ומשום שרץ העוף, ומשום שרץ הארץ, ומשום שרץ המים, ומשום רומש על הארץ, ומשום תולעת הפירות, בין שאכלה כולה ובין שאכל ממנה כזית, לפיכך האוכל נמלה הפורחת הגדילה במים לוקה חמש', וכתב עליו הראב"ד ז"ל 'אסף דברים שאינם בעולם'. ומחלוקתם הוא בפ"י הגמרא (מכות טז): 'אכל פוטיא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צירעה לוקה שש'. וגם הרמב"ן ז"ל האריך להקשות על הרמב"ם בזה ופירש ד'פוטיא' הוא מין דג טמא וקטן, וכן פירשו הגאונים.

דבש. דבש דבורים ודבש צרעים מותר באכילה מפני שאינו מתמצית גופן,

מצוה תעב

לא תאכלו נבלה (לא תעשה רע"ח)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לאכל מבשר בהמה חיה ועוף שמתו או נתנבלו, שנאמר (דברים יד, כא) 'לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר'.

משרשי המצוה. על דרך הפשט כי בהמה אשר נולד בה חלי עד שמתה ממנה יגרם הפסד לגוף האדם אם יאכלנה, וכן אמרו מדרוך הרפואה שבשר נבלות ואפלו מרפות האסורות מוליד הפסד בגוף האוכלו על הרב אם לא על כלו (עיין חינוך מצוה עג), ואפלו האמות שמתרין בה

משנה הלבות

נשברה המפרקת ורוב בשר עמה, נקרע גבה, וכן חלק גבה, והיינו גיסטרא, נפסק רוב הקנה, ניקב הושט במקום הראוי לשחיטה כל אלו הוה נבילה מחיים^ג, ונבילות אלו אף שאסורים באכילה מחיים ולוקין עליהם מכל מקום לענין טומאה אינם מטמאים עד לאחר מיתה ממש, חוץ כשחתך ראש הבהמה לגמרי אף שהבהמה עדיין מפרקסת מטמא^א.

אי חלה על איסורים אחרים. ודעת הרמב"ם ז"ל^ד דנבילה הוה איסור מוסף על אינה זבוח^ח. גיד הנשה חייב משום נבילה להרמב"ם^ט ויש חולקין^י.

שיעורו וצירופו. האוכל עוף טהור חי לוקה בכל שהוא, עוף טהור מת עד שיהא

תעב) גדרי האיסור. בהמה חיה או עוף הטהורין שמתו מאליהן או שנפסלו בשחיטתן הרי זה נבילה האמור בתורה, והאוכל מהם כזית בעדים והתראה לוקה^ב. ואינו אלא בבהמות הטהורים ולא בבהמות הטמאים, לפיכך האוכל כזית בשר מבהמה טמאה בין שמתה מאליה ובין ששחטה, בין שחתך ממנה בשר מן החי ואכלה, אינו לוקה אלא משום לאו דטמא. ונבילה איכא עוד לבד מן הלאו איסור עשה שאינו זבוח^ז.

נבילות מחיים. האוכל כזית מבשר שנפל מבהמה טהורה לוקה^ז. ויש עוד נבילות מחיים ואלו הם, ניטל הירך וחללה,

(תעב) א. גבי טריפה. ועיין אברבנאל (דברים יד, ג-כא) גבי נבילה. **ב.** רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"א. **ג.** תוס' פסחים לו. ד"ה האוכל נבילה, ביצה כה. ד"ה בחזקת איסור. **ד.** רמב"ם שם ה"ד. **ה.** שם הל' שחיטה פ"ג ה"ט-כ. **ו.** עיין ש"ך יו"ד סי' ל"ג ס"ק ד. ונקודות הכסף ופרי מגדים שם. **ז.** רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ז ה"ב. **ח.** עיין שו"ת משנה הלכה ח"ג סי' צ"ט. **ט.** רמב"ם שם פ"ח ה"ו. **י.** כסף משנה שם בשם תשובת הרשב"א.

מקפידים על זה, וזה דבר מפרסם לכל אין צריך ראיה. ובמדרש (ויק"ר יג, ב) 'אמר רבי תנחום בר חנילאי משל לרופא שנכנס לבקר שני חולים, אחד יש בו פדי לחיים ואחד אין בו פדי לחיים, זה שיש בו פדי לחיים אומר לו דבר פלוני לא תאכל, וזה שאין בו פדי לחיים אומר כל מאי דבעי הכו לה, כך לדורות המכעיסים שהיה מנח ועד אברהם כירק עשב נתתי לכם את כל' (בראשית ט, ג), אבל ישראל שהם לחיי העולם הבא אמר 'את זה תאכלו' ואת זה לא תאכלו, הרי הוא דכתיב (משלי ל, ה) 'כל אמרת אלוהי צרופה' (עיין אברבנאל דברים יד, כב-כט).

מצות זו: חולין לב: זכחים טז. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד, ספר המצוות לא תעשה ק"פ, סמ"ג לאוין קל"ג, יורה דעה סי' ט"ו-טז, סמ"ק סי' ר"ב.

משנה הלכות

דנבילה מותרת לנכרי, מיהו דעת רש"י (חולין צב: ד"ה במקולין) ותוס' (שם צא. ד"ה כמאן דאמר גיד הנשה) לחד תירוצא, והרמ"ע מפאנ"ו¹ הביא כן בשם פסיקתא ועוד קצת פוסקים, דאפילו לעכו"ם בהמה שמתה מאליה אסורה, ולא הותרה לעכו"ם אלא בשר נחירה, דנחירה להם כשחיטה לישראל. ועיין הבית שערים למרן זקני (יו"ד סי' ט"ו וסי' ק"ט) ובמשנת העמרמי שם בסופו².

שאר פרטים. דם נבילה אינו בכלל בשר ואינו מטמא³. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

בו כזית⁴. וגידים ועצמות מצטרפין לכזית וברמב"ם כתוב אין מצטרפין², האוכל עצמות וגידים לחוד פטור³. נבילה וטריפה מצטרפין דטריפה תחילת נבילה הוא, ולא שאר איסורים¹.

באינה ראויה לאכילה. ואינו חייב אלא כדרך אכילתן¹, ותהא ראויה לאכילה, נסרחה הנבילה עד שאינה ראויה לגר אין חיוב באכילתה², ומכאן למדו לכל נותן טעם לפגם דמותר מן התורה³.

מתה מאליה לגוי. והנה בתורה כתיב בנבילה 'או מכור לנכרי', ופשוט

יא. רמב"ם שם פ"ד ה"ג. יב. עיין ביו"ד סי' צ"ט ס"א. יג. שם ה"ה. יד. שם ה"ו. טו. שם פ"ד ה"י-יא. טז. עיין רמב"ם הל' אבות הטומאה פ"א ה"ד. יז. עיין פרי מגדים יו"ד סי' ק"ג מש"ז ס"ק א. יח. עשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח"ג פכ"א. יט. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' צ"ד, ח"ה סי' פ"ה ופ"ז, ח"ו סי' קכ"ח. כ. רמב"ם הל' אבות הטומאה פ"א ה"ד. ועיין מנחת חינוך.

מצוה תעג

לְהַפְרִישׁ מֵעֵשׂוֹר שְׁנֵי (מִצְוֹת עֲשֵׂה קצ"ה)

צְוֹה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַפְרִישׁ מֵעֵשׂוֹר שְׁנֵי, שְׁנַאמַר (דברים יד, כב) 'עֵשׂוֹר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ.

מֵאֲשֶׁר שֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁאֲחֵר שְׁהוּזְהִיר מִשֶּׁה רַבְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל שְׁיַעֲבְדוּ אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּאִמּוּנָה וְהַדְּבָרִים הַנִּפְשָׁיִים, וְאַחֵר כֶּךָ בְּמֵאֲכָלוֹת וּבְדְבָרִים הַגּוֹפְנִיִּים, בָּא לְלַמֵּד אִיךְ יַעֲבְדוּ אוֹתוֹ בְּמִמוֹנָם וּתְבוּאוֹתֵיהֶם. וְאָמְרוּ רַז"ל (תענית ט.) "עֵשׂוֹר תַּעֲשֶׂר' בְּשִׁבִיל שְׁתַּתְעִשֶׂר', וְלֹא תֵאמַר לָמָּה לִּי הַעֲשִׂירוֹת, דְּעַקֵּר הַסִּפָּה הוּא לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל הַיָּמִים'

משנה הלכות

למעשרות באחד בתשרי לתבואות וקטניות וירקות, ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, תבואה וקטניות שהגיעו לעונת מעשר לפני ראש השנה של שלישית מפרישין מעשר שני אף על פי שנגמרו בשלישית, וכן פירות האילן לפני ט"ו בשבט, לאחר ראש השנה ולאחר ט"ו בשבט מעשרין מעשר עני'. הירק בשעת לקיטתו עישורו, אם נלקט בשלישית מעשרין אותו מעשר עני, ואם נלקט בשנית מעשרין שני'. אתרוג שוה לאילן בג' דרכים, ולירק בדרך אחד שהולכין אחר לקיטתו לענין מעשר שני', אתרוג בת שישית שנכנס לשביעית אפילו היתה כזית ונעשית כככר חייב במעשר^ט. האורז והדוחן והפרגון ושומשמן ופול המצרי הולכין אחר גמר פרי'.

תעג) חיובו. קיום המצוה, אחר שהפרישו הבעלים מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני^א, והמעשר הזה אינו צריך ליתנו לאחרים אלא הוא לבעלים ואוכלין אותו בירושלים^ב (ועיין במצוה תמ"ב פרטי דינים בזמן הזה האין נוהגין במעשר שני בארץ ישראל). מעשר שני ניקח בשנה ראשונה ושניה ורביעית וחמישית של שמיטה^ג. וכל המחוייב במעשר ראשון מחויב במעשר שני, וכל מי שתורם במעשר ראשון תורם במעשר שני^ד.

משנה לחברתה. ואין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, כלומר משנה זו על חברתה^ה. התחלת השנה

תעג) א. רמב"ם הל' מעשר שני פ"א ה"א. יו"ד סי' של"א סק"ל-קלא. **ב.** רמב"ם שם פ"ב ה"א. יו"ד שם סקל"ב. **ג.** רמב"ם שם פ"א ה"א. יו"ד שם סק"ה-קכו. **ד.** רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם סק"ט, עיין שם. **ה.** רמב"ם שם פ"א ה"טו. **ו.** רמב"ם שם פ"א ה"ב. יו"ד שם סק"ה. **ז.** רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם סק"ו. **ח.** רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם. עיין משנה הלכות ח"ג סי' רכ"ז. **ט.** רמב"ם שם ה"ו. יו"ד שם. **י.** רמב"ם שם ה"ח.

(דברים יד, כג). וְאִם תֹּאמַר אַחַר שְׁאֵתָהּ וּבְנִיָּךְ וּבְנוֹתֶיךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ תֹּאכְלוּ
הַמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ שְׂאֵר תְּבוּאָהּ, וְתַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לֹאמֹר אִם כֵּן מִה תֹּעֲלֶת
בְּהַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה מִשְׂאֵר הַתְּבוּאוֹת אַחַר שְׂזֵז וְזֹז יֹאכְלוּ הַבְּעָלִים, דַּע
לְךָ שֵׁישׁ בָּנָה תֹּעֲלֶת גְּדוּלָה שְׂבֵה־פְרִישְׁךָ אוֹתוֹ הַמַּעֲשֵׂר וְתוֹלִיכְנוּ לִירוּשָׁלַיִם
לְאָכְלוֹ שֵׁם לְשֵׁם מִצְוֶה לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ 'תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה'" גַּם
בְּאֲכִילָהּ, וְתִקְנֶה הַתְּכוּנָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת בְּעֲשׂוֹת הַדְּבָרִים לְשֵׁם מִצְוֶה
לְהַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ וְיִתַּעֲלֶה וְיִרְאֶתוֹ (אברבנאל דברים יד, כב-כט).

מס' מעשר שני, ר"ה יב: רמב"ם הל' מעשר שני, ספר המצוות מצות עשה קכ"ח, סמ"ג עשין
קל"ו, יורה דעה סי' של"א.

משנה הלכות

זולת אכילה ושתייה וסיכה, ואפילו לדבר
מצוה כגון לתכריכין למת אסור, את שדרכו
לאכילה יאכל, ואת שדרכו לשתייה שותה,
לסיכה סך כדרכו^{יא}.

פדיונו ושאר פריטים. ופודים מעשר שני
כסף צורה^{יב}, ובעלים הפודין מוסיפין
חומש, ואשה אינה צריכה להוסיף חומש^{יג}.
ערל, טמא, ואונן, אסורין במעשר שני ואם
אכלו לוקין^{יד}. ואסור לאבד מעשר שני^{טו}. ונוהג
בזמן שהתרומות והמעשרות נוהגין.

פירות של שניה שנתערבו בשלישית הולכין
בתר רוב, מחצה על מחצה מפריש מעשר
שני מן הכל^{טז}. הבצלים הסרוסים שמנע מהם
מים ל' יום לפני ראש השנה, ושל בעל שמנע
מהם שלש עונות לפני ראש השנה, מתעשרין
לשעבר, פחות מכאן אף על פי שהתחילו
ליבש קודם ראש השנה מתעשרין להבא^{יז}.

הבאתו לירושלים. מעשר שני אין מביאין
אותו מחוץ לארץ^{יח}. מעשר שני
שהביאו לירושלים אסור להוציאו לשום דבר

יא. שם הי"א. יו"ד שם סקכ"ה. יב. רמב"ם שם ה"ט. יג. רמב"ם שם הי"ד. יד. רמב"ם שם פ"ג ה"י-יא.
טו. רמב"ם שם פ"ד ה"ט. יו"ד שם סקל"ח. טז. רמב"ם שם. ושמ פ"ה ה"א-ב. יז. רמב"ם שם פ"ג
ה"א. וה"ד-ה. יח. רמב"ם שם ה"ט.

מצוה תעד

לְהַפְרִישׁ מֵעֵשֶׂר עֲנִי (מצות עשה קצ"ו)

צְוָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַפְרִישׁ מֵעֵשֶׂר עֲנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית וְהַשְּׁשִׁית לְשִׁמְטָה, שְׁנַאֲמַר (דברים יד, כח) 'מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מֵעֵשֶׂר תְּבוּאָתְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁמִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה (שם, כט) 'לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, כִּי הַשֵּׁם יִתְּבָרֵךְ רְצָה לְזַכּוֹתֵנוּ לְהִיּוֹת שְׁלוּחָיו לְפָרְנָם עֲנִיִּים לְמַעַן נִתְּבָרֵךְ עַל יָדוֹ בְּשִׁבִיל זֶה וְלִכְן צְוָה לִתֵּן לָהֶם, וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ חֵם וְחִלְיָה לִתֵּת לָהֶם מִשְׁלוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַן לָנוּ, כִּי הוּא יִתְּבָרֵךְ שְׁמוֹ מִסְפִּיק לְכָל חַי דֵּי צָרְכָם, וְהוּא גַם הוּא הָיָה יָכוֹל לָקַח הַחֶלֶק הַזֶּה מִשְׁלָךְ וּלְתַתּוֹ לְהַעֲנִי, אֲלֵא לְרַע מִזֶּלֶם יְבוֹאוּ

משנה הלכות

המתחלק בגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באים ונוטלים על כרחו, ואפילו עני שבישראל שיש לו שדה מוציאין ממנו בעל כרחו, אבל המתחלק בבית נותנו לכל עני שירצה^א. ובבית אם אין לו ליתן כדי שובע נותן לכל עני אפילו כזית שאין מצוה ליתן כדי שבעו אלא בשדה^ב.

לאיזה עני נותנין. איש ואשה שבאו לבית נותנין לאשה תחילה, אב ובנו, איש וקרובו, שני אחיו, שני שותפיו, שהיה אחד מהן עני נותן לו האחר מעשר עני שלו, היו שניים עניים נותנים זה לזה, וכן שני עניים שקבלו שדה באריסות^ג. המקבל שדה לקצור

תעד) חיובו. קיום המצוה, בעל הבית לאחר שהפריש מעשר ראשון מפירותיו בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפריש עוד מעשר אחד והוא נקרא מעשר עני, והוא במקום מעשר שני הנלקח בשאר שנים (עיי' מצוה תע"ג), ונותנו לעניים, ואין בשתי שנים אלו מעשר שני^ד.

ליתן כדי שבעו. בעל השדה שהיה לו מעשר עני נותן לכל עני שיעבור עליו כדי שבעו^ה, ועיין ברמב"ם^ו שיעור לכל מין ומין. היה לו דבר מיעוט והעניים מרובין ואין בו כדי ליתן לכל אחד ואחד כשיעור, נותן לפניהם והם מחלקין ביניהם^ז. מעשר עני

תעד) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ו ה"א וה"ד. **ב.** שם ה"ז. טור יו"ד סי' של"א. **ג.** שם ה"ח. **ד.** רמב"ם שם ה"ט. טור שם. **ה.** רמב"ם שם ה"י. טור שם. **ו.** ט"ז שם ס"ק ל"ב. **ז.** ש"ך ס"ק קס"ו. **ח.** רמב"ם שם ה"ב. **ט.** ש"ך שם. **י.** רמב"ם שם ה"ג-יד. טור שם. **יא.** ש"ך שם.

בְּצִמְצוּם מְזוּנָם וְקִבְּלַת חַיּוֹתָם עַל יְדֵי אַחֲרִים, וּלְפִיכָּה אָמְרוּ חַז"ל (ב"ב ט:)' הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעַנִּי מִתְּבָרָךְ בְּשֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת וְהַמְּפִיסוֹ מִתְּבָרָךְ בְּאַחַד עָשָׂר בְּרֻכּוֹת' (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קצה. ועיין חינוך מצוה סו). וְאַחַר שְׁעָלִיתָ לִירוּשָׁלַיִם שְׁתִּי שָׁנִים וְאָכַלְתָּ שֵׁם וְשִׁמְחָתָ בְּכָל הַטּוֹבִי', שָׁנָה שְׁלִישִׁית תִּשְׂמַח הָעֲנִיִּים נִפְשׁוֹת הָאֲמֻלָּיִם אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ, וְגַם שְׁלֹא יִכְבֵּד עָלֶיךָ הָעֲלִיָּה שָׁנָה שְׁנִיָּה וְתִהְיֶה קֶזֶן בָּהּ חֵם וְחֲלִילָה (שפתי כהן (צפת) דברים יד, כח). וְצָוָה בְּשְׁלִישִׁית וּבְשִׁשִּׁית, כִּי בְּרֵאשׁוֹן וּבְשֵׁנִי אוֹלֵי יֵשׁ לֹא לְעַנִּי קֶצֶת מְשֻׁנֵּת הַשְּׂמֻטָּה, וּמָה שֵׁיֵשׁ לֹא בְּשְׁלִישִׁית יִסְפִּיק עַד הַשְּׁשִׁית.

פאה פ"א, ר"ה יב: יבמות ק. רמב"ם מתנות עניים פ"ו, ספר המצוות מצות עשה ק"ג, סמ"ג עשין קס"א, טור יורה דעה ש"א.

משנה הלכות

מסיני שיהיו מפרישים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית.

שימוש במעשר עני. מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה, ואין משלמין ממנו תגמולין, ואין פודין בו שבויים, ואין עושין בו שושבינות, ואין נותנין ממנו לצדקה, ואין מוציאין אותו מהארץ לחוץ לארץ, אבל משלמין ממנו גמילות חסדים, וצריך להודיעו שהוא מעשר עני^ח. עני אינו יכול לשלם חוב שלו מצדקה^ט. ונוהג בכל אישי ישראל כתרומות ומעשרות.

ונתן לו שלישה או רביעה בשכרו אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, אמר לו שלישי ממה שאתה קוצר בלבד הוא שלך, אין לו כלום עד שיקצור, ובשעת הקצירה הרי הוא עני ומותר בכלהו^י.

שנת השמיטה. שנת השמיטה אין בה מעשר כלל, ובחוצה לארץ שאין בה שמיטה מפרישין בארץ מצרים ובעמון מואב מעשר ראשון, ומעשר עני, מפני שהארצות האלו קרובות לארץ ישראל כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית, והלכה למשה

ח. ע"פ דברים כו, יא. ט. רמב"ם שם הט"ו. י. שם ה"ה. יא. רמב"ם שם ה"ז. טור שם. ט"ז שם. ש"ך שם. יב. יו"ד סי' רנ"ג סי"ב. ועיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"ב סי' קנ"א.

מצוה תעה

שלא לתבע החוב בשמטה (לא תעשה רע"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לתבע החובות בשנת השמטה אלא ישמטם לבעליהם, שנאמר (דברים טו, ב) 'שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'.

משרשי המצוה. מה שנראה לפי הפשט שצוה הקדוש ברוך הוא שלא לתבע חוב שעברה עליו שביעית, שפיון שעבר כל כך זמן רב ולא היה בידו לשלם חובו היה מחמלת ה' עליו שלא לתבעו עוד, כי בחנם הוא נוגשו ומצערו ובביתו אין כל. ונצטווה על זה בשנת השמטה שבו צוה ה' להפקיר נכסיו ופרדסיו וכרמיו וכל נכסים דאית להון אחריות, להראות כי השם יתברך אדון הכל הוא, וכרצונו נתן לו וכרצונו צוהו להפקירו לאחרים, ולכן לא יקשה לו להשמט החוב שאין לו לעני לפרע, כי גם

משנה הלכות

שרוצה בקבלתו אם יחזירוהו לו^א. והמחזיר הלואתו אחר השמיטה אף על פי שאינו מחוייב רוח חכמים נוחה הימנו, ואומר מתנה אני נותן לך, ואם אינו יודע לומר כן מסבבין עמו עד שיאמר כן^ב.

במשכון ועל ידי בית דין. ומותר לתבוע חובו שהלוה לו על המשכון והוא שיהיה חוב כנגד המשכון, ויש חולקין דאפילו שלא כנגד המשכון^ג. ולהרמב"ם^ד היה בחוב יתר על המשכון משמט את היתר. המוסר שטרותיו לבית דין יאמר להם אתם גבו לי^ה,

תעה) גדרי הלאו. מלוה התובע חוב שעברה עליו שנת השמיטה עובר בלאו ועשה^ו ואינו לוקה לפי שאין בו מעשה^ז.

הרוצה להחזיר חובו. והלוה אינו חייב להחזיר לו חובו כיון שהתורה פטרו מלשלם, החזיר לו הלוה החוב מעצמו אומר לו המלוה משמט אני (צריך שיאמר בפה דכתיב (דברים טו, ב) 'זוה דבר השמיטה'), והלוה אומר אף על פי כן מקבל ממנו, ולא עבר על כלום שהרי לא נגשו^ח. ומותר לומר משמט אני ופושט ידו לקבלו כדי שיבין הלוה

תעה) א. ע"ע חינוך מצוה פד. ב. רמב"ם הל' שמיטה פ"ט ה"א. ג. חינוך. ד. רמב"ם שם הכ"ח. חו"מ סי' ס"ז סל"ו. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"י סי' ערה-רע"ז, ומה"ת ח"ד סי' ר"ג. ה. עיין רמב"ם שם הכ"ט. ש"ך חו"מ שם ס"ק י"א. ו. רמב"ם שם הכ"ח-כט. חו"מ שם. ז. רמב"ם שם הי"ד. חו"מ שם סי"ב. ח. שם. ט. רמב"ם שם הט"ו. חו"מ שם סי"א.

בְּזֶה יִסְמָךְ עַל ה' הַטּוֹב וְלֹא יִתְפַּעְעֵנוּ עוֹד, וּבְרָצוֹנוֹ לְהִיטִיב לּוֹ כְּהִנֵּה וּכְהִנֵּה
אִם יִשְׁמַע לְדַבְּרָיו, אוֹ לְהַחְסִירוֹ מִכָּל אִם יַעֲבֹר עַל דְּבָרָיו. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד
כִּי שְׂבִיעִית קָדַשׁ מֵעֵין עוֹלָם הָבֵא עַל כֵּן רְאוּי לְהַנִּיחַ עִסְקֵי הָעוֹלָם בְּלָם,
וְהִנַּחַה לְמַדְיֵנוֹת עֲשֵׂה 'כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה'', וְהִבֵּן (מַעֲמֵי מִצְוֹת לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא
תַעֲשֶׂה עִרְב).

שְׂבִיעִית פ"י, גִּטוּין ל"ז. מִכּוֹת ג': שְׂבִיעוֹת מַח: רַמְב"ם ה"ל שְׁמִיטָה פ"ט, סֵפֶר הַמִּצְוֹת מִצְוֹת
עֲשֵׂה קמ"א, לֹא תַעֲשֶׂה ר"פ, סמ"ג עֲשִׂין קמ"ט וְלֹאֵוִין ר"ע, סמ"ק סי' רנ"ט, חוֹשֵׁן מִשְׁפָּט סי'
ס"ז.

מִצְוַת תְּעוֹ

לְנַגֵּשׁ הָעֵבֹרִים שִׁיפְרַע חוֹבוֹ (מִצְוֹת עֲשֵׂה קצ"ז)

צְוֹת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנַגֵּשׁ לְנִכְרֵי וּלְהַכְרִיחוֹ לְפָרַע חוֹבוֹ, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים
טו, ג) 'אֵת הַנִּכְרֵי תִגְשׁ'.

מִשְׁנַת הַלְבוֹת

נחלקו הפוסקים אי נוהג, ובחושן משפט¹
פסק המחבר דנוהג, והרמ"א כתב 'יש אומרים
שאינו נוהג בזמן הזה, ועליהם סמכו במדינות
אלו שאין נוהגים דין שמיטה'. והלל תיקן
פרוזבול שלא תשמט כספים, וזהו גופו של
פרוזבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים
שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה,
והדיינים או עדים חותמין ובדיעבד אפילו
בע"פ מועיל בפני שלשה, ונכון ליהזר בזה כי
רב התועלת ואין כאן חסרון. ואין היתומים
צריכין פרוזבול².

תְּעוֹ (גַּדַר הַמִּצְוָה לְדַעַת הַרַמְב"ם. זֶה לְשׁוֹן
הַרַמְב"ם³ 'וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְנַגֵּשׁ אֵת

וכן בית דין שפסקו את הדין וכתבו איש
פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך אין
שביעית משמט⁴.

הַמַּתְנָה שְׁלֹא תַשְׁמַט, וְשֶׂאֵר חוֹבוֹת שֶׁאֵינֶן
נִשְׁמַטוֹת. הַמְלוּה לַחֲבִירוֹ וְהַתְנָה

שֶׁלֹא תַשְׁמַט שְׂבִיעִית הִרִי זֶה מִשְׁמַט, וְאִם
הַתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹא יִשְׁמִיט הוּא חוֹב זֶה תִּנְאוּ
קִיִּים שֶׁזֶה חִיִּיב עֲצָמוֹ בַּמּוֹמֵן אַחַר שְׂבִיעִית⁵.
הַחֲנוּנִי, וְשֶׁכֶר שְׂכִיר, וְכַתּוּבַת אִשָּׁה שֶׁגִּירְשָׁה
קוֹדֵם שְׂבִיעִית, אֵין שְׂבִיעִית מִשְׁמַטִּת⁶.

שֶׂאֵר פְּרָטִים. וְאֵין חִילוּק בֵּין הַלוּה לּוֹ
פְּרוּטָה לְהַלוּה לּוֹ מֵאָה אֶלֶף מִנָּה.
וְנוֹהֵג בְּזִמְנֵי הַבַּיִת בְּזַכְרִים וְנִקְבוֹת, וּבְזִמְנֵי הַזֶּה

י. רַמְב"ם שֵׁם. יא. רַמְב"ם שֵׁם ה"י. חו"מ שֵׁם ס"ט. יב. רַמְב"ם שֵׁם ה"א וְה"ג. חו"מ שֵׁם ס"ד-טו וְס"ז.
יג. שֵׁם ס"א. יד. חו"מ שֵׁם ס"ח. **תְּעוֹ** א. ה"ל מְלוּה וְלוּה פ"א ה"ב.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוּא לַעֲשׂוֹת סִיג וְגֵרֵר שְׁלֹא נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַגּוֹיִם וּמַעֲשֵׂיהֶם וְעֲצָתָם, וְזֶהוּ יִהְיֶה כְּשֵׁלֹא נַחְמַל וְלֹא נַחִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יִהְיֶה לָנוּ קְרוֹב דַּעַת עִמָּהֶם לְרַחֵם עֲלֵיהֶם כְּעַל נַפְשׁ אֲחִינוּ מִיִּשְׂרָאֵל (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קצת. עיין חינוך). וְכֵן הַצְּוִי מֵאַחַר שְׂאֵמְרָה הַתּוֹרָה (דברים שם) 'אֵת אַחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ' לֹא תֹאמַר דָּגַם הַנְּכָרִי כֵן. גַּם כִּי כְּשֵׁאִין לָגוֹי לְפָרַע וְאִי אֵתָהּ דוֹחֵקוּ לְפָרַע, אֵתָהּ מְחִיחֶהּ וּמְהַנְהִיחֶהּ מִמּוֹנֵךְ וְעוֹבֵר עַל "לֹא תַחֲנַם" (דברים ו, ב) לֹא תִתֵּן לָהֶם מִתְּנַת חֲנָם' (ע"ז ב, 2). וְכִשְׂאֵתָהּ דוֹחֵקוּ לְפָרַע חוֹבוֹ אִין לָךְ הִרְחַקָה גְּדוֹלָה מְזוֹ (עיין טעמי מצות שם). וְהִרְמַב"ן (ספר המצוות שורש שישי) סִבְרָא לֵהּ שְׁלֹא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְהַזְכִּיר עַל הַחֲמֵלָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּעֵשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנַחְמַל עַל אֲחִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא

משנה הלכות

לאחר שיפייסנו, ועיין בגמרא קידושין (סג). 'על מנת שאדבר עליו לשלטון מקודשת' דבהיא הנאה הוה שוה פרוטה, והכי נמי מהנהו בזה, ומיהו אם יש לו שום תועלת בהארכת זמן מותר. אבל מפני דרכי שלום ליכא כאן, דיכול לומר לו זווי צריכנא, ואפילו רואהו שיש לו כסף יכול לומר מקח טוב איתרמי לי וצריכנא לזווי¹.

גר תושב. גר תושב אין מצוה לנוגשו, ואם נוגשו אינו עובר עליו דאינו בכלל ישראל ולא הוי נכרי לענין זה, וישראל בני רחמנים הם¹.

דעת הרמב"ן במצוה זו. והרמב"ן ז"ל¹ ומהראשונים והאחרונים פירשו דאין זו מצות עשה אלא שהישראל עובר גם בעשה כשנוגש את ישראל, ומיהו אפילו

העכו"ם ולהצר לו שנאמר ל'נכרי תגוש', מפי השמועה למדו זו מצות עשה¹. ובספר המצוות (מצוה קמ"ב) 'הוא שצונו לנגוש הנכרי ולהכריחו לפרוע חובו, כמו שנצטוינו לחמול על ישראל והזהירנו מלנגוש אותו, והוא אמרו יתברך "את הנכרי תגוש", ולשון הספרי (פר' ראה ס) "את הנכרי תגוש' זו מצות עשה¹'.

לא תחנם בהארכת זמן פרעון. והמארין זמן לנכרי על פרעון חובו בלי תשלום פרעון אלא מצד רחמנות עליו ועל ביתו, וגם לא מצד היראה מהעכו"ם שירע לו או להפסד חובו, הרי ביטל עשה זו¹, וגם עובר על לאו ד'לא תחנם'¹ שהרי בהארכת הזמן נותן לו שיווי כסף מה שהיה יכול לקבל ממנו אם לא היה מרצה, או שהיה צריך לשלם

ב. ע"ע מצודת דוד מצוה תקיט. ג. ע"פ חינוך. ד. מנחת חינוך. ה. עיין חינוך ומנחת חינוך. ו. מנחת חינוך. ז. ספר המצוות שורש שישי.

לְנִגְשֵׁם בְּשַׁעַת דְּחֻקָּם וּבְנִכְרֵי מִתָּר, כִּי אֲנַחְנוּ נִשְׁלַם לָהֶם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, אִם נוֹגֵשׁ הַנִּכְרֵי אֶת יִשְׂרָאֵל וּמִצַּר לוֹ וּמִבְקֵשׁ רַעְתּוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ רִבִּית וְנוֹגֵשׁ לְפָרַע לוֹ בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ לָמָּה הַיִּשְׂרָאֵל לֹא יֵשִׁיב לוֹ גְּמוּלוֹ כְּרֹאשׁוֹ וְכֹאשֶׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ, וְהַתּוֹרָה הַתִּירוֹ (אלה המצות (חאגיז) מצוה תעו).

ספרי ראה ס, רמב"ם הל' מ"ז פ"א, ספר המצוות מצות עשה קמ"ב.

מצוה תעו

לְהַשְׁמִיט הַכֶּסֶפִּים בַּשְּׂמִטָּה (מצוה עשה קצ"ח)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַשְׁמִיט הַחֹבוֹת בְּשַׁנַּת הַשְּׂמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, ג) 'וְאִשֶּׁר יִהְיֶה לָּךְ אֶת אַחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ'.

מִיִּשְׂרָאֵל הַמְּצֻוֶה. לְפִי שְׁדֻדָּה הַמוֹכֵר מְעַט מְעַט וּזְקַפּוֹ עָלָיו בְּמִלּוֹה לְזִמְנָה מְרַבָּה מְעַלָּה הַשְּׁעָר וּמִבְקֵשׁ שְׂכָר כְּיוֹתֵר בְּעָרְמָה וּבְתַחֲבוּלוֹת שְׁעוֹשֶׂה לְהַעֲלוֹת בְּשׂוֹי, נִמְצָא הָעֲנִי קוֹנֶה וְאִין לוֹ לְשַׁלֵּם כְּזִמְנָה הוּא מְשַׁלֵּם כְּפָלִים לְאַחַר זִמְנָה, וְהַעֲשִׂיר הַמוֹכֵר לוֹ וּזְקַפּוֹ עָלָיו בְּמִלּוֹה גָּזְלוֹ לְמַחְצָה שְׂכָר, וְלִכְּנֵן חִיבְתּוֹ הַתּוֹרָה לְמַשְׁךְ יָדוֹ שֶׁיִּשְׁמִיט וַיִּפְסֵד אֶת הַכֹּל וַיִּצְמַצֵּם מַחְצַת

משנה הלכות

משום 'לא תחנם' וצריך עיון בזה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תעו) גדרי המצוה. אדם מישראל שיש לו חוב אצל חבירו ולא קיבל עליו משכון, ולא מסר שטרותיו לבית דין, ולא כתב פרוזבול, הרי זה מצות עשה לשמטו בשביעית, עבר ולא שמטו וביקש החוב מהלוה הרי זה עובר בעשה זו, ובלאו, ואינו חייב לשלם לו^א. ואין שביעית משמטת

להרמב"ן ודעימיה דאין זה מצות עשה לנגוש נכרי. מכל מקום המאריך חוב לעכו"ם בלי שום תועלת לישראל עושה איסור לכולי עולמא משום 'לא תחנם' לא תתן להם מתנת חנם, אלא דלא עובר בעשה זו אלא בלאו. ונסתפקתי כשנעשה טובה לעכו"ם ממילא, כגון שיש לו מעות אצלו ומתרשל ללכת אחריו לבקשו ולא נתכוון כלל לטובתו, אלא שהעכו"ם ממילא יש לו טובה אי עובר, ונראה דכיון דסוף סוף העכו"ם נהנה עובר

בְּרָזַל לְהִתְרַחֵק מִן הַגָּזֶל וְהִדּוּמָה לוֹ (מעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קצו. ועיין חינוך). זולת פי התורה לא תחייב לשמט המלוה על המשכון ולא המוסר שטרותיו לבית דין ולא המלוה לזמן קצוב כגון לעשר או עשרים שנה, ולא חיבה אלא למי שהיה בערבון היד כמו שפכתוב (דברים שם ב) 'מִשֵּׁה יְדוּ' יִשְׁמַט, וְהָא כִּי נִרְאָה מָזָה שֶׁהִלְוֵהוּ בְּלִי מִשְׁכּוֹן וְלֹא מִסֵּר שְׁטְרוֹתָיו לְבֵית דִּין וּבְשַׁעַת הַלְוָאתוֹ חִשַּׁב שְׂאֵם לֹא יַחְזִיר לוֹ לֹא יִבְיָאֵהוּ לְשֵׁלָם בְּעַל כְּרַחוּ וְאִם יִהְיֶה לוֹ בְּרִצּוֹנוֹ יַחְזִיר, וְלִכֵּן עִם בּוֹא הַשְּׁמִטָּה וְלֹא הַחְזִיר

משנה הלכות

אי משמט בתוך ל' יום מחלוקת הפוסקים.⁹
השמטת שבועה. ושביעית משמטת שבועה שנתחייב לו בשביל ממון ופטור מלישבע'. כפר בחוב ועברה עליו שמיטה ואח"כ הודה או באו עדים שחייב לא נשמט.¹⁰ ובהשגות¹¹ תמה האיך משמט שבועה כיון דאם יודה ישלם, וכתב דדוקא בכפר ונשבוע אינו משמט אבל כפירה בלא שבועה משמט. ועיין בטור שולחן ערוך¹². שבועות השותפין והשומרין וכיוצא משבועות שאם יודה משלם, אין שביעית משמטת.¹³

פרוזבול ושאר פרטים. בתובע חובו וטען הלוח שהיה לו פרוזבול ונאבד נאמן¹⁴. תלמיד חכם שהלווה זה לזה ומסר דבריו לתלמידים אינו צריך לכתוב פרוזבול מפני ששמיטת כספים בזמן הזה מדרבנן ובדברים בלבד נדחה¹⁵. ונחלקו הפוסקים אי

כספים אלא בסופה, בערב ראש השנה בסוף מוצאי שביעית משתשקע החמה?¹⁶ ומצוה זו חובת גברא הוא, ונוהג בין בארץ ובין בחוץ לארץ, ומיהו גזירת הכתוב דאינו נוהג מדאורייתא אלא בזמן שהיובל נוהג¹⁷. ובבית שני מחלוקת הראשונים¹⁸ אי היה נוהג מהתורה, ובזמן הזה עיין לעיל (מצוה תע"ה). ומיהו אף דהמצוה חובת גברא אפילו צווח איני משמט אינו כלום, דהחוב נפקע מאפקעתא דמלכא, עבר וגבה החוב לאחר שביעית בעל כרחו הרי זה גזל וחייב להחזיר לו המעות, מת גובים מן היורשים¹⁹. סיבב אותו לאחר שגבה בכל אופן שהוא ואמר לו שהוא נותנו לו במתנה, הרי אלו שלו ונפטר מן הגזל²⁰.

הלואה לזמן. המלוה לזמן כגון לעשר או שישים שנה או יותר אין השביעית משמט כל זמן שלא עבר הזמן²¹. סתם הלואה

ב. עיין מכות ג: ג. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ סי' ס"ז ס"ל. ד. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"א. ה. חתם סופר גיטין לו. ד"ה בזמן. מנחת חינוך. ו. מנחת חינוך. ז. רמב"ם שם הכ"ט. חו"מ שם ס"ו. ח. רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם ס"י. ט. עיין בב"ח חו"מ שם, והובא בקצות החושן ס"ק ד. ועיין מנחת חינוך. י. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ו. יא. רמב"ם שם ה"ח. חו"מ שם ס"ז. יב. ראב"ד שם ה"ח. יג. סי' ז'. יד. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ ס"ו. טו. רמב"ם שם הכ"ד. חו"מ שם ס"ג. טז. רמב"ם שם הכ"ז. חו"מ שם ס"כ.

יִשְׁמַט כִּי נִרְאָה שְׂאִין לוֹ לְהַחְזִיר, וְאִם יִהְיֶה לוֹ וַיִּרְצָה מְדַעְתּוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר
גַּם לְאַחַר הַשְּׂמֵטָה.

מראה מקומות עיין במצוה תע"ה.

מצוה תעח

שְׁלֹא נִמְנַע הַחֶסֶד וְהַצְדָּקָה (לא תעשה ר"פ)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִמְנַע הַצְדָּקָה וְעֵשִׂית הַחֶסֶד מֵאֲחִינוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁישׁ בְּיַדְנוּ לְהַחְזִיק לָהֶם, שְׁנֹאֲמַר (דברים טו, ז) 'לֹא תִאֲמַץ
אֶת לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֵץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבוֹן'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, וַיִּוצַר כָּל הָעוֹלָמִים מִתְחִלָּה עָלָה
בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְבְרֹא הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין וְרָאָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקִים
וְשִׁתַּף מִדַּת הַרַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, וְכָל מִי שְׂאִינוּ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת הָרִי
הוּא אֲבוֹנִי, וּמְהַפֵּךְ סֵדֶר הַבְּרִיאָה לְמִדַּת הַדִּין, וְצָדִיק ה' צְדָקוֹת אֶהְבֵּי. וְאִין

משנה הלכות

היתה אשה משיאין אותה לאיש¹, נתארסו
נותנין להם פרנסה לנישואין, ולנישואין אשה
קודמת לאיש מפני שאיש דרכו לחזר אחר
אשה², ואין אשה דרכה לחזר אחר איש, ועיין
משנה הלכות כתובות (סי' קע"ט) פ'י חדש
בסוגיא שם³. היה דרכו של עני לרכוב על
סוס, ועבד לרוץ לפניו, וירד מנכסיו קוגין לו
אלו שנאמר (דברים טו, ח) 'די מחסרו אשר
יחסר לו'⁴. לא היתה ידו משגת גותן לו לפי
השגת ידו, ומצות ליתן עד חומש מנכסיו מן
הרווח בכל שנה, אדם בינוני גותן אחד

פרוזבול מהני מדאורייתא⁵. ונוהג בזמן
שהיובל נוהג, ובזמן הזה נחלקו הפוסקים⁶
עד יבוא מורה צדק.

תעח) גדר האיסור. אדם מישראל שיש בידו
לעשות צדקה, ורואה עני מבקש
והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר
בלאו זה⁷.

כמה ליתן. מצות צדקה כל מה שחסר לו
מצוה ליתן לו, אין לו כסות מכסין
אותו, קונים לו כלי בית ומשיאין לו אשה,

יז. רמב"ם וראב"ד שם הט"ז. יח. חו"מ שם ס"א. **תעח** א. רש"י בראשית א, א. ועיין בר"ר יב, טו. ג. ע"פ
תהלים יא, ז. ג. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ב. יו"ד סי' רמ"ז ס"א. ד. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד סי' ר"ג ס"א.
ה. רמב"ם שם פ"ח הט"ו. ט"ז יו"ד סי' רנ"א ס"ח. ו. בכתובות סז: ז. רמב"ם שם פ"ז ה"ג. יו"ד סי' ר"ג ס"א.

לְךָ אָדָם בְּעוֹלָם שְׁלֵא יִצְטַרֵּךְ לְטוֹבוֹת וְחֲסִדֵי אֲחֵרִים לְפַעֲמִים, וּמִיּוֹם הַוָּלָדוֹ
 מְטַל עַל חֶסֶד וְצַדִּיקָת אָבִיו וְאָמוֹ לְגַדְלוֹ, וְעַל קְרוֹבֵיו וְחֲבֵרָיו, וּבְמִדָּה שְׁאֵדָם
 מוֹדֵד מוֹדֵדִין לוֹ, וּבְכֹמוֹ שְׁאֵמְרוּ (שבת קנ"א): עֲנִיּוֹת הוּא גִלְגַּל הַחֹזֵר בְּעוֹלָם,
 וְאָמַר ר' חֵיָא לְדְבִיתָהּ כִּי אֲתֵי עֲנִיָא אַקְדִּים לָהּ רִיפְתָא כִּי הֵיכִי דְלִקְדָמוּ
 לְבִנְיָה, כְּדִרְבֵי יִשְׁמַעְיָאֵל גִּלְגַּל הוּא שְׁחֹזֵר בְּעוֹלָם' (שבת ש"ט). וְכָל הַמְרַחֵם
 עַל הַבְּרִיּוֹת מְרַחֵמִין עֲלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְכָל שְׂאִינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת אֵין
 מְרַחֵמִים עֲלָיו מִן הַשָּׁמַיִם' (שבת ש"ט). וְאֵמְרוּ (ב"ב ט). צַדִּיקָה וּגְמִילוֹת חֲסָדִים
 שְׁקוּלִים כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוֹת, וְהַתּוֹרָה תַּחֲלָתָהּ גְּמִילוֹת חֲסָדִים וְסוּפָה
 גְּמִילוֹת חֲסָדִים' (סוטה יד).

ב"ב ט. כתובות נ. סז: רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז-ח-ט, ספר המצוות לא תעשה רל"ב ומצוות עשה קצ"ה, סמ"ג לאוין רפ"ט עשין קצ"ב, סמ"ק סי' רמ"ח רנ"ז, יורה דעה סי' רמ"ז.

משנה הלכות

ומכין אותו מרדות עד שיתן כראוי לו, ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן^ח, ודוקא באדם עשיר, ובאדם שאינו עשיר אין לדחקו יותר מדאי רק בדבר הראוי^ט. והרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו, וכל דבר שבקדושה שעושה יהיה מהטוב והיפה, בנה בית תפילה יהיה נאה מביתו, יאכיל לעני מהטוב שבשולחנו יכסה ערום מהיפה שבנכסיו, יקדיש מהיפה מנכסיו, ונאמר^י 'כל חלב לה"^י'. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

מעשרה, פחות מזה עין רעה, וכל הנותן פחות משלישית השקל בשנה לא קיים המצוה^ט.
מי חייב ליתן. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחרים^י. יתומים אין פוסקין עליהם צדקה אפילו לפדיון שבויים ויש להם ממון הרבה, ואם לכבודם שיצאו עליהם שם טוב פוסקים, היו להם קרובים עניים והיה להם קיצבה מאביהם ואין להם לאכול רק זו או יחזרו על הפתחים, האפטרופוס גותן מנכסיה^{יא}. מי שאינו רוצה ליתן צדקה בית דין כופין אותו

ח. בב"ב שם גבי צדקה. ואמרו בסוכה מט: דגדולה גמילות חסדים מן הצדקה. א"כ גם גמ"ח שקולה כנגד כל המצוות. ט. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד סי' רמ"ט ס"א-ב. י. יו"ד סי' רמ"ח ס"א. יא. שם ה"ב. יו"ד סי' רמ"ח ס"ג. יב. רמב"ם שם ה"י. יו"ד שם ס"א. יג. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם ס"ז. יד. ויקרא יג, טז. במדבר יח, יב. טו. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ז ה"א. יו"ד שם ס"ח.

מצוה תעמ

לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּשִׂמְחָה (מצוות עשה קצ"ט)

צְנוּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּלְחַזֵּק יָד הָעָנִי בְּכֹל מָה שְׁצָרֶיךָ לְמַחֲיָתוֹ, שְׁנֵאמַר (דברים טו, ח) 'כִּי פָתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵינֵי לְעִיל בְּמִצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. וְחִיבִין אֲנַחְנוּ לְהִזְהַר בְּמִצְוֹת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהַצְדָּקָה סִימָן לְזֶרַע אֲבָרָהֶם, שְׁנֵאמַר (בראשית יח, יט) 'לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו לַעֲשׂוֹת צְדָקָה' וְגו', וְאִין כִּסָּא יִשְׂרָאֵל מִתְכוּוֹנֵן וְדַת הָאָמֶת עוֹמֶדֶת אֵלָּא בְּצְדָקָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה נד, יד) 'בְּצְדָקָה תִּכּוֹנְנִי'. וְאִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָּא

משנה הלכות

את השבויין יותר מכדי דמיהן¹. ואם היתה אשתו פודה דאשתו כגופו².

ח' מעלות לצדקה. ושמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, הגדולה בצדקות מי שמחזיק בישראל המן ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות שלא יצטרך לבריות. שניה לה הנותן ואינו יודע למי נותן והמקבל אינו יודע ממי קיבל. ג', יודע הנותן ולא ידע המקבל, ד', יודע העני המקבל ואינו יודע הנותן, ה', הנותן לעני קודם שישאל, ו', נותן לו כראוי אחר שישאל, ז', נותן לו פחות משישאל בסבר פנים יפות, ח', הנותן לו בעצבו³.

שאר פרטים. עוד יש דין קדימה בצדקה, קרובו עני קודם לעניי אחרים⁴. עניי

תעט) מצות נתינת צדקה. מצות עשה לתת צדקה לעניי ישראל לפי השגת ידו, וצריך ליתנהו בסתר ולא יתפאר בצדקה ולא יתיהר בה⁵.

פדיון שבויים. ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי עומד בסכנת מות והמעלים עינו עובר ב'לא תאמץ לבבר, ולא תקפוץ את ירך' (דברים טו, ז), ו'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט, טז), ו'לא ירדנו בפרך לעיניך' (שם כה, נג), ומבטל מצות 'פתוח תפתח את ירך' (דברים טו, ח יא), ומצות 'וחי אחיך עמך' (ויקרא כה, לו), 'ואהבת לרעך כמוך' (שם יט, יח), ומצות 'הצל לקוחים למות' (משלי כד, יא), והרבה דברים כאלו, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים⁶. אין פודין

תעט) א. יו"ד סי' רמ"ט סי"ג ברמ"א. **ב.** רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"י. יו"ד סי' רנ"ב סי"ב-ג. ג. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם סי"ד. **ד.** עיין שם ברמ"א. ובאבן העזר סי' ע"ח סי"ב ברמ"א. עיין משנה הלכות כתובות סי' טו. **ה.** רמב"ם פ"י ה"ז-יד. יו"ד סי' רמ"ט סי"ו-יג. **ו.** רמב"ם שם פ"ז ה"ג. יו"ד סי' רנ"א סי"ג.

בְּצִדְקָה, שְׁנֵאָמַר (שם א, כו) 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה'. וְלְעוֹלָם אֵין אָדָם מֵעֵנִי מִצִּדְקָה, וְאֵין דְּבַר רַע וְלֹא הֵזַק נִגְלָל בְּשִׁבִיל הַצִּדְקָה, שְׁנֵאָמַר (שם לב, יז) 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁלוֹם'. וְכָל הַמְרַחֵם מְרַחֵמִין עָלָיו, וְכָל מִי שֶׁהוּא אֶכְזָרִי וְאֵינוֹ מְרַחֵם בּוֹדְקִין עַל יְחוּסוֹ, שְׁאֵין הָאֶכְזָרִיּוֹת מְצוּיָה אֶלָּא בְּעַכְוָ"ם, שְׁנֵאָמַר (ירמיה ג, מב) 'אֶכְזָרִי הָמָּה וְלֹא יִרְחַמוּ'. וְכָל יִשְׂרָאֵל וְהַנְּלוּהָ עֲלֵיהֶם כְּאֲחִים הֵם, וְאִם לֹא יִרְחֵם אֶחָד עַל אֶחָד מִי יִרְחֵם עָלָיו, וְלִמִּי עֲנִי יִשְׂרָאֵל נוֹשָׂאִין עֵינֵיהֶם, הֲלָעֲכוּ"ם שִׁשׁוֹנָאִים אוֹתָם וְרוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם, הָאֵין עֵינֵיהֶן תְּלוּיּוֹת אֶלָּא לְאַחִיהֶן' (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ה"א-ב).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

להחיותו ואסור לפדותו^ז. מפרנסים עניי עכו"ם מפני דרכי שלום^ח. ואסור לישראל ליטול צדקה מעכו"ם בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות מותר^ט. מי שיש לו מעות מאתים זוז אל יטול מן הצדקה^י, ויש מי שאומר דבזמן הזה נוטל עד שיהיה לו קרן שיתפרנס הוא ובני ביתו מהרווח^{יא}. וגדולה צדקה שמקרבת הגאולה^{יב}, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

עירו קודמים לעניי עיר אחרת. עשיר שצריך הלואה מצוה להלוותו^{יג}. מה שנוהגין לפסוק צדקה עבור מתים בשעת הזכרת נשמות מנהג ותיקין הוא ומהני לנשמותיהם^{יד}, ומיהו הנותן עבור רשע אינו מועיל. ומצוה להנות לאחר ולייעצו עצה הגונה^{טו}. (ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קנ"ד). עבריין עובר עבירה להכעיס ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו, משומד לתיאבון אינו חייב

ז. שבת קנא: ח. חו"מ סי' צ"ז ס"א. ט. יו"ד סי' רמ"ט סט"ז ברמ"א. י. ט"ז שם ס"ק ה. יא. חו"מ שם. יב. יו"ד סי' רנ"א ס"ב. ועיין ש"ך שם ס"ק א וס"ק ג. וט"ז ס"ק א. יג. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם ס"א ברמ"א. יד. רמב"ם שם פ"ח ה"ט. יו"ד סי' רנ"ד ס"א. טו. עיין רמב"ם שם פ"ט ה"ג. יו"ד סי' רנ"ג ס"א. טז. יו"ד שם ס"ב. יז. ב"ב י.

מצוה תפ

לא למנע להלוות מפני השמטה (לא תעשה רפ"א)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא למנע להלוות לישראל מפני פחד השמטה, שנאמר (דברים טו, ט) 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה וגו'.

משרשי המצוה. כדי לחזק ולקבע בנפשנו מדת הנדיבות ולהרחיק בתכלית רחוק מדת הפילות, ואין נדיב יותר פעולם כמלוה מעותיו בלי משכון עם היותו יודע שהזמן קרוב להשמית מעותיו ולהפסידו ממנו באם לא יוכל לגבותם קדם השמטה (חינוך). והוציא הכתוב בלשון 'השמר לך' לומר שאל יעלה על רוחך פי על נזק הדל אני מזהירך

משנה הלבות

מה ילוה מעותיו על מגן בלי ריות, לכן נשבע להלוות אבל רק באופן שיהיו מעותיו צרורות תחת מראשותיו במשכון של זהב, אין לבו שלם באמונה, שאינו בוטח בה' וחושב שח"ו אין ביכלתו ית"ש לאבד מעותיו באופן אחר, נמצא חסרון הבטחתו יורה על מיעוט האמונה.

פרוזבול. ואף על פי כן כשראה הלל הזקן שמונעין העם מלהלוות זה את זה עמד ותיקן פרוזבול, וכל מי שרוצה שלא ישמטו מעותיו ילך לבית דין ויכתוב פרוזבול לעצמו ואין מעותיו נשמטים² (עיין לעיל מצוה תע"ה-תע"ז). וכתב החינוך ז"ל 'ואולי יעלה על מחשבתך בני לומר ואיך ימנע אדם מהלוואה לעולם מפני זה, ולמה נכתב על זה לאו, והלא

תפ) חומר האיסור. כל הנמנע מלהלוות לחבירו קודם השמיטה מחשש שלא יחזיר לו הלוה לפני זמן השמיטה שישמט החוב נקרא 'בליעל' וחוטא, ועובר בב' לאוין ועשה, דהכי דרשו בספרי (פר' ראה סד) 'כל מקום שנאמר 'השמר פן ואל' אינו אלא לא תעשה', ועשה ד'נתון תתן לו' (דברים טו, י)³. וחטא גדול הוא והקישו הכתוב לעובד עבודה זרה, וגראה בו חוסר אמונה והבטחון בהבורא ית"ש אשר הוא הכל יכול, כי אבן בוחן האמונה השלמה הם הפעולות שאדם עושה על צד ההבטחה שהוא מבטיח עצמו באדון כל. ואדם שיאמר מאמין הוא אך ורק לא יתן מעותיו על פני המים, ואם לא יתן לו משכון שוה בכפליים, וערוב בטוח וזמן מוגבל למתי יחזיר, על

תפ) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ט ה"ל. **ב.** שם הט"ז. סמ"ע בחו"מ סי' ס"ז ס"ק ל"ו.

פֶּן יִחַסַר לוֹ אֲשֶׁר לֹא תִתֵּן לוֹ, כִּי לֹא כֵן הוּא, וְעַל הַנּוֹגַע לָךְ מִזְהִירָךְ כִּי יִקְרָךְ עֵוֹן (אלשיך דברים טו, ט). וְזֶהוּ שְׁאֵמַר 'הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעֵל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמֹטָה' שֶׁל שְׂמֹמֶת קָרְקָעוֹת וְכַרְמִים וְזֵיתִים, וּבָהֶם כְּמוֹנוֹ כְּעֵנִיִּים שְׁוִים בָּהֶם, וְאִיךְ עוֹד אֶפְתַּח יָדַי לְתֵת לָהֶם עוֹד מְמוֹנֵי צְדָקָה, וְנִמְצְאוּ הָעֵנִיִּים אוֹכְלִים אוֹתָנוּ בְּהִרְבֵּה פִּיּוֹת, דַּע כִּי לֵב בְּלִיעֵל הוּא, וְקִשָּׁה הַמַּעֲשֶׂה כְּעִבּוּדָה זָרָה כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ (כתובות סח. ב"ב י). 'כָּל הַמַּעֲלִים עֵינֵנו מִן הַצְּדָקָה כְּאִלוֹ עוֹבֵד עִבּוּדָה זָרָה, נֵאמַר כָּאֵן 'בְּלִיעֵל' וְנֵאמַר (דברים יג, יד) 'יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל' (אלשיך שם).

שביעית פ"י, גיטין ל"ו: רמב"ם הל' שמיטה פ"ט, ספר המצוות לא תעשה ר"א, סמ"ג לאוין רע"א, סמ"ק סי' רנ"ח.

מצוה תפא

שְׁלֵא לְשַׁלַּח עֶבֶד עִבְרִי בְּלֹא הַעֲנָקָה (לֹא תַעֲשֶׂה רפ"ב)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְשַׁלַּח עֶבֶד עִבְרִי כְּשִׁיזָא לַחֲרוֹת בְּיָדַיִם רִיקְנִיּוֹת, שְׁנֵאמַר (דברים טו, יג) 'וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם'.

משנה הלכות

בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג ובזמן הזה מדרבנן. וכתב רבינו יונה ז"ל דקל וחומר בזמן שלא יפסיד חובו שיגדל חטאו כשמקשה לבו שלא להלוות.

תפא) גדרי הלאו. המשלח עבדו או אמתו העבריים ריקם בצאתו מאיתו בסוף שש או ביובל או במיתת האדון או אמה בסימנין, ואינו מעניקן מפירותיו שעבדו אצלו וחננו ה', הרי זה עובר בלאו זה.^{א.}

בידו להתנות על מנת שלא תשמיטנו שביעית, והתירוץ כי התורה הזהירנו בתקנות אחרות שלא תשמט.^{ב.}

שכר המלוה ושאר פרטים. והמלוה לעני בשעת דחקו ואינו חושש שמא תשמטנו שביעית הבטיח הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה, שנאמר (דברים טו, י) 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך'.^{ג.} ונוהג

א. רמב"ם שם ה"ל. ד. שערי תשובה שער ג' סי' ס"ז. תפא) א. רמב"ם הל' עבדים פ"ג הי"ד.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְמַעַן נִזְכֹּר כִּי עֲבָדִים הָייִנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא שְׁלַחְנוּ
 ה' אֱלֹהֵינוּ רִיקָם אֲלָא בְּבִזַּת מִצְרַיִם וּבְכִבּוּזַת הָיִם, וּבְזוּהַ נִרְחַם עַל
 הָעָנִי (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ערה. שפתי כהן (צפת) דברים שם יב). לְכַד שְׁצַרְיָךְ
 לְתַן שְׂכָרוֹ וְלַהֲעֲנִיקוֹ אַחֵר שֶׁה' יִתְּבָרַךְ שְׁלַח בְּרַכְתּוֹ שְׁלַח בְּרַכְתּוֹ בְּפִיט וּבְשֹׁדָה בְּהִיּוֹתוֹ
 בְּבִיט אֲדוֹנָיו, שְׁמָא זְכוּתוֹ עִם טְרַחְתּוֹ גָּרְמוֹ לְבְרַכָּה (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות
 עשה ה. ועיין אלשיך דברים שם יד). וּבְמִדְרָשׁ (תנר"ב רכ"ב) ^ב "הָעֲנִיק תִּעְנִיק" (דברים
 שם יד), וְהֵלֵא דְבָרִים קַל וְחֹמֶר, וְמָה אִם רְשָׁעִים שֶׁהֵם נִמְכָּרִין בְּגִנְבַתְּם אָמַר
 הַפְּתוּב 'תִּעְנִיק', צְדִיקֵי עוֹלָם שְׁעוֹשֵׁי רְצוֹנוֹ וְהוֹגִים בְּתוֹרָתוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד
 עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, מִיִּסוּרֵין שֶׁל צְדִיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲתָה לְמַד פְּרַעְנוֹתָן
 שֶׁל רְשָׁעִים בְּגִיהַנֶּם, וּמִשְׁלֹת רְשָׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲתָה לְמַד מִתֵּן שְׂכָרָם
 שֶׁל צְדִיקִים בְּגוֹן עֲדוֹן. וְאִם כְּשֶׁהֵייתֶם פְּטוּרִים מִן הַמִּצְוֹת נָתַן לָכֶם בְּזַת

משנה הלכות

ובאור זרוע הגדול (סי' פ"ד), ובספרי משנה
 הלכות בכתובות (סי' רל"א)^א. ובמשנה למלך^ב
 כתב דמוכר עצמו כיון דאין רבו מוסר לו
 שפחה כנענית אין לו הענקה, ובחידושי
 הארכתי דהיכא דרוצה בשפחה מוסר לו
 וכדעת הט"ז בפרשת משפטים, והבאתי ראה
 מהגמרא בקידושין (סט). 'זיל גנוב ואיזדבין
 בעבד עברי' ומוסרין לו שפחה כנענית. ועיין
 יד אליהו (סי' צ"ח) מה שפ"י שם אריכות
 גדול בפ"י הגמרא בקידושין שם, וסבירא ליה
 דלא כהט"ז. ונראה דאם היה במציאות בזמן
 שהיובל נוהג שיסתפקו אי מעניקין לו או לא
 היה יכול לומר קים לי כפוסקים דאין לו
 הענקה ואינו עובר בלאו.

עבדים שאין להם הענקה. עבד עברי
 היוצא בגרעון כסף אין מעניקין
 אותו, כדאיתא בקידושין (טז): 'זכי תשלחנו
 חפשי מעמך' מי ששילוחו חפשי מעמך, אבל
 זה אין שילוחו חפשי מעמך כי העבד נתן
 שאר הדמים שנשאר לו לעבוד בהם, ועל ידי
 כן יצא בעל כרחו של אדונו. ובמוכר עצמו
 חכמים אומרים דאין מעניקין לו, ור' אליעזר
 אומר זה וזה מעניקין לו, והרמב"ם^ג
 והיראים פסקו דאין מעניקין לו. וכבר תמהו
 כל נושא כליו של הרמב"ם ז"ל דפסקו
 סותרים, דבהל' מלוה' פסק כר' נתן,
 ובקידושין (טו). משמע דחכמים לא סבירא
 להו כר' נתן, ועיין בש"ך בחושן משפט^ד,

ב. וכן הוא בילקו"ש דברים תתצח. ג. שם. ד. קידושין יד: ה. שם הי"ב. ו. פ"ב ה"ו. ז. סי' פ"ו ס"ק ג.
 ח. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ר"ל-רל"ה. ועיין חידושי משנה הלכות לפסחים לא. ט. הל' עבדים שם.
 י. עיין שו"ת משנה הלכות שם סי' רל"ב.

מִצְרִים וּבְזַת הַיָּם", מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת יוֹמָם וְלַיְלָה וְדָאֵי אֵין קִין לְשִׁכְרֹן, וְאִם תִּרְאֶה שֶׁהֵם בְּדַחַק וּבְעֵנִי בְּעוֹלָם הַזֶּה לְפִי שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְתַת לָהֶם אֶפְלוֹ אַחַת מֵאַלְפֵי אֶלְפִים מִשְׁכָּרָן (שַׁפְתֵי כֶהֱן (צַפַּת) דְּבָרִים שֵׁם יֵד).

קידושין יד: רמב"ם הל' עבדים פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רל"ג ומצוות עשה קצ"ו, סמ"ג לאוין קצ"ח עשין פ"ד, יראים רפ"ז.

מִצְוַת תַּב

לְהַעֲנִיק עֶבֶד עֲבָדִי (מִצְוַת עֲשֵׂה ר')

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַעֲנִיק הָעֶבֶד עֲבָדִי כְּשֵׁיִצֵּא לְחַפְּשֵׁי וְלֹא יֵצֵא בְּיָדִים רִיקָנִיּוֹת, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים טו, יד) 'הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכִּתְּבָה הַתּוֹרָה (שֵׁם, טו) 'וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְדָרְשׁוּ בְּסִפְרֵי (פ'ר ראה טו) 'מָה אֲנִי הַעֲנִיקְתִּי וְשִׁנִּיתִי לָךְ אֶף אֶתָּה הַעֲנִיק וְשִׁנֵּה לוֹ, וּמָה בְּמִצְרַיִם נָתַתִּי לָךְ בְּרַחֲב יָד אֶף אֶתָּה תֵּן לוֹ בְּרַחֲב יָד'. כִּי הָאֵיךְ יִחְזֹר אֶל בֵּיתוֹ לְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים בְּיָדִים רִיקָנִיּוֹת, וּבְכִיּוֹתוֹ אֵין

משנה הלכות

כל שאר דברים חוץ מכספים ובגדים^א. ונותן לו מכל מין ומין, אין לו ממין אחד אין צריך לקנות וליתן לו, אלא נותן לו ממינים אחרים^ב. ונותן לו לפי הברכה, שאם נתברך יותר בזמן שהעבד היה אצלו נותן לו יותר, ומיהו אפילו לא נתברך בגללו מחוייב בהענקה, ונראה דאפילו פחתו נכסיו גם כן מחוייב, ולא יפחות לו משהו ל' סאה, בין ממין אחד ובין ממינים הרבה^ג. אין לו כלים אלא כספים ובגדים, דעת המהר"ט דמכל מקום נותן לו שיעור ל' סאה, והמשנה למלך חולק עליו, ועיין תומים וקצות החושן (ח"מ

מחילה ושאר פרטים. מחל לו העבד על ההענקה אינו עובר בלאו, ומיהו לא קיים העשה, ואם העניקו ואח"כ החזירו לו בדבר מועט ואפילו בחנם הרי זה קיים העשה. ונוהג בזמן שדין עבד עברי נוהג ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה.

תפב חיובי העשה. מצות עשה להעניק לעבדו או אמתו היוצאים ממנו בשש או ביובל או במיתת האדון או בסימינים, להעניק להם מדברים שיש בה ברכה מחמת עצמן, כגון צאן, גורן, ויקב, וכן

כל. והטעם שמוכר עצמו אין מעניקין לו פיון שהוא קבל שכר עבודתו והרי הוא כשאר שכיר שפא בשכרו, ועוד שיש לו. אבל מכרוהו בית דין בגנבתו שאינו מקבל כלום, ששכרו לקחו הבית דין ונתנוהו להנגב בתשלום גנבתו, ונמצא עני זה יוצא בפחי נפש לאחר שש שנים ואין לו אף מזון סעודה אחת. עוד אמרו בזה כי מכרוהו בית דין רבו מוסר לו שפחה כנענית ועובד ביום ובלילה, צוה הכתוב להעניק לו, מה שאין כן במוכר עצמו שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית (עין תורה תמימה (חלק הביאור) דברים טו, יד). וכתב רבנו יצחק הפרחי ז"ל ורומזו עבד עברי שיוצא בשביעית חפשי למטמרון שר הגדול הנקרא עבדו של יוצרנו, ונקרא בלפי מעלה עבד עברי, והמשכיל יבין סוד הגאולה (עין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקא).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

פטור מהענקה¹. עבד שעבד שלש שנים וחלה שלשה רבו חייב בהענקה, חלה יותר משלש דחייב להשלים ופגע בו היובל יוצא ומעניקין². התנה עם אביה על מנת שלא להעניק תנאו קיים, ואם מת אביה והענקה שלה חייב להעניק מכל מקום³. אין האמה העבריה או עבד עברי יוצאין בראשי אברים⁴. ייעד אותה האדון לעצמו או לבנו, הרי היא כשאר ארוסות ואינה יוצאה אלא בגט ככל נשי ישראל⁵. ונהוג בזמן שדין עבד עברי נוהג בזכרים ונקבות. וצריך עיון אי כופין אעשה זו כיון שמתן שכרה בצידה.

סי' פ"ו). ואינו חייב בהענקה רק בעבד שרבו יכול למסור לו שפחה כנענית⁷.

בעלות הענק. הענק עבד עברי לעצמו, ואין בעל חובו גובו ממנו, ואין רבו חייב להעניק בעל חובו (דאין בו משום שיעבודא דר' נתן), ואין העבד חייב לפרוע חובו מהענקתו (ועיין תומים וקצות החושן שם), ענק אמה העבריה ומציאתה לאביה, מת אביה קודם שיבוא לידה הרי הן של עצמה, ואין לאחיה בה כלום, שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנה⁸.

שאר פרטים. ברח העבד ופגע היובל

ד. משנה למלך, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' רל"ב. ה. רמב"ם שם הט"ו. ו. שם. ז. מנחת חינוך. ח. שם. ט. רמב"ם שם פ"ד ה"ו. י. שם ה"ז.

מצוה תפג

שְׁלֵא לַעֲבֹד בְּבַהֲמַת קִדְשִׁים (לא תַעֲשֶׂה רַפ"ג)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה בְּקִדְשִׁים, שְׁנֵאמַר (דברים טו, יט) 'לֹא תַעֲבֹד בְּכֹכַר שׁוֹרְךָ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּדִּי שְׁלֵא לְהִנּוֹת מְקֻדְשֵׁי ה' שְׁפִינּוֹן שְׁנֵתְקַדְשׁוּ שֵׁם קִדְשִׁים עֲלֵיהֶם, וְכֹל הֵיכָא דְאִיתָא בֵּי גְזָא דְרַחֲמָנָא הוּא, וְהִנְהִינָה מֵהֶם הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ גּוֹזֵל מֵה' (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רעו). גַּם כִּי אִם נִתִּיר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה וְלְהִנּוֹת מְבַהֲמַת קִדְשִׁים יָבֹאוּ לְהִשְׁהוֹתָם זְמַן הַרְבֵּה וְלֹא יִקְרִיבֵם כִּדִּי לְהִנּוֹת מֵהֶם וּמַעֲבֹדָתָם, וַיָּבֹאוּ לְיַדִּי מְכֻשׁוֹל בָּהֶם,

משנה הלבית

מעילה אפילו אכלם הזר, וכל כיוצא באלו שהן מותרין למקצת בני אדם ליהנות בהן, ואפילו נפסלו ונאסרו באכילה הואיל והיה להן שעת היתר אין חייבין עליהן מעילה¹.

עבודה בבהמת קדשים. עבודה שהוא לצורך הבהמה, כגון עשה סנדל לבהמה בשביל שלא תחלוק, פרס טליתו עליה שלא תצטנן או מן הזבובים, הכניסה לרבקה בשביל שתינק ודשה מאליה, וכיוצא בזה אינו עובר, ואם עשה לצרכו ולצרכה עובר². בהמת הקדש שנפל בה מום ונפדית אסורה בגיזה ועבודה עד שתשחט, נשחטה אחר פדיונה הותרה באכילה, במה דברים אמורין כשקדם הקדשן את מומן, או קדם מום עובר להקדישן, אבל המקדיש בעלת מום קבוע למזבח אינה אסורה בגיזה ועבודה

תפג) דיני מעילה. כל הנהנה מקדשי ה' בשוה פרוטה, בין קדשי קדשים, ובין מקדשים קלים, בין מדברים הקרבים על גבי המזבח, ובין מקדשי בדק הבית, הרי זה מעל³. ועיין למרן זקני בשו"ת בית שערים (או"ח סי' ש') מה שהאריך בתוס' ישנים (כריתות יג: ד"ה ואשם אחד) דבקדושת הגוף יש מעילה אפילו לא שוה פרוטה. ואם עבר במזיד לוקה ומשלם מה שפגם⁴ ובשו"ג משלם מה שנהנה ותוספת חומש ומביא איל בשני סלעים לאשם מעילות⁵, (ועיין לעיל (מצוה קכ"ז) דין אשם מעילות. ספק קדשים אסורין בעבודה ואין לוקין עליהן⁶. דברים שהותרו לאכילה מן הקרבנות כגון בשר חטאת, ואשם אחר זריקת דמם, או שתי הלחם אחר זריקת דם שני הכבשים, אין בהם

תפג) א. עיין תמורה כד. וברש"י שם ד"ה עדרים. **ב.** רמב"ם הל' מעילה פ"א ה"א. **ג.** רמב"ם שם ה"ג, ועיין בגליון הרמב"ם בשם שו"ת דבר שמואל (סי' שכ"ו) מה שתי' דאין לוקה ומשלם. **ד.** רמב"ם שם. **ה.** שם ה"ח. **ו.** שם ה"ב. **ז.** שם הל' פרה פ"א ה"ז. מנחת חינוך.

וּלְפַעֲמִים יִרְבֶּה בְּעִבּוֹדָתָהּ עַד שֶׁתִּכְחַשׁ הַבְּהֵמָה מֵעִבּוֹדָתָהּ הֶרְבֵּה וְכָל שָׁפָן שֶׁתָּמוּת, וְנִמְצָא הֶהְקֵדַשׁ מִפְּסִיד. וְרָמַז יֵשׁ שָׁפָל הַמִּתְקַדֵּשׁ לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרֵךְ אֲסוּר לְהִנּוֹת וְלַעֲבֹד בּוֹ עִבּוֹדַת חֲלִין, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁאֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַכֹּהֵן שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרֵךְ שְׁמוֹ וְקִדְשָׁתָם עֲלֵיהֶם, וְכָל הַמְּקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תִשְׁמִישׁ שֶׁל חֲלִין וְהַמְּשִׁתֵּמֵשׁ בְּתָנָא חֲלָתָ, כִּי כָּל מַעֲשָׂיו וְעֵתוֹ וּרְגָעוֹ מְקַדְּשִׁים לְשְׁמוֹ יִתְבַּרֵךְ.

מכות כב. חולין קל. קלב. תמורה יא: בכורות כה. רמב"ם הל' מעילה פ"א, ספר המצוות לא תעשה ק"ג-קיד, סמ"ג לאוין ש"מ-ש"מא, יראים שפ"ד, סמ"ק סי' רנ"ה.

מצוה תפד

שְׁלֵא לְגַזּוּ בְּהֵמַת קִדְּשִׁים (לא תעשה רפ"ד)

הַזֹּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְגַזּוּ בְּהֵמַת קִדְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, יט) 'וְלֹא תִגַּזּוּ בְּכוֹר צֹאנְדְךָ'.

משנה הלכות

תפד) גדרי האיסור והחיוב. כל קדשי מזבח, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אסורין בגיזה, והגוזז את השור וכל שכן את השה לוקה, והתולש שער אינו כגוזז, ואינו לוקה עד שיגוזז כדי רוחב הסיט כפול^א. וכמה הוא רוחב הסיט, הוא שיעור הריחוב שבין אצבע לאמה^ב.

חצי שיעור. וחצי שיעור אסור מהתורה ככל חצי שיעור^ג (מלבד להחכם צבי (סי' פ"ו) דרק באכילה כן), גזז כחצי שיעור היום וחזר וגזז כחצי שיעור לזמן מרובה מצטרף^ד, גזז

אלא מדבריהם, נפדית תצא לחולין לכל דבר, חוץ מן הבכור ומעשר שהקדושה חל על גופן אף על פי שהן בעלי מום קבועים מתחילתן ואינם יוצאין לחולין ליגזז וליעבד לעולם^ה. קדשי בדק הבית אסורין בעבודה מדברי סופרים, והעובד בהן מכין אותו מדרות^ו. אסור להרביע בכור או בפסולי המוקדשים משום עבודה^ז. המקדיש עובר למזבח אמו אסורה בעבודה מדברי סופרים^ח. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאם עבר והקדיש בהמה בזמן הזה ועבד בה חייב מלקות.

ח. שם הל' מעילה פ"א ה"ט. ט. שם ה"ב. י. שם ה"ט. ועיין במשנה למלך שם. ובחתם סופר יו"ד סי' ש"ה. יא. שם ה"ג. **תפד)** א. רמב"ם הל' מעילה פ"א ה"ז. ב. רש"י שבת קה: ד"ה הסיט כפול, אך עיין ברמב"ם הל' שבת פ"ט ה"ז. ג. מנחת חינוך מצוה תפ"ג. ד. מנחת חינוך שם.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפְּשָׁט מְשׁוּם מַעֲלַת קְדוּשִׁים, וְאֶפְלוּ קְדוּשִׁים שְׂאִינָם רְאוּיִים לְמִזְבַּח אֲסוּרִים בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה, וְכָל זֶה הִרְחָקָה יְתָרָה מִקְדְּשֵׁי הַשָּׁם (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תב). וְאָמְרוּ חַז"ל (עיין תמורה כד.) שֶׁאִם תִּתִּיר לָהֶם הַתּוֹרָה גִּזְתָּ קְדוּשִׁים חִישִׁינָן שְׂיִשְׁהֵנוּ בְּשִׁבְלֵי צִמְרָן וְיִגְדְּלוּ מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים וְיִבְאוּ לְיָדֵי מְכַשׁוֹל (עיין רש"י שם ד"ה עדרים). וְיִמָּהֵא מַעֲמָא אֲסָרוּ נְמִי אֶפְלוּ נֶשֶׁר הַצִּמְרָן מַעֲצָמוּ שְׁלֵא לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ קְדָם שְׁחִיטָה דִּילְמָא מִשְׁהוּ לְהוּ, גַּם כִּי עוֹרוֹת קֶצֶת קְדוּשִׁים לְכַהֲנִים וְהַגּוֹזֵז צִמְרָן נִמְצָא גּוֹזֵל אֶת הַכַּהֲנִים, וְלִהְיֶמְתִּין וְלִהְשָׁהוֹת עַד שְׂיִחָזְרוּ וְיִגְדְּלוּ אִי אֶפְשָׁר, וְעוֹד כִּי לְפַעְמִים בְּשַׁעַת גִּזָּה יַעֲשֶׂה בָּהּ מוֹם וְיִאֲבֹדְנָה מִן הַהֶקְדָּשׁ, גַּם כִּי תִצְטַנֵּן וְתָמוֹת בְּעַת הַחֶרֶף. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי צֵאֵן רוּמֵז לְמִדַּת

משנה הלבות

שנפל בהם מום מותר בהנאה חוץ מהבכור והמעשר.¹

גזיזה המותרת. השוחט קדשים תולש השער מכאן ומכאן לעשות מקום לסכין ולא יזיזנו ממקומו.² המקדיש עובר למזבח, אמו אף על פי שאסורה בעבודה (עיין לעיל מצוה תפ"ג) מותרת בגיזה לפי שאין בה הפסד לולד, הקדיש אבר אחד הרי זה ספק אם אסורה כולה בגיזה ועבודה, ואינו לוקה.³ הגוזז את המתה פטור.⁴

שאר פרטים. ונוהגין לאוין אלו גם בעוף, ואסור לעבוד בהם עבודה, או למרוט הנוצות שלהם.⁵ ובספרי ובש"ס בכורות (ט): 'בבכור שורך אי אתה עובד, אבל אתה עובד בשלך ושל אחרים' פי' עכו"ם, 'ר"ש אומר בבכור שורך אי אתה עובד, אבל אתה עובד בפטר חמור' (ועיין בסמ"ג ויראים). ואיסור

כחצי שיעור ונשרפו וחזרו וגזזו כחצי שיעור תלוי בספיקת הפרי מגדים (בפתיחה כוללת להל' שבת) עיין שם. גוזז חצי שיעור מבהמה זו, וחצי שיעור מבהמה זו אינו מצטרף, גזז מבהמה אחת כמה שיעורים אינו חייב אלא אחת, ואם התרו בו חייב על כל שיעור ושיעור.⁶

דין השערות שנתלשו אפילו בהיתר. מותר לתלוש שער לכתחילה מן הקדשים כדי להראות המום למומחה, ואותן השערות שתלש אסורים בהנאה אפילו לאחר שישחטו, גזירה שמא ישהה אותן הואיל ואינם בני כפרה, אבל צמר הנושר מן החטאת והאשם, לאחר שנשחטה מפני מומן מותר בהנאה, הואיל ולכפרה הן באים לא ישהה אותן, נתלש מן התודה ספק אי מותר בהנאה לאחר שחיטה, כל שנתלש מן הקדשים אחר

הַרְחָמִים, וַיִּשְׂרָאֵל רַחֲמָנִים הֵם וְנִמְשְׁלוּ לְשָׁה, וְצִוָּה שְׂלָא לְגִזּוֹן שְׂלָא
לְמַעַט הַרְחָמִים מִן הָעוֹלָם (עיין מצורת דוד שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תפה

שְׂלָא נֹאכַל חֲמִץ עֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת (לא תַעֲשֶׂה רפ"ה)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלָא לְאָכַל חֲמִץ בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר בְּנִסָּן אַחַר
חֲצוֹת, שְׁנַאֲמַר (דברים מז, ג) 'לֹא תֹאכַל עִלּוֹ חֲמִץ'.

מִיִּשְׂרָאֵל הַמְצִוָּה. כִּי אַחַר חֲצוֹת מְשִׁינְמוּ צְלָלֵי עֶרֶב הוּא כְּבָר זְמַן
שְׁחִימַת הַפֶּסַח וְאִין שׁוֹחֲטִין הַפֶּסַח עַל הַחֲמִץ, וְאִם יִתֵּר
בְּאֲכִילַת חֲמִץ עַד הָעֶרֶב אוֹלֵי לְרַב טְרֵדוֹת הַקְּרֵבַת הַפֶּסַח יִשְׁכַּח מְלַבֵּעַר
הַחֲמִץ וּלְאָכְלוּ קָרָם הַלֵּילָה, וְהַזְהִירָה הַתּוֹרָה שְׂלָא לְאָכַל לְאַחַר חֲצוֹת

משנה הלכות

פסול עדות שאם לוקה עליו נפסל בעדות,
ובאיסור דאורייתא שאין בו מלקות אינו
נפסל דאורייתא. ויש עוד דעת בעה"מ
דלר"ש מהתורה אינו אסור בערב פסח כלל
אלא מדרבנן, וחלקו עליו הפוסקים. ועיין
בבית שערים (או"ח סי' קפ"ו) מה שהעלה
פירוש חדש בדברי בעה"מ הנ"ל. וחייב
לבערו מן העולם לגמרי.

שעות איסור דרבנן. ומדרבנן אסור לאכול
כל שעה חמישית ואפילו דבר שאין
איסורו אלא מדברי סופרים בפסח¹. ומותר
עדיין בהנאה, ואפילו חמץ גמור, ולפיכך יכול

זה נוהג בקדשי עכו"ם². ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות ועיין בסמוך
במצוה תפ"ג.

**תפה) גדרי איסור חמץ ערב פסח אחר
חצות.** קיום המצוה, אסור
לאכול חמץ ביום י"ד בניסן מחצי היום
ולמעלה, שהוא מתחילת שעה שביעית ביום,
והעובר ואוכל כזית חמץ לוקה מן התורה
לרמב"ם³, אבל הרמב"ן והסמ"ג ושאר
ראשונים חלקו עליו ופסקו כר"ש דאינו עובר
בלאו אלא שהוא אסור מן התורה⁴. ולדין
אין נפקא מינה דלעולם אסור, אלא לענין

יא. שם. א. רמב"ם הל' חמץ פ"א ה"ח. או"ח סי' תמ"ג ס"א. ומגן אברהם שם ס"ק א. ג. עיין שם
בהגהות מיימוניות אות ז. ורמב"ן בספר המצוות, הובא בחינוך. ג. ועיין חו"מ סי' ל"ד ס"ב וברמ"א שם. ד. ועיין
משנה הלכות בחידושים לפסחים כח: ה. רמב"ם שם ה"ט-י. או"ח שם.

ויבער הכל קדם חצות. והקרא מוכיח כדברינו שנתאמר 'לא תאכל עליו חמץ', ועליו קאי על הפסח, שפיון שהגיע זמן שהיטתו אסור בחמץ מדאורייתא, וחכמינו ז"ל עשו הרחקה יותר¹ (עיין אלה המצות (חאגיז) מצוה תפה). עוד נראה טעם אחר לפי שאסרה תורה לאכול חמץ בפסח, ואם יאכל חמץ ערב פסח בין השמשות ויכנס מיד בחג הפסח וכרסו מלא בחמץ שלא נעפל, ונמצא נהנה מחמץ בפסח, הזהירה התורה שלא לאכול חמץ מחצות ועד הלילה שהוא שש שעות, והוא הזמן היותר גדול לשעור עפול, וכל חמץ שיאכל יתעפל בזמן הזה או שיתקלקל במעיו ויפסד

משנה הלכות

ואילך². ושעות הללו חושבין לפי אורך היום וקצרו (כלומר שעות זמניות)³. המוצא חמץ ברשותו לאחר ו' שורפו מיד⁴. מי שנפל לו חמץ בירושה לאחר חצות ולא מכרו המוריש לעכו"ם, מחלוקת בין האחרונים ז"ל אי נאסר וצריך לעשות שאלת חכם⁵. ונחלקו האחרונים ז"ל אי חצי שיעור חמץ אסור בערב פסח⁶. ועיין לעיל (במצוות י-יא) לענין בל יראה ובל ימצא בערב פסח ולענין תערובת חמץ. מי שיש לו שיניים זרים יש להכשירם בערב פסח קודם חצות בכלי שני⁷. והמדקדים אופין מצות מצוה אחר חצות⁸. ויש לזהר בזה אם אפשר, כי להרבה ראשונים אינו יוצא במצה אחרת⁹. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

למכרו לגוי אפילו הרבה יחד, או ליתנו לבהמה חיה ועוף של ישראל, ובלבד שיזהר שיאכלנה עד סוף שעה חמישית¹⁰. ומתחילת שעה שישית ולמעלה אסרוהו גם בהנאה, ואינו יכול למכרו לגוי ולא ליתנו במתנה ולא להפקירו ולא להאכילו לבהמה¹¹, ואפילו לבהמה של הפקר אסור¹².

בדיקת וביעור חמץ. ועוד הוסיפו חכמים ותיקנו לחפש אחר החמץ מליל י"ד ולהוציאו מגבולו, וגזרו שאין הפקר מועיל כלום לחמץ בעין אף קודם שהגיע זמן איסור הנאתו, וצריך לבערו או למכרו לעכו"ם¹³.

שאר פרטי דינים בחמץ ערב פסח. ואסור להריח פת של עכו"ם משעה שישית

1. ראה פסחים יא: 'אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש'. 2. רמב"ם שם. או"ח שם, ובסי' תמ"ה ס"ב-ג. 3. רמב"ם שם, ובפ"ג הי"א. או"ח שם ס"ב. 4. עיין הגהות מיימוניות שם אות כ. או"ח סי' תמ"ח ס"ו. 5. רמב"ם שם פ"ב ה"ב-ג. מגן אברהם סי' תל"א ס"ק ב. יא. באר היטב סי' תמ"ז ס"ק ז, בשם או"ח כלל ל"ט, ועיין ש"ד מערכת חו"מ סי' א'. יב. ט"ז סי' תמ"ג ס"ק ג. יג. רמב"ם שם פ"ג ה"ח. ועיין או"ח סי' תמ"ג ס"א, ובסי' תמ"ו ס"א. יד. חק יעקב סי' תל"ה ס"ק ב, וש"ע הגרש"ז שם בקונטרס אחרון, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ר"צ רצ"ב. טו. עיין משנה למלך שם פ"א ה"ז. טז. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ס"ח צ"ג. יז. עיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"א סי' שפ"ז. יח. עיין טור סי' תנ"ח.

לְגַמְרֵי בְּמַעְוֵי וַיִּכְנַס לְחֹג מְהוֹר גְּבָרָא, כִּי חַם הַטָּבַע יִהְיֶה אֶת הַחֲמִיץ לְדָם
וּבְשָׂר שְׂפָאֲדָם (אור המצות (לאנגנר) ח"ד מצוה קצט).

פסחים כט.: רמב"ם הל' חמץ פ"ה, ספר המצוות לא תעשה קצ"ט, סמ"ג לאוין ע"ו כ"ל מצוה
זו עם אכילת חמץ בפסח, אורח חיים סי' תל"א ותמ"ג.

מצוה תפו

שְׁלֵא לְהוֹתִיר מִבְּשָׂר חֲגִיגָה (לא תעשה רפ"ו)

הַזֹּהִיר הַקָּרוֹשׁ בְּרוֹךְ הוּא שְׁלֵא לְהוֹתִיר דְּבַר מִבְּשָׂר חֲגִיגָה אֲרַפְּעָה עֶשֶׂר
עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שְׁנַאֲמַר (דברים מז, ד) 'וְלֹא יִלִּין מִן הַבְּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח
בְּעֶרֶב בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן לְבַקֵּר'.

מִיֶּשֶׁר יְשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי הַחֲגִיגָה הַפְּאָה עִם הַפֶּסַח הִיא לְהַגְדִּיל הַשְּׂמֵחָה
שְׂפָאָה בְּרַבּוּי בְּשָׂר, וְנִצְטוּיֵנוּ שְׁלֵא לְהוֹתִיר דְּבַר מִכָּל בְּשָׂר הַנִּשְׁחַט
לְכָבוֹד שְׂמֵחַת הַפֶּסַח, אֲלֵא יֵאָכֵל כֻּלּוֹ בַּיּוֹמוֹ לְהַרְבּוֹת גִּילָה וְשִׁבְעֵי שְׂמֵחוֹת
(חינוך). וּפְרוּשׁוֹ הוּא שְׂאֵם תְּתִיר לוֹ הַתּוֹרָה לְהוֹתִיר לְסַעֲוֹדָה אַחֲרָת, אִז

משנה הלכות

מעשר שני, ובהמת מעשר שני כיון דאינה
חובה^ב. ונאכלת לשני ימים ולילה אחד היינו
י"ד וליל ט"ו ויומו עד ביאת השמש. והמותיר
ממנה עד לאחר שהעריב שמש מיום ב' עובר
בלאו, ואינו לוקה לפי שניתק לעשה, ומצוה
לשורפו באש ליום השלישי שהוא יום ראשון
דחול המועד^ד.

זמנה. זמן הקרבתה אחר חצות קודם
שחיטת הפסח ולא כפסח שנשחט
אחר התמיד^ה. חל ערב פסח בשבת לא היו

תפו (דיני חגיגת י"ד). קרבן חגיגה זו באה
מן הבקר ומן הצאן ומכל מין
המקריבין מהן שלמים דקרבן זה הוא שלמים
לכל דיניה, באה עם הפסח כדי להגדיל
השמחה, וכדי שיהא נאכל הפסח על השובע.
ולפיכך אינה באה אלא בחול, ובמיעוט,
כלומר שיש הרבה אוכלין ומעט בשר פסח,
ואינה באה אלא כשהפסח בא בטרהה, היו
פסחים הרבה ואוכלין מועטין אין החגיגה
באה^א. והחגיגה רשות היא, רצה מביא לא
רצה אינו מביא^ב. ומקריבין אותה ממעות

תפו א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"ב. ב. שם ה"ג. ג. מנחת חינוך ע"פ חגיגה ח. ד. רמב"ם שם.
ה. משנה למלך הל' כלי מקדש פ"ו ה"י. מנחת חינוך.

יִצְמָצֵם מֵאֲכִילָתוֹ בְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם, וּבִפְרֹט הָעֵינָיִים שְׂמֹזֶזוֹתָם מִצְמָצֵם בְּכָל הַשָּׁנָה וְאוֹכֵל קִמְעָא וּמְשִׁיר קִמְעָא, וְיִבֵּא לְהַשְׁאִיר גַּם מִמְּנָה, וְעַל יְדֵי זֶה יֵצֵא מֵעֵקֶר הַבְּוֹנָה אֲשֶׁר נִשְׁחַטָּה. וּמִכָּל מְקוֹם לֹא נַעֲשִׂית נוֹתֵר מִיַּד בְּחֻצוֹת כְּפֶסֶח, דְּאוּלַּי גַּם בְּשִׁבִיל זֶה יִמְנַע לְשִׁחְטָהּ, כִּי יָחוּס עַל הַבֶּשֶׂר שֶׁלֹּא יוֹתֵר וְנִמְצָא גַּם בֶּן חֹסֶר הַשְּׂמֻחָה. וּלְפִיכֹךְ זְמַנָּה עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שְׂאֵם יוֹתֵר מִלִּילָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא יוּכַל לְצַמָּם כְּשַׁעוֹר אֲכִילָה דְּוָקָא, יֵאָכְלָנָה לְמַחְרָתוֹ בְּשִׂמְחָה. זֶה מֵה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן לְכַד מֵהַטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכָל נוֹתֵר (לְעֵיל מִצְוֵה קִמְנָג).¹

פסחים עא. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י, ספר המצוות לא תעשה קי"ח, סמ"ג לאוין שמ"ט.

מִצְוֵה תְּפוֹ

שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב הַפֶּסַח בְּבִמַּת יָחִיד (לֹא תַעֲשֶׂה רַפ"ז)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב הַפֶּסַח בְּבִמַּת יָחִיד, וְאֶפְלוּ בְּשַׁעַת הַתֵּר הַבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, ה) 'לֹא תוּכַל לְזַבַּח אֶת

משנה הלכות

(מצוה תפח, ג) קרבן חגיגה (עיי' לעיל מצוה פח). בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השולחן, וכן כל התבשילין העולין עם הפסח על השולחן מתבערים עמו, ואינן נאכלין אלא עד חצות כפסח עצמו, גזירה מפני התערובות. ונוהג בזמן שהפסח נוהג בזכרים ונקבות, והמותיר מבשר החגיגה עובר בלאו ואינו לוקה עליו מפני שניתק לעשה.

תפז) גדרי האיסור. אסור לשחוט את הפסח חוץ לעזרה והשוחט הפסח חוץ לעזרה לוקה כשוחט שאר קדשים בחוץ.²

מקריבין חגיגה³, ודעת ר"י מאורלייניש והר"י מקורבלד שהיו מקריבין חגיגה ערב שבת ואוכלין אותה מוצאי שבת ליל פסח, והרא"ש⁴ דחה דבריהם (ועיי' במשנה הלכות ח"ג סי' ר"ח ור"י).

קרבנות החגים ושאר פרטים. בחגיגה זו אין אדם יוצא ידי חובתו בשלמי שמחה, שהיא מצות עשה בפני עצמה⁵. ושלושה קרבנות היו מקריבים כל אדם מישראל בכל אחד מהמועדים, ואלו הם, (א) עולת ראייה (מצוה תצ), (ב) שלמי שמחה

1. לשון החינוך. 2. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"ב. רא"ש פרק ערבי פסחים (פ"י) סי' כ"ה. ת. שם. ט. חינוך. ועיי' רמב"ם הל' חגיגה פ"ב ה"י, וראב"ד וכסף משנה ולחם משנה שם. 3. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"ד. **תפז) א.** רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ה"ג.

הפסח באחד שעריד'. ובכלל הלאו גם בן שלא לשחט שום קדשים חוץ למקדש (עיין מצוה קפו).

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כי הפסח אינו נשחט אלא בקהל ועדה, כדכתיב (שמות יב, ו) 'וּשְׁחַטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עֵדֹת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָפִים', ומדכתיב קהל ועדה וישראל, דרשו חז"ל (פסחים סד.) דפסחי צבור נשחטין בשלש בתות זו אחר זו, נכנסה פת ראשונה ננעלו דלתות העזרה, גמרו נכנסה פת שנייה, וכן פת שלישית, ואיך ישחט כל יחיד ויחיד בפמה שלו בלי קהל ועדה. ואף אם יקצו קהל רב לבמת יחיד ויהיה קהל ועדה וישראל, מכל מקום לא ישחטו אותו שם ולא פלוג. גם פי פשוט דכבוד המצוה ופרסומה הוא יותר כשיעשה במקום מסים הכל יחד וידעו הכל מקום המתכנסים וישאלו למה מתכנסים, ויאמרו לבניהם ולנכרי הבא מארץ

משנה הלכות

להקריב במקום אחד עוברים בלאו. ועיין משנה למלך¹ באריכות איזה קרבנות הקריבו על במת יחיד ואיזה הקריבו בציבור.

הפטורים בשחיטת חוץ. למה שכתב

הרמב"ם² דשנים ששחטו בשחיטת חוץ פטורים, אם כן פטורין גם מלאו זה, ואולי יש חילוק בין זה אינו יכול לזה אינו יכול, או ששניהם יכולים כמו לענין שבת. שוחט בגגו של היכל פטור משחטי חוץ³, וכן בשאר אופנים שפטור בשחיטת חוץ נראה דפטור גם בפסח, וצריך עיון. ודעת ריש לקיש⁴ דהמעלה בחוץ בזמן הזה פטור, והתוספות⁵ הניחו בתימה, ועיין בית יצחק במגילה (ט:): שתירץ על פי דעת הר"ר חיים⁶

והקרבן נפסל. ואפילו בשעת היתר הבמות שהיו מקריבין נדרים ונדבות בבמת יחיד לא היו מקריבין הפסח בבמת יחיד, והעובר ומקריב לוקה⁷. השוחט פסח בחוץ, חוץ ממה שחייב על שחטי חוץ במזיד כרת, ובהתרו בו מלקות, ובשוגג קרבן, חייב עוד משום לאו זה⁸. ובמשנה למלך⁹ נסתפק אי עובר גם בפסח שני משום לאו זה. ואינו עובר על שחיטתו אלא לאחר חצות, בזמן שחיטת הפסח, אבל שחטו קודם חצות הוי שלמים ואינו עובר עליו¹⁰ ובמנחת חינוך נסתפק אי עובר גם בלאו אהעלאה או דילמא רק על השחיטה. ובזמן הזה שכל הבמות אסורות ולא שייך במת ציבור כלל או במת יחיד, אם כן לעולם ליכא היתר, ואפילו אם רצו ציבור

ב. רמב"ם שם. ג. מנחת חינוך. ד. הל' קרבן פסח שם. ה. מנחת חינוך. ו. הל' קרבן פסח שם. ז. הל' מעשה הקרבנות פי"ח הט"ז. ח. שם הט"ו. ט. זבחים קז: י. שם ד"ה ריש לקיש אמר פטור. יא. בתוס'

רְחוּקָה בִּי הַכְּנוּס הַזֶּה הוּא לְקִיָּם מִצְוַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְתוֹרָתוֹ וּלְפָרְסָם הַנֶּס
שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ, וְתוֹעֵלֶת זֶה לֹא יָבֹא בְּכַמֶּת יַחִיד (עֵינֵי כַחֲנִינֵךְ). וְהַרְמַב"ן חוֹלֵק
עַל הַרְמַב"ם ז"ל בְּמַנְיֵן מִצְוָה זוֹ.¹

פסחים סד. מגילה ט: זבחים קיד: רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א.

מצוה תפח

לְשִׂמְחַת בְּרִנְגָלִים (מִצְוַת עֲשֵׂה ר"א)

צִוּוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׂמְחַת בְּרִנְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, יד) 'וְשִׂמְחֶתָּ בְּחֻגְךָ'.
מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂרָאוֹי לְאָדָם לְשִׂמְחַת עַל אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא מְכַל עִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה וְגוֹי קְדוּשׁ, וְנָתַן לָנוּ
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וּלְעִבְדוֹ בְּשִׂמְחָה עַל אֲשֶׁר זָכִינוּ לְכָךְ, וּלְפִי שְׂאָדָם דּוֹאֵג
רַב יָמָיו, וְכָל יָמָיו כְּעַם וּמְכַאוּבִים, וְאִין צְהֻלָּה עַל פָּנָיו, צִוּוּת הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְשִׂמְחַת בְּזִמְנֵים קְבוּעִים עַל כָּל פְּנִים, וּלְהוֹדוֹת לְפָנָיו עַל

משנה הלכות

כסף לקנות הקרבן, ומביא שלמי שמחה
כלומר קרבן אחד יתר על שלמי ראייה
וחגיגה, שמביא בכל יום טוב ולא נתנו חכמים
שיעור בכמה.²

נשים ושאר פרטים בזמן הבית. ונשים גם
כן חייבות בשמחה זו,³ ונחלקו
הראשונים ז"ל אם החיוב עליה להביא קרבן
כאנשים או דרק בעלה משמחה משלו.⁴
וכתב הרמב"ם⁵ 'לא יביא אדם קרבן תודה
ביום י"ד, ואם הביא יוצא בה ידי חובת
שמחה', ותמה מהר"י קורקוס כיון דאין תודה
נאכלת אלא ליום ולילה האיך יוצא בה ידי

דאפילו במקום המקדש אין יכולין להקריב
עכשיו, ולפי זה השוחט בזמן הזה עובר
משום במת יחיד ולא משום שחיתת חוץ,
ואפילו במקום המקדש. ונוהג בזכרים
ונקבות, ומיהו כל מוני המצוות לא מנו לאו
זה ללאו בפני עצמו.

תפח) גדרי המצוה בזמן הבית. מצות
עשה מן התורה לשמוח ברגל,
והוא שבעת ימי הפסח, יום אחד עצרת,
ושמונת ימי חג הסוכות, ובזמן שבית המקדש
קיים אדם עולה לירושלים לחוג,⁶ אם היו
בידו קרבנות הראייה יביאם או יעלה עמו

מגילה י. ד"ה ומאי טעמא. יב. אלה המצוות (חאגיז) במצוה זו. תפח) א. רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"א. ב. שם
ה"ג. ג. שם ה"א. ד. עיין ראב"ד ולחם משנה שם. שאגת אריה סי' ס"ו. מנחת חינוך. ת. הל' חגיגה פ"ב ה"ג.

הטובה (עין חינוך). וְחַיֵּב לְשַׂמַּח אֶשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ אֶתוֹ בְּרִגְלוֹ, בְּיַעֲרֵיהֶם תְּלוּיִים בּוֹ, וּלְפִי שְׂפָרְבוֹת הַטּוֹבָה תִּבְאֵה שְׂמֵחָה לְפַעֲמִים שְׂלֵא לְיֵשׁ שְׂמִים, כִּי כֵן דֶּרֶךְ הָעֲשִׁירִים לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה וּלְתַת לֶחֶם לְכָל אָדָם בְּהִיוֹתָם מְצַלִּיחִים וּמְתַפְרְכִים בְּתְרוּמוֹתֵיהֶם, וְלִכֵּן בָּא הַצְּוִי שֶׁיְהֵא הַכֹּל לְיֵשׁ שְׂמִים כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (דברים טו, טו) 'תִּחַג לָהּ' אֶלְקִיד', וְהִבְטִיחַ 'וְהִיִּת אִךְ שְׂמִח' (דברים שם), 'שָׂאם יִשְׂמַח וַיִּגַּל בְּחַג יִהְיֶה שְׂמַח וְטוֹב לֵב בְּכָל הַשָּׁנָה, כִּי כֵן טָבַע הַמְּצִיאוֹת הַשְּׂמַח בְּחֻלְקוֹ שְׂשׁוֹן יִשְׁיג, וְהַנְּאֻחַ בְּלִי סִבָּה יֵאָנֵק דָּם כָּל הַיָּמִים (אברכנאל טו, יג-יז).

פסחים קט. חגיגה ח. קידושין לד: רמב"ם הל' חגיגה פ"א, והל' שביתת יו"ט פ"ז, ספר המצוות מצות עשה ג"ד, סמ"ג עשין רכ"ט, אורח חיים ס"א תקכ"ט.

משנה הלכות

שמחת כריסו'. ואף על פי שאכילה ושתיה במועדים מצות עשה, לא ימשוך ביין ובשחוק ובקלות ראש כי זה הוללות, ולא נצטוינו אלא על שמחה של מצוה שיש בה עבודתו יתברך שמו, ואי אפשר לעבוד ה' לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות, ומצוה לשמח הנפש ביום טוב בהרבה תורה ותפילה¹, קל וחומר אם על הגוף נצטוינו לשמחו כל שכן הנפש, ואין שמחה לנפש אלא בתורה, שנאמר (תהלים יט, ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ויהיה כל כוונתו לשם שמים.

שמחה, ועיין לחם משנה² ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג (סי' ר"ו עד סי' ר"י) שהארכת הרבה בזה בס"ד.

בזמן הזה. ואמרו ז"ל (פסחים קט). 'אין שמחה אלא בבשר ויין', ונחלקו הפוסקים אי בזמן הזה איכא מצות שמחה בבשר ביום טוב דאורייתא או מדרבנן³. וחייב אדם לשמח אשתו ובניו בבשר ויין וללבוש בבגדים נאים ומיני מתיקה, וחילוק פירות לנערים ונשים, כל אחד כפי מה ששמח בו, וחייב לשמח עניים, ומי שאינו משמח עניים אין זו שמחת מצוה אלא

1. פסחים קט. 2. ע"ע אלה המצוות (חגיגה) מצוה תפח. ח. שם. ט. מנחת חינוך. 3. עיין משנה ברורה סי' תקכ"ט ס"ק י"ז. 4. רמב"ם הל' יום טוב פ"ו ה"כ. או"ח סי' תקכ"ט ס"ג.

מצוה תפט

לְהִרְאוֹת כָּל זָכָר בִּירוּשָׁלַיִם בְּרִגְלָא (מצות עשה ר"ב)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִרְאוֹת כָּל זָכָר הָרְאוּי לְעֵלוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, בַּפֶּסַח, שְׁבֻעוֹת וְסִפּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים מז, מז) 'שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זָכָר'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפֶּשֶׁט כְּדֵי שִׁירְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עֲנִין הָעֲבוּדָה לְהַ' וּמַעֲלַת עוֹבְדֶיהָ כַּהֲנִיּוֹ הַקְּדוֹשִׁים, וְיִלְמְדוּ לִירְאֶה אֶת הַשֵּׁם (מצות דוד (דב"ז) מצוה תיז), וְהוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (חגיגה ג.) בְּמִצְוֹת הַקֵּהל 'אִם אֲנָשִׁים בָּאִים לְלַמֵּד נְשִׁים לְשִׁמְעַ' וְכוּ'. לְבַד כִּי פֶשֶׁהֶם נִרְאִים מֵאֵת פְּנֵי הַ' מִקְּבֻלַת נִשְׁמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפַּע רַב בְּתַלְמוּד הַתּוֹרָה, וְנַעֲשִׂית נִשְׁמָתָן מֵעֵין הַמַּתְגַּבֵּר, בְּסוּד 'וְהָיוּ עֵינֵיהֶם רְאוּת אֶת מוֹרִיד' (ישעיה ל, כ). כִּי פֶשֶׁהֶאֱדָם רוֹאֶה

משנה הלכות

ריקם⁷. וראיית פנים יכול להיות בלילה, וישלח הקרבן מלפניו או לאחריו ביום⁸.

הפטורים. ואלו הם הפטורים מראייה, נשים, ועבדים, אילם, חיגר, אפ"י חיגר ברגל אחת, טמא, ערל, וזקן, חולה, ורך וענגוג שאינן יכולין לעלות ברגליהן, טומטום ואנדרוגינוס, וכל מי שאין לו קרקע בארץ ישראל פטור מלעלות⁹. חציו עבד וחציו בן חורין דעת רש"י בחגיגה (ב. ד"ה משנה ראשונה) ותוס' (שם ד. ד"ה לא מצרכה) דחייב, והרמב"ם¹⁰ פוטר. חרש אפילו באזנו אחת, ושוטה וקטן שאינן יכול לעלות ברגליו¹¹, ואם יכול לעלות חייב מדרבנן¹².

תפט) גדרי המצוה. מצות עשה על כל זכר מישראל שיעלה ויראה פניו בעזרה ביום טוב הראשון של שלש הרגלים, והם פסח, שבועות, סוכות¹³. לא בא ביום הראשון יש לו תשלומין כל שבעת ימי הפסח, וכן בעצרת יש לו תשלומין ז' ימים עם יום הרגל, ובסוכות יש לו תשלומין שמונה ימים, דשמיני עצרת תשלומין דראשון הוא לענין זה¹⁴. עבר הרגל ולא בא, ביטל מצות עשה זו, ועל זה נאמר (קהלת א, טו) 'מעוות לא יוכל לתקון'. וצריך להביא קרבן בעלייתו (עיין מצוה ת"צ), לא הביא קרבן לא קיים המצוה ויש לו תשלומין כל שבעה, ואם לא הביא בכל יום טוב עבר גם על לאו ד'ולא יראו פני

תפט) א. חינוך. **ב.** רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"ד וה"ז. **ג.** שם ה"ו. ועיין חגיגה ט. **ד.** רמב"ם שם ה"א. **ה.** מנחת חינוך. **ו.** רמב"ם שם פ"ב ה"א. **ז.** שם. **ח.** שם. **ט.** שם ה"ג.

אֶת פְּנֵי רַבּוֹ שְׂכָלוֹ וּתְבוּנָתוֹ מִתְגַּבְּרֶתָּהּ, וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּמִשְׁהַ רַבְּנוֹ שְׂזֻכָּה / פֶּה אֵל פֶּה אֲדַרְבֵּר בּוֹ' (במדבר יב, ח), זְכָה לְבִינָה עַל הַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וּלְפָאִים אַחֲרָיו, וְכָל הַתּוֹרָה נִקְרְאָתָה עַל שְׁמוֹ. וּלְפִיכֶךָ כְּשִׁיתְרָאָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי הָאֲדוֹן ה', יִקְבְּלוּ נִשְׁמָתָן תּוֹסְפוֹת חֲדוּד לְהַכִּין סוּדוֹת הַתּוֹרָה. וְאִם בְּיָלִיד אִשָּׁה אָמַר 'אֶלְמֵלָא רְאִיתִיו מִלְּפָנָיו הָיִיתִי מְחֻדָּד טָפִי' (עירובין יג:), קָל וְחֹמֶר בֵּין בָּנוּ שֶׁל קָל וְחֹמֶר לְהַזְוָכָה לְקַבֵּל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְזֶהוּ שְׂאֲמָרוֹי^י 'רְצוֹנָנוּ לְרִאִוֹת אֶת מִלְּפָנָיו' (נחלת בנימין (על המצוות) מצוה פט).

חגיגה פ"א, רמב"ם ה"ח חגיגה פ"א, ספר המצוות מצות עשה נ"ג וְלֹא תַעֲשֶׂה קִנּוּי, סמ"ג עשין רכ"ח ע"א וְיִזְוֶיךָ ש"ס.

מצוה תצ

שְׁלֹא לְעֵלוֹת לְבַיִת הַבְּחִירָה בְּלִי קָרְבָן (לֹא תַעֲשֶׂה רפ"ח)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְעֵלוֹת לְבַיִת הַבְּחִירָה בְּלֹא קָרְבָן, וְהוּא הַנִּקְרָא עוֹלֵת רְאִיָּה, שְׁנֵאמַר (דברים מז, מז) 'וְלֹא יֵרְאוּ פְּנֵי רִיקָם'.

משנה הלכות

זו בזכרים בזמן שבית המקדש קיים. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו.

תצ) גדרי הלאו. קיום המצוה, העולה לרגל ובא לעזרה ביום ראשון מימי החג ולא הביא עמו קרבן עולת ראייה עובר בלאו זה.^א ועולת ראייה אין לה שיעור מן התורה, ומדברי סופרים שלא יפחות קרבן זה משהו מעה כסף ומצוה להביא כפי עשרו.^ב

זמנו. והעובר בלאו זה ביום ראשון ולא הביא בין בשוגג ובין במזיד הרי זה מקריב

סומא אפילו בעין אחת פטור.^ג אירע בו אחד מן הפטורין ביום ראשון כגון ששבר רגלו או שניסמא עינו אף על פי שחזר ונתרפא בשני פטור כל החג, דכל החג תשלומין דראשון הוא.^ד היה חייב בראשון ונעשה חיגר בשני, חייב לעלות או לשלוח קרבן.^ה

שאר פרטים. ונסתפקו רבותינו האחרונים ז"ל^ו אי בזמן הזה חייב אדם לקבל פני רבו ברגל, ואשרי מי שזוכה לקבל פני רבו בכל יום כהאי תלמוד ירושלמי^ז. ונוהג מצוה

י. שמו"ר א, טז. במ"ר יב, ט. יא. ראה מכילתא פרשת בחודש ב. רש"י שמות יט, ט. יב. שם ה"א. יג. שם ה"ה. יד. תוס' חגיגה ט. ז"ה כיון דלא חזי בראשון, הובא במנחת חינוך. טו. נודע ביהודה מהדורא תנינא או"ח סי' צ"ד. טז. עיין ירושלמי עירובין פ"ה ה"א. **תצ** א. רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"א. ב. שם ה"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שָׁמֶן הַכְּבוֹד פִּינּוֹן שְׂבָאִים לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה אֵין רְאוּי לְרֵאוֹת פְּנֵיו רִיקָם, שְׁכֵן דְרָךְ הַבָּאִים לְרֵאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ לְהֵבִיא עִמָּהֶם דוֹרוֹן לְשַׁלְּחַן הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הָעוֹלָה, וְגַם לְמִשְׁרָתֵי הַמֶּלֶךְ, וְהֵם שְׁלָמֵי חֲגִיגָה וְשְׁלָמֵי שְׂמֵחָה, שְׁלֹא הָיָה אוֹכֵל אוֹתָם לְבִדּוֹ. וְכֵן כָּתַב הַרְמְב"ם (הל' חגיגה פ"ב הי"ד) 'כְּשִׁיבַח אָדָם שְׁלָמֵי חֲגִיגָה וְשְׁלָמֵי שְׂמֵחָה לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל אוֹתוֹ הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ בְּלִבְדֵּם וַיִּדְמָה שְׂיַעֲשֶׂה מִצְוֹה גְמוּרָה, אֲלֵא שְׁחִיב לְשִׂמְחָה הָעֲנִיִּים וְהָאֲמֻלָּיִם, שְׁנֵאמַר (דברים יד, כט) 'וּבָא הַלְוִי וְהִגֵּר וְהִיתָוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה', וּמֵאֲכִיל אֶת הַכֹּל וּמִשְׁקָן לְפִי עֲשֶׂרוֹ' (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תיז). וְגַם יַעֲקֹב אָכִינוּ אָמַר (בראשית מג, יא) 'אִם כֵּן אֶפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ וְגו' מִנְחָה' לְאֲדוֹן הָאָרֶץ. וְעַל דְרָךְ הַסּוּד לֹא בְּכָל פְּעַם

משנה הלכות

עולת ראייה אינה באה אלא מן החולין כשאר קרבנות שאדם חייב בהן^ג. נשים אף על פי שנכנסו אינם חייבין בעולת ראייה, ואם הביאו מקבלין מהם^ט.

יורשים ואבל. המפריש עולת ראייה ומת חייבים היורשים להביא^ה, ואפילו עבר יום טוב מביאים אותה לאחר יום טוב^ו. אבל רח"ל אינו משלח קרבנותיו תוך ז', וצריך לומר שנעשה אבל ביום טוב, דאם נעשה אבל קודם יום טוב, יום טוב מבטל גזירת ז', אלא דלפי זה תקשה הא ביום טוב לא חל אבילות, וצריך לומר דלענין קרבן שאני^ז.

שאר פרטים. המקריב עולת ראייה ביום טוב סומך עליו בכל כוחו כדרך

בשאר ימות הרגל וכולן תשלומין דראשון הם, אלא שכל המאחר הרי זה מגונה^ח. עבר הרגל ולא הביא אינו חייב באחריותו ועל זה וכיוצא בזה נאמר (קהלת א, טו) 'מעוות לא יוכל לתקון^ט'. עולת ראייה אינה דוחה שבת ולא את הטומאה, אבל דוחה את היום טוב שהרי חיובה ביום טוב ראשון^י.

דיני הפטורים. היה פטור ביום ראשון כגון שהיה חייג או סומא בעין אחת ונתרפא בשני פטור מן הקרבן כל שבעה, אבל נטמא ביום ראשון חייב להביא ראייתו כשיטהרי^{יא} (ועיין לעיל (מצוה תפ"ט) דכל הפטורין מלעלות פטורין גם מן הקרבן, קחם משם). נכנס כמה פעמים בעזרה אינו צריך להביא בכל פעם עולה, ואם הביא מקבלין הימנו^{יב}.

ג. שם ה"ד-ה. ד. שם ה"ו. ה. שם ה"ה. ו. שם פ"ב ה"ה. ז. שם ה"ו. ח. שם ה"ח. ט. ועיין בלחם משנה שם פ"ב ה"א, גבי אנדרוגינוס שמשמע שאם הביאה היא חולין בעזרה. י. שם פ"א ה"י. יא. מנחת חינוך. יב. עיין רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ב הי"א, ועיין מנחת חינוך.

שִׁיתְרָאָה בְּעֹזְרָה צְרִיךְ לְקַרְבֵּן אֶלָּא בְּרַגְלִים בְּלִבְדָּ, שֶׁהוּא זְמַן שְׂמִיחַת חֲתָן וְכֻלָּהּ, וְחַיֵּיב לָבֵא לְבֵית חֲתָנוֹת וּלְהִרְאוֹת בְּמַזְמוּמֵי חֲתָן וְכֻלָּהּ, וְלִכְּן הִיְתָה הַמְצָוָה בְּזִכְרֵים (מצורת דוד שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

פְּרֻשֶׁת שׁוֹפְטִים יֵשׁ בָּהּ י"ג עֲשִׂין כ"ז לְאוּיִן

מִצְוָה תצא

לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים (מִצְוֹת עֲשֵׂה ר"ג)

צְוָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים לְדִין, וְשׁוֹטְרִים שֶׁיִּכְרִיחוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵי הַתּוֹרָה וּמִשְׁפָּטֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, יח) 'שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ'.

משנה הלכות

ויותר מעמידין בה סנהדרי קטנה^א. ועיר שאין בה ק"כ איש מעמידין בה בית דין של ג' דינים^ב.

הראוי להיות דיין. ואין מעמידין בסנהדרין, אלא אנשים חכמים ונבונים בתורה,

ויודעים קצת משאר חכמות כגון רפואות וחשבון תקופות ומזלות ואיצטגנינות, ואין מעמידין אלא מיוחסים הראויין להשיאן לכהונה^ג. ואין מעמידין לא זקן מופלג ולא סריס ולא זקן ושלא ראה בנימ^ד. וצריכין להיות מנוקים מכל מום, ושיהיו בעלי שיבה, בעלי קומה, ונבוני לחש, ושידעו ברוב לשונות^ה. בית דין של שלשה אין צריכין בכל אלו, וצריכין אלו ואלו על כל פנים ז' דברים,

שעושה בחול, ולא גזרו משום שבות דרוכב בעל חי^ו. שלח הקרבן על ידי שליח קודם שהתראה או לאחר שהתראה יצא ידי חובתו^ז. ונוהג בזמן הבית בזכרים הראויים לראייה, ואם עבר ונכנס בלא קרבן עבר בלאו, ונחלקו הפוסקים אי לוקה^ח.

תצא) סנהדרי גדולה וקטנה. קיום המצוה,

קובעין בית דין הגדול של שבעים ואחת בלשכת הגזית שבמקדש, הגדול שבהן הוא הנשיא ואחריו יושבין לפי מעלתם, כחצי גורן ונקראין סנהדרי גדולה, עוד מעמידין שני בתי דינים של כ"ג כ"ג על פתח העזרה ופתח הר הבית ונקראין סנהדרי קטנה, וכל עיר שיש בה מאה ועשרים איש

יג. רמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"ט. יד. מנחת חינוך. טו. רמב"ם שם פ"א ה"א, מנחת חינוך. תצא) א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג. ב. שם ה"ד. ג. שם פ"ב ה"א. ד. שם ה"ג. ה. שם ה"ו.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. גְּלוּי הוּא לְכָל כְּדֵי שְׁלֵא יִהְיוּ עַדֵּת יִשְׂרָאֵל בְּצֵאן אֲשֶׁר
 אֵין לָהֶם רוּעָה, וְכָל הַחֹזֵק מִחֶבְרוֹ יִרְדֵּף אַחֲרָיו וַיַּעֲשֶׂה עִמוֹ
 כְּחֶפְצוֹ, וּכְמוֹ שְׁאֲמָרוֹ (אבות פ"ג מ"ב) ש'אֶלְמָלֵא מוֹרְאָה אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים
 בְּלָעוּ' (עיין אלה המצוות (האגיו) מצוה תצא), וְגַם בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה שְׁאֵם יִהְיוּ מְסוּרִים
 לְכָל אֶחָד וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה כְּפִי רְצוֹנוֹ הַכֹּל בְּטֵל חֵם וְחִלְלֵה, אֲבָל
 בְּהִמְנֹת עֲלֵינוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים עַל פִּיהֶם יִשְׁמְרוּ כֵּלֵם הַתּוֹרָה כְּפִי אֲשֶׁר
 יִזְרוּ, הֵן בְּמִלֵּי דְשְׁמִיָּא וְהֵן בְּמִלֵּי דְאַרְעָא לְבַחֵר בְּטוֹב וְלְמַאֵם בְּרַע (עיין אלה
 המצוות שם), וּבִתְחִלָּה מִצַּד אֵימַת הַשׁוֹפְטִים שְׁיִחְזְרוּ לְהַנּוֹטִים מְדַרְךְ הָאֱמֶת
 וַיִּכְרִיחוּם בְּעַל כְּרָחֵם, וּמִתּוֹךְ הַהֲרָגָל בְּטוֹב וּבִיִּשְׂרָאֵל מִחֶמֶת יִרְאָה יִלְמְדוּ הָעָם
 מִבְּעַם לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְצַדִּיק מֵאַהֲבָה בְּהַפְרָתָם דְּרַךְ הָאֱמֶת, וּכְמֵאֵמֶר הַחֹכֵם
 כִּי הַתְּמִידָת הַהֲרָגָל נַעֲשֶׂה בּוֹ לְטַבַּע (חינוך), וַיִּכְרְחוּ לְלַכֵּת בְּדַרְךְ הַטּוֹב
 וְהַיִּשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ זֶרַע בְּרַךְ ה', יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאֵר (אלה המצוות שם).

סנהדרין יד. לו: מכות ז. רמב"ם הל' סנהדרין פ"א, ספר המצוות מצות עשה קצ"ו, סמ"ג
 עשין צ"א, חושן משפט סי' א.

משנה הלכות

תמיד בתועלת חבריהם הסומכים עליהם
 ללמדם דרך האמת, ולתת שלום בכל כוחם
 ביניהם, וישכיחו מלבם כל תענוגיהם, ובו
 יהיה רוב מחשבותם ועסקיהם, ויתקיים בהם
 'המשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי
 הרבים ככוכבים לעולם ועד', ויש ליזהר בזה
 על בתי הכנסת ומנהגיהם, ובעוונותינו הרבים
 דוקא בתי הכנסת החרדים עוברים על זה
 ואין מקבלים עליהם רבנים לומדי התורה,
 וכבר ציווי על זה בעל חפץ חיים ז"ל והחתם
 סופר, והשומע תבוא עליו ברכת טוב. ונוהג
 בזמן הבית לענין סנהדרין ובכל מקום ובכל
 זמן לשאר ענינים.

חכמת התורה, ענוה, יראת השם, שנאת ממון,
 אהבת אמת, אהבת הבריות להן, בעלי שם
 טוב! וצריכין להיות סמוכין! יחיד מומחה
 לרבים או שנטל רשות מותר לדון, ואינו נקרא
 בית דין! ואם קיבלו עליהם אפילו כל דהו דן.

בזמן הזה. ובזמן הזה אף על פי שאין לנו
 בעוונותינו הרבים בית דין סמוכין,
 מכל מקום יש לכל קהל וקהל שבכל מקום
 למנות ביניהם רבנים ודיינים תלמידי חכמים,
 אמיתים שיכריחו העם, הן בדיני ממונות הן
 במילי דשמיא כפי שיראה בעיניהם על פי
 התורה, ולמנוע מקירבם דבר מגונה, וישתדלו

מצוה תצב

שְׁלֵא לְנִטְעַי אֵילָן בַּמִּקְדָּשׁ (לא תעשה רפ"ט)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְטַע אֵילָנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ אוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁנֵאמֹר (דברים מז, כא) 'לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ, וְאָסוּר לְטַע אֵילָנוֹת אֶצֶל בֵּית הַכֹּהֲנִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. הַרְמַב"ם (ספר המצוות לא תעשה יג) כָּתַב מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בֵּין עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּכַתִּי עֲבוּדָה זָרָה שְׁלָהֶם שֶׁהָיוּ נוֹטְעִין שָׁם אֵילָנוֹת יְפוֹת כְּדֵי לְהַטְעוֹת בְּנֵי אָדָם אַחֲרֶיהָ, וְכֵדֵי לְהַרְחִיק מִמֶּנָּה וְכָל הַדּוֹמָה מִמַּחֲשֶׁבֶת בְּנֵי אָדָם הַפְּאִים לְעֲבוּדַת הָאֵל בְּרוּךְ הוּא בַּמָּקוֹם הַהוּא הַנִּבְחָר נִמְנָעֵנוּ מִלְנַטְעַי שָׁם כָּל אֵילָן (עיין חינוך). וְהַרְמַב"ן (דברים שם) כָּתַב 'כָּל אֵילָן הַנְּטוּעַ עַל פֶּתַח־בֵּית אֱלֹהִים יִקְרָא אֲשֶׁרָה וְכוּ', וְזֶהִיר הַכְּתוּב שְׁלֵא יִטַּע אֵילָן אֶצֶל מִזְבַּח ה' לְנוֹי וְיִחֲשַׁב שֶׁהוּא כְּבוֹד וְהָדָר לְמִזְבַּח הַשָּׁם, וְאָסַר

משנה הלכות

האכסדראות והסככות היוצאות מהכתלים שהיו במקדש של אבן היו ולא של עץ.^א והא דאמרו 'לשכת העץ היתה שם', הכוונה שהיה שם בית, ולא אסרו בית של עץ אלא אכסדרה של עץ, ובימה של עץ שהיו עושין למלך בשעת הקהל לשעה היתה, וכן גזוזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה.^ב

דיני נטיעה. הנוטע אין חילוק בין נטעו גרעין או יחור או אילן, לעולם חייב על הנטיעה, ואפילו חזר ולקטו מן הארץ כיון שנטעו כבר נתחייב ואין צריך קליטה.^ג ויש

תצב) גדרי האיסור נטיעה במקדש. הנוטע אילן אצל המזבח, או בכל העזרה, בין אילן סרק ובין אילן מאכל, אף על פי שעשאו לנוי למקדש ויופי לו, הרי הוא עובר בלאו זה ובעדים והתראה לוקה.^ד ונחלקו הפוסקים^ה בהנוטע בהר הבית אי עובר בלאו, ועיין בספרי (פר' שופטים ב) וביראים מצוה ס"ו.

בנין עץ במקדש. ואסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש כדרך שעושין בחצירות אע"פ שהוא בבנין ואינו עץ נטוע, והרחקה יתירה הוא שנאמר 'כל עץ', ולכן כל

ח"י סי' קס"ג. **תצב**) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו ה"ט. ב. רמב"ם וכסף משנה שם. ראב"ד הל' בית הבחירה פ"א ה"ט. מנחת חינוך. ג. רמב"ם הל' עכו"ם שם ה"י. ד. ראב"ד וכסף משנה שם. ועיין ראב"ד הל' בית הבחירה שם. ה. מנחת חינוך.

אותו שהוא מנהג עכו"ם לטעת אילנות בפתחי בתי עכו"ם שלקהם. ומזה הטעם נמי אסור נטיעת האילן אצל בית הכנסת להרחיק מדומה להם בבית תפלתם. ודרשו חז"ל (סנהדרין ז:): 'כל המעמיד דין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה אצל המזבח', והבאור בזה כי כאשר נוטע אשרה היא הולכת וצומחת ונגדלה ליום, כן רעת הדין בלתי הגון יהיה כן, כי מתחיל במעוטי ותהיה רעתו הולכת ונגדלה, כי יתחיל מהכר פנים ועוד מעט יטה משפט ויקח שחד ויצדיק את החיב ויחיב את הזכאי, וגורם חס וחלילה רעה לישראל (אלשיך טו, כא-כב).

מס' תמיד כח: ספרי פ' שופטים ב, רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו, ספר המצוות לא תעשה י"א י"ג, סמ"ג לאוין מ"א מ"ד, סמ"ק סי' קס"ג, יורה דעה סי' קמ"ה.

מצוה תצנ

שלא להקים מצבה (לא תעשה ר"צ)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להקים מצבה בשום מקום אפלו לה', שנאמר (דברים טו, כב) 'ולא תקים לך מצבה אשר שניא ה' אלהיך'.

משנה הלכות

שם, ויש להזהיר על זה בבתי כנסיות חרדים במדינה זו, בפרט שהרבה מתחדשים ובונים ונוטעים אילנות אצל הבית הכנסת שהוא אסור וחייב לעקור. ונוהג בזמן הבית, ובזמן הזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא במהרה בימינו, ולענין בתי כנסיות נוהג גם בזמן הזה בזכרים ונקבות.

תצנ) גדר האיסור. המקים מצבה אפילו לעבוד את ה' עליה, לוקה*.

להסתפק אי הוציאו בתוך כדי דיבור אי חייב. ופשוט דאם נטע אילן יבש שאינו ראוי לקלוט שאינו חייב אבל אסור מדרבנן.

איסורים דרבנן ושאר פרטים. הבונה בית בהר הבית נחלקו הראשונים ז"ל אי חייב דאורייתא. ופסק בשו"ת מהר"ם שייק (או"ח סי' ע"ח-ע"ט) שאסור לנטוע אילנות אצל בית הכנסת, והביא שכן פסק גם הגאון רבינו עקיבא איגר זצ"ל, ופסק שם שאם עברו ונטעו חייבים לעקור אותם עיין

1. כמו בונה בית ברמב"ם שם. 2. רמב"ם וראב"ד הל' בית הבחירה שם. ועיין מנחת חינוך. 3. הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד. **תצנ) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו ה"ו.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפֶּשֶׁט כָּתַב הַרְמַב"ם (הל' עכו"ם פ"ו ה"ו) שֶׁהָיָה מְנַהֵג הַעוֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה לְבָנוֹת בְּנֵי גְבוּהָ שֶׁל אַבְנִים אוֹ שֶׁל עֶפֶר וּלְהַתְקַבֵּץ עֲלֵיו לַעֲבוֹדָתָם הָרָעָה, וְלִכְן הִרְחִיקָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה כְמוֹהוּ אֲנַחְנוּ אִפְלוּ לַעֲבֹד הָאֵל בְּרוּךְ הוּא כְּדֵי לְהִרְחִיק וּלְהַשְׁבִּית כָּל עֲגִין עֲבוּדָה זָרָה מִבֵּין עֵינֵינוּ וּמִמַּחְשְׁבוֹתֵינוּ, כִּפְטַעַם שֶׁפָּתַכְנוּ בְּסִמּוּךְ בְּנִמְיַעַת הָאֵילָן (עֵין חִינּוּךְ). וְאֵף עַל פִּי שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ הִקִּים מִצְּבָה כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (בראשית כח, יח) 'וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל רֵאשָׁה', כְּכֹר אָמְרוּ: אֲהוּבָה הִיְתָה לְמָקוֹם בְּזֵמַן הָאֲבוֹת וּבְכוּאָם לְאַרְצָן נֶאֱסָרָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְבָּה מִפְּנֵי שֶׁשָּׂמוּ אוֹתָהּ הַכְּנַעֲנִים לָהֶם לְחֶק, וְהַמְזַבְּחוֹת לֹא הִחְזִיקוּ בָהֶם כָּל כֶּךָ וְלִכְן לֹא אָסַר הַכְּתוּב, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה לְאַסֵּר הַכָּל וְהַשְּׂאִיר הַמְזַבְּחַ שְׂרָאוּי לְנֶסֶד וּלְקַרְבָּנוֹת (רמב"ן דברים שם. וטעמי המצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רפא).

מראה מקומות עיין מצודה תצ"ב.

משנה הלבות

(בראשית כח, יח) כתב "וישם אותה מצבה" כבר פירשו רבותינו ההפרש שבין מצבה למזבח שהמצבה אבן אחת והמזבח אבנים הרבה, וכן פי' עוד בפר' שופטים כאן, והמנחת חינוך עבר על כל זה בקיצור דהרמב"ם לא פי' כרש"י, ולא הרגיש דבאמת לאו רש"י הוא אלא דברי חז"ל הם. ובאמת כי לולי דמסתפינא בלשון הרמב"ם ז"ל היה אפשר לפרש שהוא אבן אחת, ונעשית כבנין שהכל מתקבצין אצלה, אבל לשון החינוך תמוה.

טעם היתר מזבח ושאר פרטים. והרמב"ן ז"ל הקשה להטעם שנאסרה המצבה משום דנעשית חוק לכנענים, אם כן מזבח נמי ליתסר, ותירץ שהקדוש ברוך הוא

מה הוא מצבה. ונחלקו הפוסקים בפירוש מצבה, דעת רש"י בפר' שופטים (דברים טז, כב) שהיא מצבת אבן אחת, ובפ' ראה בפסוק (דברים יב, ג) 'ונתצתם את מזבחותם', פי' 'מזבח' של אבנים הרבה, 'מצבה' של אבן אחת, וכן כתב היראים 'מצבה אבן אחת כדכתיב (בראשית לה, יד) 'מצבת אבן, וכדבריהם מפורש בירושלמי (עבודה זרה פ"ד ה"ד) 'א"ר יוחנן מצבה כל שהיא יחידית, מזבח כל שאבניו מרובות, והרמב"ם¹ כתב 'מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה, ועיין בלחם משנה. והחינוך פי' בדברי הרמב"ם שהיא בנין גבוה של אבנים או של עפר, ומשמע דסבירא ליה שהיא מאבנים הרבה, והרמב"ן פר' ויצא

ב. ע"ע ספר המצוות לרמב"ם לא תעשה יב. ג. ראה רש"י דברים שם. ד. שם.

מצוה תצד

שֵׁלֵא נִקְרִיב קֶרְבֵּן בְּהֵמָה בְּעַל מוֹם עוֹבֵר (לא תַעֲשֶׂה רֵצ"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֵׁלֵא לְהִקְרִיב קֶרְבֵּן מִבְּהֵמָה שֵׁישׁ בָּהּ מוֹם, וְאַפְלוּ הוּא מוֹם עוֹבֵר, שְׁנַאֲמַר (דברים יז, א) 'לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹקֶיךָ שׂוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָיִל תְּמִים דַּעוֹת הוּא, וְהָאָדָם אֲשֶׁר חָטָא נַעֲשֶׂה בְּעַל מוֹם שְׁפָנַע בְּנִשְׁמָתוֹ, וַיֵּבֵא הַשָּׁלֵם וַיִּכְפַּר עַל הַבְּעַל מוֹם, אֲבָל אִיךָ יָבֵא הַבְּעַל מוֹם וַיִּכְפַּר עַל בְּעַל מוֹם, וְלָכֵן אֵין רָאוּי לְהִקְרִיבוֹ. וּמִזֶּה יֵשֵׂא הַחוֹטֵא קֵל וְחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אִם עַל מוֹם כָּל דֶּהוּא בְּגוֹף בְּהֵמָה שֶׁהוּא

משנה הלכות

שאינה מצרית, מים היורדין בעין בהמה ואינם קבועין, סגורים שאינם קבועים². והרמב"ן ז"ל השיג על הרמב"ם גם בלאו זה ולא מנאה בלאו בפני עצמו, דהוא בכלל הלאוים שבפר' אמור לענין מום קבוע. והעובר על לאו זה עובר עוד על עשה ד'תמים יהיה'³.

עובר בעלת מום לענין פדיון. מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר, שבעלת מום קבוע אם ילדה והיא קודש הולד יפדה ויצא לחולין, אע"פ שהוא תמים כדי שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ואם נתעברה קודם שנפדה וילדה אחר הפדיון הולד חולין, ואם מתה קודם שתפדה נפדית אחר שתמות שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה אלא על דמיה מפני שהיתה בעלת מום קבוע, אבל המקדיש בעלת מום עובר או

השאר המזבח שהוא צורך הקרבנות אשר הוא יתברך צוה בהם והיו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו עיין שם, וכן פי' בפר' ויצא. ונוהג לאו זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר ומקים מצבה אפילו בזמן הזה ואפילו לעבוד עליה לה' חייב מלקות.

תצד) גדרי האיסור. כהן המקריב בהמה בעלת מום על המזבח לוקה, ואחד השוחט, ואחד הזורק, ואחד המקטיר אימורי בעל מום עובר על המזבח לוקה, נמצאת למד שאם הקדיש בעל מום עובר ושחטו זורק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבעה מלקיות אם התרו אותו עליהם⁴, ועיין לעיל (מצוות רפ"ה רפז-רפת-רפט-רצ).

מומין העוברים. ואלו הן מומין העוברים הפוסלים בבהמה, גרב לח, חזית

(תצד) א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"א ה"ד-ה. ב. שם פ"ב ה"ז. ג. רמב"ם שם פ"א ה"א. מנחת חינוך.

עוֹבֵר וְהוֹלֵךְ וְנִתְרַפָּא פְּסָלָה הַתּוֹרָה לְהַקְרִיבָה לְמַעַלָּה, אָדָם שֶׁחָטָא וּפָגַם בְּנַפְשׁוֹ וְנִעְשָׂה בְּעַל מוֹם וְאִינוּ עוֹבֵר לְעוֹלָם עַד שֶׁיָּשׁוּב עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שִׁיִּדְחָה מִלְּהַתְקַרֵּב לָהּ, וַיִּתֵּן אֵל לְבוֹ לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוִית, וַיִּשְׁתַּדֵּל לְמִצְא רְפוּאָה לְאוֹתוֹ אִיבָר שֶׁנִּפְּל בּוֹ מוֹם הַחָטָא לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל כְּנֹו בְּהַתּוֹדוֹתוֹ בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ עַד שֶׁיָּשׁוּב ה' וִירַחֲמֵהוּ וַיַּחֲזוֹר וַיְכַנְּסֵהוּ לְמַחְצָתוֹ, וַיִּתְעַלָּה בְּמַעַלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בְּרִכּוֹת לד:): 'בְּמָקוֹם שֶׁפָּעַל תְּשׁוּבָה עוֹמֵד אֵין צְדִיק גָּמוֹר יָכוֹל לְעִמּוֹד' (עיין טעמיו מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רפג).

ספרי פר' שופטים ד, רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א, ספר המצוות לא תעשה צ"ה, והכמ"ג לאוין ש"ג כ"ג שם, וכן בס' ש"ו.

מצוה תצה

לְשִׁמְעַ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל (מצות עשה ר"ד)

צְנוּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעַ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְלַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶׁיִּצְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, י-יא) 'וְעָשִׂיתָ. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה'.

משנה הלכות

שבירושלים. קיום המצוה, בית דין הגדול שבירושלים היושבין בלשכת הגזית (עיין לעיל מצוה תצ"א) הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל בני ישראל, ועליהן הבטיחה התורה שנאמר (דברים יז, יא) 'על פי התורה אשר יורוך', וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת בפירוש הקבלה עליהן ולישען עליהן". ואחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה,

תמימה שהקדישה ונולד לה מום קבוע, אם מתה קודם שתפדה תקבר כשאר קדשים התמימים מפני שהיא צריכה העמדה והערכה, ואם נשחטה קודם שתפדה נפדית כל זמן שהיא מפרכסת (לדעת הרמב"ם, והתוס" חולקין) ותאכל, ואם ילדה יקריב ולדה". ונוהג בזמן הבית ובירושלים בזכרים ונקבות שהשחיטה כשרה בזרים ולענין זריקה והקטרה בזכרי כהונה.

תצה) לסמוך על בית דין הגדול

ד. ב"ק עו. ד"ה שחיטה שאינה ראויה, חולין פד. ד"ה בעיני העמדה והערכה, בכורות לב. ד"ה הא לאחר שחיטה נגאל. ה. רמב"ם שם פ"א הל' א. תצה) א. רמב"ם הל' ממרים פ"א הל' א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁדַעוֹת בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנָּם כְּמֹו שְׁאֲמָרוּ (עיין ברכות נח).
 'כְּשֵׁם שְׁפָרְצוּפוֹתֵיהֶם אֵינָם שְׁוֹת כִּדְעוֹתֵיהֶם אֵינָן שְׁוֹת', וְאֵם
 לֹא יִהְיֶה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בֵּית דִּין אֶחָד קְבוּעַ וּמִיָּחָד עַל מִי לְסַמְךָ הֵיטָה
 נְעֻשֵׁית תּוֹרַתְנוּ חֵם וְחֻלְיָה כְּמָה תּוֹרוֹת וְלֹא הֵיטָה קִיּוֹם לְמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת,^א
 כִּי בְּכָל זְמַן הָיוּ מִתְחַדְּשִׁים דְּבָרִים מְשֻׁנָּם לְפִי הַדְּעוֹת הַמְּשֻׁנּוֹת אֲשֶׁר הָיָה
 נִדְמָה לְכָל אֶחָד לְפָרֵשׁ לְפִי שְׁכָלוֹ בְּדְבָרִים אֲשֶׁר אֵינָם מְפָרְשִׁים אֶפְלוּ
 בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, וְלֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים אֲמַתּוֹתָם וְכֵן הַתְּקִנּוֹת וְהַגְּזֵרוֹת. וּמָזָה
 הַטַּעַם חִיבָה תּוֹרָה לְזַקֵּן מְמָרָא מֵיְתָה שְׁלֹא יִהְיוּ נִמְשָׁכִין אַחֲרָיו וְיִבְאֹו לְכַפֵּר
 בַּתּוֹרָה, כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ שְׁחִיקֵי טַמְוִא צְדוּק וּבִיתוֹם, וְכֹאֲשֶׁר עָשָׂה הַנּוֹצְרִי (שם
 רְשָׁעִים יִרְקָב) אֲשֶׁר עֲדִין עֲוֹנוֹתָיו גּוֹרְמִין כְּמָה צְרוֹת לְעַם קְדוֹשׁ, וּמִי שְׁאֵינוֹ

משנה הלכות

שיסכימו כולם או יעמדו למנין וילכו אחר הרוב וכן ההלכה מאותו היום, והמיעוט מחוייבים לעשות כהרוב, משבטלו בית דין הגדול רבתה המחלוקת בישראל^א.

בזמן הזה. שני בתי דינים או שני חכמים שנחלקו בזמן הזה ואינך יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל^ב, והוא ששוין בחכמה או בדומה לו, ואם לאו הולכין בתר הגדול בתורה^ג. שנים שנתעצמו בדין ואחד אומר נעלה לבית דין הגדול כופין אותו ודין בעירו^ד. אבל אם המלוה אמר נלך לבית דין הגדול כופין את הלוה לכך^ה, ויש אומרים דבית דין חשוב בכל דור ודור מיקרי בית דין הגדול, ומקומות שיש בהם חכמים גדולים

ואחד דברים שלמדו אותן ממידות שהתורה נדרשת בהן, ואחד דברים שהיו סייג לתורה, והתקנות והגזירות והמנהגים כפי צורך השעה שיורו בהן לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם, מצות עשה לשמוע להם^ו.

דרך בירור מחלוקת בזמן בית דין הגדול. כשהיה בית דין הגדול קיים לא היתה מחלוקת בישראל, וכל דין שגולד בו ספק שואל אדם לבית דין שבעירו, ואם לא ידעו אז הבית דין או שלוחי הבית דין עולים לירושלים ושואלין לבית דין שבהר הבית, אם לא ידעו הכל באו לבית דין שבפתח העזרה, ואם לא ידעו הכל באו ללשכת הגזית לבית דין הגדול, אם היה מקובל אצלם הלכה זו חותכין הדין, ואם לאו דנין בשעתו שם עד

ב. ע"ע בחינוך מצוה תצו, ובאלה המצות (חאגיז) שם. ג. שם ה"ב. ד. שם ה"ד. ה. שם ה"ה. ו. לחם משנה שם, דלא ככסף משנה. ז. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ו ה"ו. ח"מ ס"י י"ד ס"א. ח. רמב"ם שם ה"ז. ח"מ שם.

מוֹדָה בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה הָרִי הוּא מִיָּן, וְכָל הַחֹלֶק אוֹ הַסּוֹתֵר דְּבַר גְּדוֹל אוֹ קָטָן אוֹ מְלֻגֵּל עַל אוֹת אַחַת מֵהַתְּלִמּוֹד הָרִי הוּא חֹלֵק עַל הַקְּבֵלָה וְדִינוֹ בְּדִין הַמִּיָּנִין שְׁיִצְאוּ מִכָּלֵל יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן חִיבָה הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ אֶל הַבֵּית דִּין הַגְּדוֹל וְלָהֶם דְּבַר הַמְּשַׁפֵּט (עֵינֵי אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת (חֲאֲנִיז) מִצְוֵה תְּצַה).

סנהדרין פו: רמב"ם הל' ממרים, ספר המצוות מצות עשה קע"ד לא תעשה שי"ב, סמ"ג עשין קי"א לאויזן רי"ז, חושן משפט סי' י"ד.

מצוה תצו

שְׁלֵא לְחַלֵּק עַל בְּעֲלֵי הַקְּבֵלָה (לֹא תַעֲשֶׂה רצ"ב)

הַזְהִיר הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדִישׁוֹ שְׁלֵא לְחַלֵּק עַל בְּעֲלֵי קְבֵלָה וְלֹא לְשִׁנּוֹת אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (דברים יז, יא) 'לֹא תִסּוֹר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יָמִין וְשְׂמֹאל'.

משנה הלכות

בלא תעשה, לבד העשה דלעיל (מצוה תצ"ה), ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת בית דין בזמן ממרא^א, זולת כי הוא לאו שאין בו מעשה. ודעת הרמב"ן בהשגות^ב דעל מצוות דרבנן ליכא לא תעשה דאורייתא, והדברים עתיקים, מיהו עובר מדרבנן.

דיני זקן ממרא. העובר על לאו זה ד'לא תסור' אין לו דין זקן ממרא עד שיהא חולק על הבית דין הגדול, ויהיה חכם סמוך בסנהדרין והגיע להוראה, ויחלוק עליהם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ובין שהוא מיקל והם מחמירין ובין שהוא מחמיר והם מקילין, ויורה לעשות כהוראתו או יעשה בעצמו מעשה כפי הוראתו, ואפילו הוא גדול

מומחים לרבים אם אמר המלוה נלך למקום פלוני, כופין את הלוח והולך עמו^י. ויש אומרים דלטענת נילך אין חילוק בין לוח למלוה, מיהו בזמן הזה נהגו שכל זמן שיש בית דין בעיר אין אחד יכול לכופו חבירו לילך לבית דין אחר^ז. ונוהג מצוה זו בזמן שבית דין הגדול בירושלים בזכרים ונקבות, ובכלל המצוה לשמוע בכל זמן אל חכמי האמת הגדולים בחכמת התורה וביראת ה' טהורה^ט.

תצו) גדרי הלאו. כל מי שאינו עושה כהוראת הבית דין הגדול שבירושלים שלמדו דבר בפירוש התורה, או אפילו במילי דרבנן כגון גזירות ותקנות ומנהגות, ואומר שאין הוראתם אמיתית, עובר

ט. חו"מ שם. י. שם ברמ"א. יא. חינוך. **תצו** א. רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב. ב. לספר המצוות שורש הראשון, והובא בלחם משנה שם.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי קִיּוֹם הַתּוֹרָה תִּלְוִי בַקֶּבֶלָה הָאֲמִתִּית, וְזוּלַת הַקֶּבֶלָה אִי אֶפְשָׁר לָבֵא לַמְכוּן, וְרַב מַעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם תִּלְוִיִּים בַּקֶּבֶלָה מְאֻבּוֹתֵיהֶם וְרַבּוֹתֵיהֶם, וְכָל שָׁבֵן פְּרוּשֵׁי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שָׂאֵם לֹא נִסְמָךְ עַל הַקֶּבֶלָה שֶׁקֶבְלָנוּ, שֶׁ'בְּרֵאשִׁית' פְּרוּשׁוֹ בַקֶּדְמִיּוֹן, נִסְכִּים לְפָרֵשׁ 'בְּרֵאשִׁית' לְבִסּוֹף, וְכֵן בְּכָל הַתְּבוֹת וְלִשְׁנוֹת שֶׁבַתּוֹרָה וְהַמַּעֲשִׂים, נִמְצָא מִהַפֶּךְ הַקְּעָרָה עַל פִּיהָ וְעוֹקֵר הַכֹּל, וְכָל הַלְכוֹת לְמֹשֶׁה מִסִּינַי וְתוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה הַכֹּל תִּלְוִי בַקֶּבֶלָה. וְהוֹצִיאוּ הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן 'לֹא תִסּוֹר' כִּי הַחֹלֵק עַל הַקֶּבֶלָה מִסִּיר עֲצָמוֹ וְאַחֲרֵים מִהָאֲמִתּוֹת הַמְּקַבֵּל לְחֻכְמֵינוּ הַקֶּדְמוֹנִים עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם בְּחֻכְמַת אֱלֹקֵי הַשְּׁלָמָה, וְיִגְעוּ לִילוֹת בְּיָמִים לְהִבִּין עִמָּךְ פְּרוּשָׁה עַל פִּי הַקֶּבֶלָה הָאֲמִתִּית וְרוּחַ הַקִּדְשׁ שֶׁהוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם, וְאֵם נִפְתָּה אַחַר מַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְעֲנִיּוֹת דַּעְתָּנוּ לֹא נִצְלַח לְכָל. וְכֹא הַצּוּוִי אֶפְלוּ יֵאֱמָרוּ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל אוֹ לְהַפּוֹךְ לֹא נִסּוֹר מִדְּבַרְיָהֶם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כָּל אֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ וְיִגְרַם לְחֻרְבַן הַדָּת (עֵינַי חִינּוּד). וּמִיָּהוּ הַבְּטִיחַ לָנוּ הַשֵּׁם שֶׁיִּשְׁגִּיחַ עַל הַבֵּית דִּין וְאוֹר ה' חוֹפֵף עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִטְעוּ בְּמָקוֹם הַקְּדוֹשׁ (עֵינַי מַעֲמִי

מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה (רה).

מראה מקומות עיין מצודה תצ"ה.

משנה הלכות

לעשות דנין אותו וממיתין אותו בירושלים בחול המועד פסח או סוכות או ביום אחר עצרת, כדי שכל ישראל ישמעו ויראו¹. זקן ממרא מתוודה בשעת מיתה ויש לו חלק לעולם הבא².

הכופר בתורה שבעל פה. אבל מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האמור בתורה אלא הוא בכלל

בחכמה מראש סנהדרין, ואפילו אמר כך קבלתי מרבתי והם אומרים כך נראה בעינינו ואינו חוזר בו, הרי זה זקן ממרא ומיתתו בחנק, אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה, ואפילו עשה מעשה פטור ממיתה³. מצאם חוץ ללשכת הגזית והמרה עליהם פטור⁴. זקן ממרא דנין אותו בבית דין שבעירו, ואין צריך התראה אלא עדים שבאו ואמרו שראו שעשה כפי הוראתו או שהורה

ג. רמב"ם שם פ"ג ה"ה. ד. שם ה"ז. ה. שם ה"ח. ו. שם ה"ד.

מצוה תצו

למנות מלך מישראל (מצות עשה ר"ח)

צוה הקדוש ברוך הוא לעם קדשו למנות מלך מישראל, שנאמר (דברים יז, טו) 'שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיד'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְּצוֹת. מה שאמרו (אבות פ"ג מ"ב) 'הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רז). והתועלת הנמצא לעם בהיות עליהם איש אחד לראש וקצין ברור הוא כי לא יתקיים קיום האמה זולת זה, וכל שכן מלך ישראל שנתמנה ברצון הבורא יתברך שמו (עין חינוך). גם כי

משנה הלכות

ככל ירושת התורה (עיין לעיל מצוה ת'), הניח בן קטן משמרין לו המלוכה, ולעולם הבן הגדול קודם לבן הקטן ממנו, וכן הדין בכל השררות שממנין בישראל שהמתמנה זכה באחת מהן זכו בניו אחריו עד עולם, ובתנאי שיהיו בנו ממלא מקום אבותיו ביראת חטא, אף על פי שאינו גדול בחכמה, לא היה ירא חטא אפילו היה חכם גדול אין ממנין אותו בשום מינוי מן המינויין שבישראל, ומצוה לשנאותו². ונחלקו הפוסקים אי בן יורש את אביו ברבנות, ועיין למרן זקיני בבית שערם ביורה דעה (סי' של"ד) בירור גדול ואמיתי בזה, וגם אי הבן יכול למחול על מינויו, ואי בן מלך אם לא רצו בו העם בוחרין בו בעל כרחך ועוד כמה ענינים. ואין מעמידין אשה למלך שנאמר 'מלך' ולא מלכה³, ובמנחת חינוך נסתפק

האפיקורסין המינים, והוא מן המורידין ולא מעלין, ואין לו חלק לעולם הבא⁴. ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית, ולענין חיוב לשמוע ולא להסיר מדברי חכמי ישראל הקודמים, וחכמי הדור וגדולינו ושופטינו בחכמת התורה בכל דור ודור, ובכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תצו) מינוי המלך. מצות עשה כשבני ישראל על אדמתן למנות עלינו מלך מישראל, ואין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא⁵. מושחין אותו בשמן המשחה, עיין לעיל (מצוה ק"ז).

ירושת המלכות. והמלך מוריש ממשלתו לבניו אם יש לו, אין לו בנים חוזר המלוכה לאחים אם יש לו, ומאחים ולמעלה

ז. שם ה"א-ב. ח. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו וה"ח. תצו) א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג. ב. שם ה"ז. ג. שם ה"ה.

בְּאֵר הַכְּתוּב (דברים שם יט) הַתּוֹעֵלֶת 'לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹקָיו לְשׁוֹמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם', וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת מוֹרְאוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וּלְפִי שֶׁהַמֶּלֶךְ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתּוֹ שְׂמֵאֲחֵר שְׂזִכָּה לְמַלְכוּת וּמוֹרָם מִכָּל עַם בְּמַעֲלָה וּגְדֻלָּה, אִזִּי יִתְגַּאֲה וַיִּטֶּה מִדְרָכֵי הַתּוֹרָה כְּדִין מֶלֶךְ פּוֹרֵץ גְּדָר בַּחֲקֵי הַמְּדִינָה, בָּא הַצּוּוֵי עָלָיו (דברים שם כ) 'לְבַלְתִּי רוּם לָבְבוּ מֵאֲחִיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמְּצוּהָ יְמִין וּשְׂמֹאוֹל', כִּי מִשְׁפָּטֵי ה' צָדְקוֹ יַחְדָּוֵי כְּקָטָן כְּגֹדֹל אֱלֹוֵי יִשְׁמְעוּ, וְעַל יְדֵי זֶה יִזְכָּה לְהֶאֱרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ, וּמִכָּלֵל הֵן אֶתְּהָ שׂוֹמֵעַ לָאו (עין

אורות המצות מצוה תצד).

יבמות מה: סוטה מא: סנהדרין יט: כ: כריתות ה: רמב"ם הל' מלכים פ"א, ספר המצוות מצות עשה קע"ז לא תעשה שם"ב, סמ"ג עשין קי"ד לאוין רכ"א.

משנה הלכות

אלמנתו או גרושתו^ט, ולא חולצין ולא מיבמין לאשתו^ז. אין רואין אותו ערום וכיוצא בזה, אם מחל על כבודו אין כבודו מחול^ד. ומיהו צריך לכבד לומדי תורה ולא ינהג גסות^ג. מלכי בית דוד יושבין בעזרה^ב. ועומד לפני כהן גדול^א. ולעולם יתנהג בענוה לראות ביעקב עמו כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישאם^{טו}. ונוהגת בזמן שישראל על אדמתם, ותחזינה עינינו במהרה בשובך לציון ברחמים ויתגלה לנו מלך המשיח מזרע דוד המלך וימלוך עלינו ועל כל העולם עד עולם.

במלך שלא הניח רק בת אפשר דיורשת המלוכה כדין שאר ירושה, ואישתמיטתיה במחילת כבוד תורתו דברי הרמב"ם^ט שכתב 'ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכו', כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, ומפורש כתב 'לבניו הזכרים' וכן כתב לענין שאר מיוניין לבנו, ולא כתב לבניו וזה פשוט. ולא זוכה אלא לבניו הכשרים^ז.

כבוד המלך. וכבוד גדול נוהגין במלך, אין משתמשין באחד מכליו^ח, ואין נושאין

ד. ע"פ תהלים יט, י. ה. ע"פ דברים שם. ו. שם ה"ז. ז. שם. ח. שם פ"ב ה"א. ט. שם ה"ב. י. רדב"ז שם ע"פ הש"ס סנהדרין יח. יא. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. יב. שם ה"ה. יג. שם ה"ד. יד. שם ה"ה. טו. שם ה"ו.